

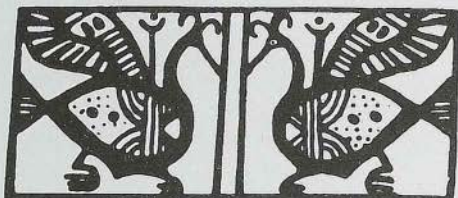

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ, ΡΟΥΛΑ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ, ΘΕΟΚΛΗΣ ΚΟΥΓΙΑ-
ΛΗΣ, ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΚΑΤΙΝΑ ΓΙΑΝΝΑΚΗ ΠΑΠΑΣΤΥΛΙΑ-
ΝΟΥ, ΑΝΤΩΝΗΣ Γ. ΒΑΖΙΝΤΑΡΗΣ, Π. Κ. ΚΟΥΡΟΣ, ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ,
HERMAN MELVILLE, Μ.Β. ΡΑΪΖΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΡ. ΜΠΟΣΙΝΑΚΗΣ, ΤΑΣΟΣ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΣΙΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ,
ΠΟΠΗ ΑΝΤΩΝΙΟΥ-ΣΦΑΛΑΓΚΑΚΟΥ, ΝΙΚΗ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥΔΗ, ΜΑΚΗΣ ΑΠΟΣΤΟ-
ΛΑΤΟΣ, ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΟΔΙΝΟΣ, Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ, ΤΟΥΛΑ ΜΠΟΥΤΟΥ, ΔΑΜ-
ΠΗΣ Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΙΛΛΑΣ, ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΡΗΓΑΤΟΣ, ΣΤΕ-
ΛΙΟΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΚΑΜΙΝΑΡΙΔΗΣ, ΠΡΙΑΜΟΣ ΛΟΪΖΙΔΗΣ,
ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡ. ΓΙΑΓΚΟΥ, Γ.Δ. ΚΟΥΒΕΛΑΣ, Β.Δ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

434

ISSN 0554 - 3363

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνη εκδότρια: ΛΟΥΛΛΑ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Άνδροκλέους 2, 1060 Λευκωσία

Τηλ. 22764900

Το Περιοδικό εκδίδεται από Έπιτροπή Φιλολόγων και Λογοτεχνών

Έτήσια συνδρομή	€15
Έτήσια συνδρομή Ελλάδος	€25
Έτήσια συνδρομή έξωτερικού	€25 ή \$35
Τιμή τεύχους	€6
Συνδρομή για βιβλιοθήκες, σχολεία και Όργανισμούς	€18
Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Φωτογραφίες ἐπιστρέφονται. Ἀνάτυπα πληρώνονται στον τυπογράφο.	

Για τὸς συνδρομητὲς Ἑλλάδος:

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ - ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ 080/51260530

στὸ ὄνομα Παναγιώτης Κ. Χρυσάνθης.

Αἰτιολογία: Συνδρομή Περιοδικῶ «Πνευματικὴ Κύπρος»
καὶ νὰ ἀποστέλλεται στὸ περιοδικὸ ἢ ἀπόδειξη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἀνδρεανὴ Ἡλιοφώτου: Ἀπόμαχη τῆς διδαχῆς	85
Ρούλα Ἰωαννίδου Σταύρου: Τρία ποιήματα	86
Θεοκλῆς Κουγιάλης: Μοιρολόι, Ὁ νεαρὸς στρατιώτης	87
Θανάσης Παπαθανασόπουλος: Ἡ γραφή, Γράμμα σε ποιήτρια	88
Κατίνα Γιαννάκη Παπαστυλιανού: Ἱεροσολία	89
Ἀντώνης Γ. Βαζιντάρης: Ἄργω	89
Π. Κ. Κοῦρος: Στὴν «αἰχμάλωτη» Ἀμμόχωστο	90
Κυριακὴ Παρασκευᾶ: Καὶ ὅμως	90
Κυριακὴ Παρασκευᾶ: Ἐνας ὀλόδικός σου ἥλιος	91
Herman Melville (μετ. Μ. Β. Ραΐζης): Τὸ ἄσμα τοῦ Ἰωνᾶ	91
Δημήτρης Χρ. Μποσινάκης: Ἡ μάνα	92
Τάσος Ἀριστοτέλους: Ἀχμέτ ὁ Χότζας	97
Γιῶργος Ἀναγνώστου: Νύχτα στὴ θάλασσα	100
Δημήτρης Τσινικόπουλος: Ἀναπάντεχη συνάντηση	101
Πόπη Ἀντωνίου-Σφαλαγκάκου: Σε τόνο προσωπικό	105
Νίκη Στυλιανούδη: Ἡ Παναγιὰ τοῦ Γλωσσᾶ	107
Μάκης Ἀποστολάτος: Πουθενά	108

(Συνέχεια στη σελ. 163)

Τὸ παρὸν τεύχος ἔχει ἐπιχορηγηθεῖ ἀπὸ τὴς Πολιτιστικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Πολιτισμοῦ. Ἡ ἐπιχορήγηση δὲν σημαίνει τὴν ἀποδοχὴ ἀπὸ πλευρᾶς τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Πολιτισμοῦ τοῦ περιεχομένου ἢ τῶν ἀπόψεων ποὺ ἐκφράζονται ἀπὸ τὴ Συνακτικὴ Ἐπιτροπὴ.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΙΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ίδρυτής: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΝΓ'

ΜΑΪΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2013

ΑΡ. 434

ΑΠΟΜΑΧΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΧΗΣ

Homo homini lupus

Ἦμουν δασκάλα.
Οἱ διδαχῆς πολὺ μ' ἀρέσαν.
Ποτὲ δὲν ἀμφισβήτησα τὶς διδαχῆς,
βάδιζα πάντα στὸν ρυθμὸ τους.
Χρόνια καὶ χρόνια διδαχῆς
γιὰ τὸν Χριστό, τὸν ἄνθρωπο,
τὴν ἔνδοξη ἱστορία μας, τὴν πατρίδα.

Ὡστόσο τὰ παιδιά μου «στὸν πηγαμὸ
γιὰ τὴν Ἰθάκη βγαίνοντας»,
μὰ νύχτα ἀσέληνη
βρεθήκανε σὲ ζούγκλα.
Βαθὺ σκοτάδι ὀλόγυρα,
ὄρνεα καὶ θηρία.
Κανένας δὲν τὰ δίδαξε γι' αὐτό,
τῆς ζούγκλας τὸν νόμο δὲν τὸν γνώριζαν
– αἶμα, σπαράγματα, θηριωδίες –
Παντάπασι οἱ διδαχῆς ἀχρείαστες κι ἀστεῖες!!

Κι ἐγὼ χαμένη στὸ χάος τῆς σιωπῆς
ἀπόμαχη τῆς διδαχῆς, ματαιωμένη,
ἀργὰ πολὺ κατάλαβα
πὼς κούφιες διδαχῆς
τὸ θηρίο ἐντὸς μας δὲν μεταμορφώνουν.

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

ΑΝΑΠΑΝΤΕΧΟΣ ΧΩΡΙΣΜΟΣ

Το θέμα δεν είναι
 πώς χώρισαν τόσο αναπάντεχα
 ούτε πως αγαπήθηκαν τόσο πολύ
 και τώρα «πώς θ' αντέξουν;»
 ή πως κάποτε θα μετανιώσουν.
 Το θέμα είναι
 πως έμειναν στο κουτί
 τα κουλουράκια
 που εκείνη
 με τόση φροντίδα
 έφτιαξε για κείνον.

Μ' ΑΓΑΠΑ ΔΕ Μ' ΑΓΑΠΑ

I

Ένα ακόμα πέταλο να' χες μαργαρίτα μου
 κι εκείνος θα μ' αγαπούσε! είπε το κορίτσι.

II

Δεν χρειάζεται πια να μαδώ τα πέταλά σου, μαργαρίτα μου.
 Πέρασ' ο καιρός και μου πέταξε κατάμουτρα το μυστικό σου!
 είπε η γυναίκα.

ΜΕΘΕΟΡΤΙΑ

Εγώ σου τό 'πα.
 Σταμάτα να κυνηγάς τ' αστέρια.
 Τώρα τα βλέπεις;
 Έχασες το φεγγάρι!

ΡΟΥΛΑ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

ΜΟΙΡΟΛΟΪ

Μαύρον έφτασεν χαπάριν
 τζι' εσκοτείνιασεν η μέρα
 τα πουλιά που τζιελαδούσιν
 λυπημένα σιωπούσιν.

Εβασίλεψεν ο ήλιος
 τζιαι στερέψασιν οι βρύσες
 στ' άρκα όρη συννεφκιάζει
 στην καρκιάν πικρόν μαράζιν.

Πάνω στον αθθόν της νιότης
 εσφαλίσαν σου τ' αμμάθκια
 μα για την δικήν σου νιότην
 την ψυσιήν μου εγώ διώ την.

Καλέ μου γιε μου τζι' ακριβέ
 τες χάρες σου αθθυμούμαι
 κρατώ τες μες στα φυλλοκάρκια μου
 τες νύχτες τζι' εν τζιοιμούμαι.

Ο ΝΕΚΡΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ

Μια ζωή γεμάτη αίμα
 έπεσε κοντά στο ρέμα
 το ποτάμι μουρμουρούσε
 και πικρά μοιρολογούσε.

Πεταλούδες κατεβαίνουν
 με χρυσές κλωστές τον δένουν
 την ψυχούλα του κρατούνε
 και πικρά μοιρολογούνε.

Πόρτα άνοιξε στον ήλιο
 μπαίνει σε χρυσό βασίλειο
 η μανούλα του λυγάει
 και πικρά μοιρολογάει.

Ανθέ μου που μαράθηκες
 τα σπλάχνα μου τα μαύρισες
 ονειράτα που έκανα κρυφά
 μου πνίγηκαν στα αίματα.

Η ΓΡΑΦΗ

Ἡ γραφή
 εἶναι ὁ ἐξομολόγος τῶν αἰσθήσεων,
 τῶν ἁμαρτιῶν μας·
 ἡ μελαγχολικὴ μεταμέλεια
 ἡ ἐξανάσταση.

Καὶ ἡ ποίηση
 μὲ τὴ μορφὴ τῆς κλίμακας
 τοῦ Ἰακώβ
 σ' ἀνεβάζει ψηλὰ νὰ μὴ θωρεῖς
 ἐπίγειες ἀπώλειες καὶ βάλτους.

ΓΡΑΜΜΑ ΣΕ ΠΟΙΗΤΡΙΑ

Στὴν Ἑλένη Ταγκαλάκη

Δὲν ἔχω νέο βιβλίο νὰ σᾶς στείλω
 παρὰ μονάχα τὸν μεγάλο θαυμασμό μου
 γιὰ τὴν ἀγγελικὴ θωριά σας στὴ φωτογραφία.
 Ἄ, καὶ νὰ ἦταν ἄθρυπτη ἀπ' τὴ φθορὰ
 ἡ ἰλαρὴ αὐτὴ ὁμορφιὰ συλλογισμένου ἀγγέλου
 μισὴ στὸ παρελθόν, μισὴ στὸ μέλλον
 καὶ πάντοτε ὀλόκληρη μὲς στὸ παρόν μας
 χωρὶς νὰ τὴ μαραίνει βασκανία.

Ἡ ἀκοίμητη φθορὰ ἡ ζωοδότρα
 κρυμμένη στὴ γαλήνη ἀπειλεῖ
 καθὼς ἐμεῖς κοιτάζουμε τοὺς ἴσκιους·
 καὶ ποῦ καιρὸς γιὰ ὁμορφιές μέσα στὴ δίνη.
 Μὰ τί νὰ γίνεῖ ἄλλο πιά
 ποῦ ἡ χρυσοφόρα ἦβη μας σπαράζει ἐξαντλημένη
 σὰν ψάρι ποῦ ψυχομαχεῖ στὸ δίχτυ τοῦ μοιραίου.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΙΕΡΟΣΥΛΙΑ

Ο Γέροντάς μου ο Ζωσιμάς
 με το παλιό το δισκοπότηρο
 σ' ένα δρομάκι τη μετάνοια ζητιάνευε
 από ψυχρούς περαστικούς
 κι ιέρειες των ειδώλων.

Στην Κύπρο των πενθούντων πολιούχων
 ο Γέροντάς μου ο Ζωσιμάς
 βρέθηκε άψυχος μια αυγή
 πλάι σε φυλάκιο της Πράσινης Γραμμής.
 Φαντάροι ανήσυχοι του σφάλισαν τα μάτια.
 Το δισκοπότηρο το πήρε ιερόσυλος
 και το μετάρπρεψε σε μια γυμνή Αφροδίτη.

ΚΑΤΙΝΑ ΓΙΑΝΝΑΚΗ-ΠΑΠΑΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

ΑΡΓΩ

Ξεκίνησε η Αργώ σ' όλους να φέρει
 ειρηνικά μηνύματα, στον κόσμο.
 Να σβήσει απ' τις καρδιές δόλο και τρόμο
 και να θωρούν μπροστά με το αστέρι

συνύπαρξης και μέσα τους τον Νόμο,
 Δικαιοσύνη, Σεβασμό. Με χέρι
 που όλο ψάχνει να βρει το ταίρι,
 που θέλει να δείξει σ' όλους τον δρόμο

που οδηγεί σε μια συνεργασία
 και σ' όλους τους λαούς της γης, τον τρόπο
 που πρέπει να οδεύουν: Με σοφία!

Και, να μη σκέφτονται ποτέ τον κόπο
 να χτίζουν γέφυρες, να επιμένουν.
 Βάθρα στις αξίες πάντα να στένουν.

15/6/2008

ΑΝΤΩΝΗΣ Γ. ΒΑΖΙΝΤΑΡΗΣ

ΣΤΗΝ «ΑΙΧΜΑΛΩΤΗ» ΑΜΜΟΧΩΣΤΟ

Σφίγγει το συρματοπλεγμα, ματώνει το κορμί της,
Μα παραμένει ανέγγιχτο το πνεύμα κι η ψυχή της.

Οι κήποι της μαράθηκαν, τα δέντρα ξεραθήκαν,
Οι δρόμοι ερημώσανε, τα σπίτια βουβαθήκαν.

Κόσμημα στη Μεσόγειο ήταν και παραμένει,
Τους νόμιμους κατοίκους της για πάντα θα προσμένει.

Για χρόνια ζουν στην προσφυγιά, εύχονται και ελπίζουν
Πως πίσω στην Αμμόχωστο μια μέρα θα γυρίσουν.

Προσκυνητές γονυπετείς όλοι θα επιστρέφουν
Τους τάφους των προγόνων τους με δέος ν' αγναντέψουν.

Αμμόχωστος, πανέμορφη κόρη του Ευαγόρα,
Καμάρι στη Μεσόγειο και ξακουστή στη χώρα.

Με τες χρυσές σου αμμουδιές, τους πορτοκαλεώνες
Ήσουν και θά 'σαι Ελληνική σε όλους τους αιώνες.

Π.Κ. ΚΟΥΡΟΣ

ΚΑΙ ΟΜΩΣ

Ὁ κόσμος. Πῶς ἔγινε ἔτσι ὁ κόσμος;
Ξανὰ ὁ θρίαμβος τοῦ Ἡρώδη.
Καὶ πάλιν ἡ Ἡρωδιάς μαίνεται:
«Ἐπὶ πίνακι». Ἐπὶ πίνακι.
Καὶ ὅμως.
Μὲ ἰδρωμένο τὸ μέτωπο,
συχνὰ αἱματωμένο,
οἱ «Χριστοῦ ἐσταυρωμένοι»
δὲν ἔκρυψαν τὸ πιστεύω τους
στὴ μέσα τζέπη.

ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ

ΕΝΑΣ ΟΛΟΔΙΚΟΣ ΣΟΥ ΗΛΙΟΣ

Στὰ φωτοπάλατα
 τοῦ οὐρανοῦ νὰ μπεῖς
 μὴ τὸ ἐλπίζεις,
 ἄν ἡ θεοειδῆς ψυχὴ σου,
 ἕνας ὀλόδικός σου
 χαρισμένος ἥλιος
 στὸ ἀστεράκι τῆς γῆς,
 δὲν λάμπει
 μέσα ἀπὸ τὸ χωματένιο
 σῶμα σου.

ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ

ΤΟ ΑΣΜΑ ΤΟΥ ΙΩΝΑ

Μέσ' τὴν φάλανα τρομάρες καὶ τεράστια πλευρά,
 μὲ σκεπάζανε σὰν θόλος ἀποτρόπαιος, μὲ φρίκη,
 ἐνῶ τοῦ Θεοῦ τὸ κῦμα ἠλιοφώτιστο κυλοῦσε,
 καὶ μ' ἀνύψωνε γιὰ πτώση σὲ χαμοῦ μου καταδίχη.

Εἶδα ἔτοιμα τοῦ Ἄδη δόντια νὰ μὲ καρτεροῦνε,
 μὲ ὀδύνες καὶ μὲ θλίψεις ἐκειάτω δίχως τέλος·
 τίς ὅποιες μόνον ὅσοι νοιώθουνε μποροῦν νὰ ποῦνε—
 ᾧ, πόσο βαθεῖα βουτοῦσα σὲ ἀπελπισίας ἔλος.

Μαύρης ταραχῆς τὸ θῦμα, τὸν Θεὸν ἐπικαλοῦμαι,
 ἐνῶ λίγη πίστη εἶχα πὼς Ἐκεῖνος μοῦ ἀνήκε,
 στὰ πολλὰ παράπονά μου ὅμως ἔκλεινε τὸ οὖς —
 κι ἀπ' τὴ φυλακῆ τοῦ κήτους ἡ ὄντότητά μου βγήκε.

Πέταξε μὲ ταχύτητα νὰ μὲ ἀνακουφίσει,
 σὰν μ' ἀστραφτερὸ δελφίνι νὰ ἔτανε γοργὰ φερμένος·
 τρομερὸ μὰ ὄλο λάμπη, ὡσὰν ἀστραπὴ δεινὴ,
 ἔλαμπε τὸ πρόσωπόν Του, τοῦ Θεοῦ καὶ Λυτρωτῆ μου.

Τ' ἄσματά μου αἰωνίως θὰ παρέχουν μαρτυρία
 τῆς τρομαχτικῆς ἐκείνης, μὰ καὶ ἰλαρῆς, στιγμῆς·
 στὸν Θεὸν μου παραπέμπω δόξα με μεγαθυμία,
 Τοῦ ἀνήκουν τὰ ἔλέη, κάθε δύναμις κι ἰσχὺς.

(ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα MOBY DICK - 1851)

HERMAN MELVILLE
(ἀπόδοση, Μ.Β. Ραϊζης)

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Η MANA

Από τις δέκα και μετά κυρίως. Γιατί νωρίτερα δεν τον περίμενε εδώ και καιρό. Καθόταν σ' ένα κάθισμα κοντά στην πόρτα και έστηνε κάθε τόσο αυτί. Σηκωνόταν κι άνοιγε την πόρτα σαν άκουγε θόρυβο στη σκάλα ή στο ασανσέρ. Και βέβαια, δεν ήταν αυτός. Ξανακαθόταν και περίμενε.

Στο μυαλό της γυρόφερνε τα περασμένα και, χωρίς να το θέλει, έκανε σύγκριση με τα τωρινά. Έχει βγάλει τα μαύρα, αλλά εξακολουθεί να φοράει σκούρα. Είναι τώρα τρία χρόνια που έχασε τον άντρα της. Πάντα όταν μιλάει γι' αυτόν, άλλοτε το πρόσωπό της παίρνει μια γλυκιά, πονεμένη έκφραση, άλλοτε δακρύζει το μέσα μέρος του ματιού της και βουρκώνει.

– Ο πατέρας σου πάντα ήταν καλός, αντρίκειος χαρακτήρας. Θέλω να του μοιάσεις, γιέ μου, έλεγε όταν μιλούσε στο παιδί της τρυφερά.

Εκτός από τον γιο της, τον Σταύρο, είχε και την κόρη της την Ελένη. Αυτή ήταν αρραβωνιασμένη, σαν πέθανε ο πατέρας τους, κι όταν έκλεισε εξάμηνο πεθαμένος, παντρεύτηκε, δεν μπορούσαν να περιμένουν άλλο. Η μάνα έμεινε μόνη με τον Σταύρο. Η σύνταξη του άντρα της μικρή, μηδαμινή, δεν μπορούσε να τα βγάλει πέρα μ' αυτή. Είχαν ακόμη μερικά, τελευταία γραμμάτια από το διαμερισμάκι τους στον 3ο όροφο. Έπιασε ξανά δουλειά. Στη ΒΙΟΒΟΛ. Δύσκολη, ανθυγιεινή δουλειά, αλλ' ευτυχώς είναι πάντα πρωινή βάρδια και το χάρηκε στην αρχή. Για νάναι τ' απογεύματα και τα βραδύκια με τον γιο της. Τώρα που τον περιμένει αργά τη νύχτα, σκέφτεται πως θάταν καλύτερα νάναι απογευματινή ή βραδινή. Δεν κυλάνε εύκολα οι μοναχικές ώρες τα βράδια. Πλακώνει, σφίγγει το στήθος της. Δεν μπορεί να κάνει τίποτε άλλο, περιμένει.

Ο Σταύρος ήταν 15 χρονών σαν πέθανε ο πατέρας, μια χαρά παλικάρι και καλός στο σχολειό του και στο σπίτι. Τον καμάρωναν όλοι, μα πιο πολύ ο πατέρας του.

Ύστερα έφυγε αυτός, ορφάνεψε η οικογένεια, δεν είχαν τον ίσκιο του. Κι όταν λείπει ο ίσκιος του πατέρα, θερμαίνεται το κεφάλι των παιδιών του ή παίρνει αέρα.

Όταν τελείωσε το Γυμνάσιο ο Σταύρος έδωσε εξετάσεις και πέτυχε στη ΣΕΛΕΤΕ. Δεν ήθελε για κει, στενοχωρήθηκε στην αρχή, αλλά σιγά-σιγά συνήθισε. Τόπε και στη μάνα πως δεν τ' αρέσει, πάει επειδή δεν μπορεί να κάνει διαφορετικά. Αυτή δεν ήξερε τι να τον συμβουλέψει. Ο γιος της δεν της είχε εκδηλώσει και καμιά άλλη επιθυμία.

– Πήγαινε, τούπε, για φέτος, αφού δεν έχουμε να κάνουμε κάτι άλλο και του χρόνου βλέπουμε.

Στην αρχή πήγαινε ταχτικά στη σχολή και γύριζε νωρίς στο σπίτι. Σιγά-σιγά άρχισε ν' αργεί να γυρίζει. Άρχισε να παραμελεί και τον εαυτό του, το ντύσιμό του. Όταν γνώρισε κάτι παρέες του δεν της άρεσαν. Και τό 'πε στο γιο της.

– Μην ανησυχείς μητέρα, στο βάθος είναι καλά παιδιά.

Όσο πήγαινε και αργούσε τα βράδια. Είναι τώρα 3-4 μήνες που έχει να γυρίσει πριν από τις 11. Κι όλο κουρασμένος, βαριεστημένος.

Στην αρχή έκανε μικροδουλειές και τον περιόμινε. Αργά, περασμένα μεσάνυχτα.

– Ακόμη ξύπνια μητέρα; της έλεγε.

Αυτή τον κοίταζε τρυφερά, βούρκωνε το μάτι της και τούλεγε παρακαλεστά.

– Πάλι άργησες γιε μου... τίποτε άλλο δεν τούλεγε.

Τούβαζε κάτι να φάει και πήγαιναν για ύπνο. Αυτή έμενε για λίγο άγρυπνη, ύστερα έκανε τον σταυρό της και έκλεινε τα μάτια της.

Το άλλο βράδυ τα ίδια.

– Πάλι άργησες γιε μου... τίποτε άλλο και τον χάιδευε με το βλέμμα της τρυφερά και βουρκωμένα.

Εδώ και ένα μήνα, όταν μπαίνει στο σπίτι αργά, πολύ αργά, δεν της λέει καμιά κουβέντα, ούτε της απαντάει τίποτε με λόγο, ή έστω με μια κίνηση, όταν του λέει:

– Πάλι άργησες γιε μου...

Και το βλέμμα του είναι κουρασμένο, σκοτεινό. Στην αρχή νόμισε πως ίσως νάναι από τη νύστα, στις μικρές ώρες. Αλλά δεν ήταν απ' αυτό. – Ίσως νάναι από πιστό. Οι παρέες του πίνουν, σκεφτόταν. Ήξερε πως σμίγουν σ' ένα καφέ-μπαρ κοντά στον Ηλεκτρικό Σταθμό. Εδώ και μερικές ημέρες το εγκατέλειψαν, χωρίς να ξέρει που πάνε. Έμαθε τελικά πως πάνε σε κάτι σπίτι κοντά στο Μαρούσι. Δεν ξέρει ακριβώς πού και τι σπίτι νάναι, κι όλο περισσότερο αργεί, γυρίζει τα ξημερώματα.

Τώρα τον περιμένει χωρίς να κάνει τίποτε, δεν έχει καμιά διάθεση για μικροδουλειά, δεν μπορεί να κάνει κάτι, ούτε για να περάσει η ώρα. Κάθεται σ' ένα κάθισμα κοντά στην πόρτα, έχει σταυρωμένα τα χέρια στο στήθος και περιμένει προσέχοντας μην ακούσει βήματα στη σκάλα ή στην πόρτα του ανσασέρ. Το σπίτι με λίγο φως, έχει μόνο στο χολ ένα μικρό πορτατίφ αναμμένο. Όταν ο Σταύρος γυρίζει, συνήθως γύρω στις 2-3, αυτή ανοίγει την πόρτα και του λέει το γνωστό της: – Πάλι άργησες γιε μου... τίποτε άλλο, ούτε το μάτι της είναι βουρκωμένο. Είναι στεγνό. Το βλέμμα του γιου της δεν είναι κουρασμένο, αλλά σαν βασιλεμένο. Δεν ζητάει να φάει, πάει αμέσως στον

ύπνο. Η μάνα καταλαβαίνει πως το χνώτο του έχει μια παράξενη, άγνωστη γι' αυτή μυρουδιά και τρεκλίζει στο βάδισμά του, δεν περπατάει σταθερά. Αυτή ανησυχεί πολύ, σφίγγεται η καρδιά της, χάνει τον ύπνο της. Έχει και ξενυχτήσει κάτω από τα εικονίσματα της.

Το Σάββατο ο Σταύρος δεν γύρισε σπίτι. Αυτή δεν ρώτησε πουθενά μήπως μ' αυτό θίξει την αξιοπρέπειά του.

Το επόμενο βράδυ από νωρίς είχε ανάψει το καντηλάκι της, και κάθισε από κάτω, έχοντας το κεφάλι της ανάμεσα στις παλάμες της. Ύστερα πήρε την καρέκλα και κάθισε στο χολ, κοντά στην πόρτα. Και περίμενε. Περίμενε ελέγχοντας και κουνουπιού πέταγμα στη σκάλα. Η αγωνία της όλο και μεγαλύτενη καθώς περνούσε η ώρα. Όταν άκουσε θόρυβο στο ασανσέρ, άνοιξε την πόρτα. Ήταν αυτός. Ο γιος της με το βασιλεμένο βλέμμα. Καθώς μπήκε μέσα, τον πιάνει από το χέρι και τον καθίζει σε μια καρέκλα. Και ξεσπάει σ' ένα κλάμα χωρίς φωνές ή στεναγμούς. Τρέχαν τα μάτια της τόσο πολύ που είχαν μουσκέψει τα μάγουλά της και είχαν κοκκινίσει οι άκρες των ματιών της.

Ο Σταύρος παραξενεμένος τη ρωτάει:

– Τι έχεις μάνα, τι συμβαίνει;...

Αυτή τώρα δεν μπόρεσε να συγκρατηθεί και να μιλήσει ψύχραιμα και χωρίς δάκρυα.

– Άκουσε γιε μου, δεν πρέπει νάμαι καλή μάνα, εσύ τι φταις γιε μου, εσύ τι φταις. Δεν πρέπει νάμαι καλή γυναίκα, ο Θεός δεν άκουσε την προσευχή μου. Τον παρακάλεσα όλη τη νύχτα να βοηθήσει το παιδί μου και δεν μ' άκουσε... που θα πει πως δεν είμαι καλή. Μας είπε πως τους καλούς τους ακούει.

Ο Σταύρος στεκόταν μ' ανοιχτό το στόμα, δεν ήξερε τι να πει. Δεν έλεγε τίποτα. Η μάνα συνέχισε, ενώ τα μάτια της όλο και κοκκίνιζαν.

– Δεν είμαι καλή... Κι ο πατέρας σου με ξέχασε... Μου είχε πει, τότε πούσουνα μωρό και σε κοίταζε ευτυχισμένος. Με φίλησε τρυφερά και μούπε πως και πεθαμένος εμάς θα σκέφτεται. Πούναι τος... Αυτός άγιος άνθρωπος... δεν παρακάλεσε τον Θεό... μ' άφησε μόνη... δεν είμαι καλή μάνα σου λέω.

Ο γιος της δεν ήξερε πώς να φερθεί. Ζωήρεψε λιγάκι το μάτι του, φάνηκε σα να συνήλθε από μια βαθιά συλλογή κι έπεσε σ' άλλη.

– Ο πατέρας... ο πατέρας πάει... καλά τα παραμύθια σου μητέρα, τα όνειρά σου ωραία. Μα με παραμύθια δε ζούμε...

Αυτή σταμάτησε να δακρύζει, τον κοίταζε πονεμένα και του λέει:

– Μη λες αυτά τα λόγια... Μη με χτυπάς παιδί μου εκεί που πονάω... ο πατέρας σου... και σταμάτησε, λες και την βάρεσε κόλπος.

Την άλλη μέρα δεν πήγε στη δουλειά. Σηκώθηκε νωρίτερα από τον γιο της, γύρω στις 11. Του ετοίμασε το πρωινό του, έβαλε καινούριο τραπεζομάντηλο, κάθισε στην καρέκλα και περίμενε αμίλητη. Αυτός πήρε το φλιτζάνι κι έπινε αργά-αργά. Η μάνα παρακολουθούσε κάθε του κίνηση, φανερά ευχαριστημένη.

– Φάγε και συ κάτι μητέρα...

Αυτή αναστέναξε ελαφρά και τούπε...

– Εγώ δεν θα βάλω ούτε μπουκιά, ούτε γουλιά στο στόμα μου, μέχρι να μ' ακούσει ο Θεός. Είναι πατέρας κι αυτός. Έχει υποχρέωση ν' ακούσει τον πόνο μου... Δεν το κουνάω αν δεν μ' ακούσει. Θα μ' ακούσει πρώτα κι ύστερα θα βάλω κάτι στο στόμα μου.

Αυτός φαινόταν να σκέφτεται πολύ πάνω στα λόγια της. Από τις αλλαγές στο πρόσωπό του καταλάβαινες πως άλλοτε τα σκεφτόταν σοβαρά, γιατί συνοφρυωνόταν και αφαιρόταν. Άλλοτε πάλι μασούσε ελαφρά, σημάδι πως αντιμετώπιζε με κάποια συγκατάβαση την αφέλεια της καρδιάς της μάνας του.

Έφυγε όπως πάντα, σχεδόν αμίλητος. Αυτή έμεινε όλη μέρα στο σπίτι, δεν βγήκε καθόλου έξω. Και τα πατζούρια τάχε αφήσει κλειστά. Πέρασε τη μέρα της στις σκέψεις, στη λαχτάρα της, στις κρυφές συνομιλίες της με κλειστό το στόμα.

Όταν πήρε να σκοτεινιάζει, σκοτεινίασε περισσότερο κι αυτή και άρχισε το πλάκωμα στο στήθος της. Είχε στεγνώσει το στόμα της. Κι όλο το ανοιγόκλεινε για ν' ανασαίνει καλύτερα, όπως της φαινόταν.

Η ώρα περνούσε, ο γιος της δεν φαινόταν. Κάθισε στην καρέκλα κοντά στην πόρτα, μ' αναμμένο μόνο το πορτατίφ του χολ, και περίμενε. Δεν ξανακουνήθηκε από τη θέση της για να μπορεί ν' αφουγκράζεται καλύτερα τα βήματα έξω από την πόρτα.

Γύρω στις τρεις μετά τα μεσάνυχτα, ακούοντας βήματα σηκώθηκε. Κατάλαβε απ' τον ήχο τους πως αυτός πρέπει νάναι, τον γνώρισε. Όταν άκουσε το κλειδί στην πόρτα άναψε το μεγάλο φως. Αυτός μπήκε χωρίς να πει λέξη. Της φάνηκε ταραγμένος. Είχε βουρκώσει κι ήταν έτοιμος να κλάψει. Φάνηκε πως ήθελε κάτι να της πει. Τον πρόλαβε αυτή, χαϊδεύοντάς τον με το βλέμμα της.

– Τι είναι παιδί μου, τι σου συμβαίνει;

Αυτός δίστασε λίγο, την κοίταξε εξεταστικά, την περιεργάστηκε ολόκληρη. Φαινόταν να βρίσκεται σε μεγάλη ένταση. Άρχισε ύστερα:

– Δεν μου λες Μάνα, σου φέρθηκα ποτέ σκάρτα, μπαμπέσικα. Όχι πες μου... Σου είπα φέματα... σαν φοβισμένη γυναικούλα... πες μου να ξέρω.

Είχε πάρει φόρα κι έλεγε με έξαψη.

– Όχι παιδί μου ποτέ... ποτέ... γιατί το λες;

– Ακούς εκεί Μάνα, σε μένα να το πει... Σε ποιον τα λες αυτά παλιογυναίκα... Αμ εσύ, ρε Φλώρο, τίνος τα πουλάς αυτά. Εγώ ρε έτσι... ε, όχι δεν είναι έτσι... επιτέλους...

– Έλα πες μου παιδί μου, για ποιους μιλάς;

Αυτός μιλούσε χωρίς να απαντάει. Επαναλάμβανε τα ίδια και τα ίδια. Η Μάνα δεν μπορούσε να τα συνταιριάξει και να βγάλει νόημα. Της φάνηκε πως μιλούσε ασυνάρτητα.

– Και σου κάνουν και τον φίλο, όλοι τους τέτοιοι είναι... ούτε να τους δω... Σταμάτησε για λίγο την ακατάσχετη πολυλογία του, τάπε κι ησύχασε λιγάκι.

Ύστερα αρπάζοντας τη Μάνα από τα μπράτσα της και κοιτάζοντάς την στα μάτια:

– Εσύ μάνα μ'αγαπάς; Πιστεύεις πως δεν είμαι έτσι...

– Ναι γιόκα μου... εσύ, εσύ είσαι το καλύτερο παιδί του κόσμου... το πιστεύω γιέ μου.

Κι άπλωσε το χέρι της να το φέρει στο πρόσωπό του.

Αυτός παράδοξα, και για πρώτη φορά ύστερα από καιρό, δεν κουνήθηκε από τη θέση του. Την δέχθηκε χωρίς να πει λέξη.

Την κοίταξε μόνο στο πρόσωπο κι ύστερα περιορίστηκε μόνο στα μάτια. Καιρό τώρα είχε πάψει να την κοιτάζει κατάματα. Έμεινε αρκετή ώρα έτσι.

Ύστερα η Μάνα έσπασε τη σιωπή και του λέει:

– Πρέπει κάτι να φάμε παιδί μου, θα πεινάς κιόλας. Κι εγώ πεινώ.

– Μα εσύ Μάνα είπες πως δεν βάζεις μπουκιά στο στόμα σου.

Αυτή σταμάτησε απότομα, τον κοίταξε όσο πιο τρυφερά μπορούσε και τούπε:

– Μα γιε μου πήρα την απάντηση, πήρα απάντηση κιόλας.

– Απάντηση; Τι απάντηση;

– Καλά, έλα να φάμε τώρα κι αύριο τα λέμε... τώρα να φάμε... μου φαίνεσαι χλωμός γιέ μου...

Ετοίμασε ό,τι πρόχειρο βρήκε, και κάθισαν να φάνε.

Αυτή έβαλε μια μπουκιά στο στόμα της κι ύστερα άλλη. Αλλά ύστερα ξεχάστηκε. Έμεινε στο τραπέζι να βλέπει τον Σταύρο να τρώει. Χόρταινε κι αυτή μαζί του.

ΑΧΜΕΤ Ο ΧΟΤΖΑΣ

Ένα παράθυρο άνοιξε σε μια φτωχή συνοικία της Μερσίνας και ένα κεφάλι πρόβαλε και κοίταξε επίμονα και εξεταστικά προς τον χωμάτινο δρόμο που οδηγούσε ως το σπίτι του. Μια αδύναμη λεπτή φωνή ακούστηκε από το βάθος του δωματίου.

– Αχμέτ, γιε μου.

Άφησε το παράθυρο ανοικτό και κίνησε να πάει προς το μέρος της φωνής. Βυθισμένος στις σκέψεις του και καταβεβλημένος από τα τελευταία συμβάντα ο Αχμέτ μόλις που κρατιόταν να μην καταρρεύσει.

– Γιε μου, γιε μου, ακούστηκε και πάλι η αδύναμη φωνή να τον καλεί κοντά της.

Πλησιάζοντας στο κρεβάτι της γυναίκας, που φαίνεται ότι την είχε ήδη καταβάλει μια μεγάλη αρρώστια, της έπιασε το χέρι και το έσφιξε σχεδόν με τρυφερότητα, ανάμεσα στα δικά του.

– Μην κλαις, της είπε με σπασμένη φωνή. Ο ντόκτορ θα έρθει από στιγμή σε στιγμή.

Η γυναίκα, ξέσπασε σε αναφιλητά και ο Αχμέτ κατέβαλε ιδιαίτερη προσπάθεια για να τη συνεφέρει.

Της σκούπισε τα δάκρυα από τα μάτια, με το χέρι του και της χάιδεψε απαλά το κεφάλι και τα μαλλιά.

– Αχ τζανούμ, γιε μου, γιε μου.

Ότι και να συνέβαινε, αυτή η γυναίκα ήταν η μάνα του. Δεν έπρεπε να αφήσει τώρα στην καρδιά του να κυριαρχούν άλλα αισθήματά και στο μυαλό του άλλες σκέψεις.

Της μίλησε γλυκά, μελιστάλαχτα, όπως την είχε συνηθισμένη από πάντα.

– Κυρά Εμινέ, μη σκέφτεσαι το κακό. Θετική σκέψη να έχεις. Όλα θα γίνουν καλά, θα δεις. Δεν γίνεται να αφήσεις μονάχο τον γιο σου. Δεν μπορείς να φύγεις.

Εκείνη τον κοίταξε με ευγνωμοσύνη στα μάτια και ψιθύρισε.

– Όλα έχουν ένα τέλος γιε μου όπως όλα τα πράγματα έχουν την αρχή τους και τη ρίζα τους, και κοίταξε να βρεις τη δική σου ρίζα, όχι σαν εμένα.

Αυτό το τελευταίο τον έκανε να τιναχτεί από τη θέση του. Τον έκανε να ταραχτεί. Η φωνή του τώρα ακούστηκε διαφορετική. Μήπως είναι αυτό που κατάλαβε ή συμβαίνει κάτι άλλο; Δεν έκρυβε την αγωνία του.

– Εμινέ, τι ήταν αυτό που είπες;

– Αχ γιε μου, γιε μου,

Τα δάκρυα άρχισαν και πάλι να τρέχουν από τα μάτια της. Η φωνή της βγήκε πνιχτή και αδύνατη.

– Αχμέτ μου, ή όπως αλλιώς σε λένε, γιε μου.

– Λέγε μάνα.

Ο Αχμέτ κατέβαλε μεγάλη προσπάθεια, ώστε να μην χάσει ούτε λέξη από τα τελευταία της λόγια.

– Ορκίζομαι στον Θεό, γιε μου.

– Εμινέ, τι;

Το πρόσωπό της είχε γαληνέψει. Της σταύρωσε τα χέρια στο στήθος, το είχε μάθει αυτό στην Ακαδημία, όταν σπούδασε Θεολογία. Έτσι έκαναν οι Χριστιανοί στους πεθαμένους τους.

Ο ντόκτορ ήρθε μετά από λίγες ώρες και πιστοποίησε απλά τον θάνατό της. Μετά από την κηδεία, που έγινε την άλλη μέρα, κόσμος πολύς μαζεύτηκε στο σπίτι. Όλοι είχαν να πούνε και από ένα καλό λόγο για την Εμινέ.

– Καλή μάνα η Εμινέ, είπε κάποιος χότζας από ένα γειτονικό χωριό, φρόντισε να σπουδάσει τον Αχμέτ και να του δώσει μια καλή ανατροφή. Όταν πέθανε ο Αλή, αξιωματικός στον τούρκικο στρατό, πριν από πολλά χρόνια και έμεινε μόνη στη ζωή με το μοναχοπαίδι της, τράβηξε πολλά για να τον μεγαλώσει. Τα κατάφερε όμως με τη σύνταξη του μακαρίτη του άντρα της, σπούδασε τον Αχμέτ και σήμερα είναι ένας φωτισμένος άνθρωπος. Σταλμένος από τον Θεό για να διδάσκει στους ανθρώπους τα θελήματά του.

Ειπώθηκαν και άλλα πολλά, εκείνη την ημέρα της κηδείας στο σπίτι του. Αυτός όμως καθότανε κυριολεκτικά σε αναμμένα κάρβουνα. Βιαζόταν να τους διώξει όλους μια ώρα γρηγορότερα. Ήθελε να μείνει μόνος, να σκεφτεί και να πάρει τις αποφάσεις του.

Οι αποκαλύψεις της Εμινέ, λίγες ώρες πριν πεθάνει, ανέτρεψαν τα πάντα στη ζωή του. Όσο καιρό πίστευε πως ήταν ένας χαρισματικός μουσουλμάνος, που ήλθε στη γη με το θέλημα του Αλλάχ για να διδάξει τους συνανθρώπους του τον λόγο του και τα θελήματα του, ζούσε απλά μια πλάνη. Ποιος ήταν όμως στ' αλήθεια; Και πως κατέληξε να μεγαλώσει σαν παιδί της Εμινέ και του Αλή;

– Ζωή σε λόγου μας, Αχμέτ Εφέντη, τον έφερε πίσω στην πραγματικότητα ο Χουσεΐν χότζας, που ήταν και ο τελευταίος που έμεινε από αυτούς που ήρθαν στο σπίτι του για την κηδεία.

– Ευχαριστώ, ευχαριστώ, είπε λίγο σαστισμένος ο Αχμέτ και σηκώθηκε από τη θέση του, για να του σφίξει το χέρι.

Η πόρτα έκλεισε πίσω του, τρίζοντας απαίσια από τη σκουριά στους μεντεσέδες. Το σπίτι ήταν πολύ παλιό και από τότε που πέθανε ο Αλή, δεν περίσσευε ούτε δεκάρα για επισκευές και επιδιορθώσεις. Το μπαούλο που βρισκόταν μπροστά του, στην αποθήκη του σπιτιού, είχε τα χάλια του. Σκουριασμένο και γεμάτο αζαγιές, φανέρωνε τον πολύ χρόνο που είχε μείνει κλειστό και ανέγγιχτο από ανθρώπινο χέρι. Ο Αχμέτ έσπασε την κλειδαριά, που δεν άνοιγε με τίποτα και έκανε αμέσως μερικά βήματα προς τα πίσω, για να αφήσει να διαφύγουν τα ποντίκια και οι κατσαρίδες που βρίσκονταν μέσα στο μπαούλο. Μετά άρχισε το ψάξιμο με τα χέρια. Όταν βρήκε μια μικρή κόκκινη σιδερένια αμπούστα, κρύος ιδρώτας έλουσε το πρόσωπό του.

– Όστε όλα ήταν αλήθεια; κατά πάσα πιθανότητα, η Εμινέ έλεγε την αλήθεια.

Άνοιξε την αμπούστα με λαχτάρα και αγωνία. Το πρώτο πράγμα που είδε, ήταν ένας χρυσός σταυρός, οικογενειακό κειμήλιο, μάλλον μιας κάποιας οικογένειας Μικρασιατών, σκέφτηκε. Βρήκε και τις δύο φωτογραφίες που του είπε η Εμινέ. Στην μία φωτογραφία ήταν ένα μικρό κοριτσάκι που φορούσε ολόιδιο σταυρό με αυτόν που βρήκε στην αμπούστα. Το κοριτσάκι ήταν μάλλον Μικρασιάτισσα, εξισλαμισθείσα Ελληνοπούλα. Ήταν η Εμινέ, ή μήπως κάποια στενή συγγενής της; Αυτό δεν είχε σημασία.

Κοίταξε την άλλη φωτογραφία και τα μάτια του βούρκωσαν. Ένα παιδάκι δεν θάταν μεγαλύτερο από δύο χρονών, έπαιζε με ένα κουβαδάκι σε μια παραλία. Στο πίσω μέρος της φωτογραφίας έγραφε. Παραλία Αμμοχώστου. Οικογένεια Οικονομίδη εκ Στύλλων Αμμοχώστου, Έτος 1969.

Σωριάστηκε σαν σακί, στην πρώτη καρέκλα που βρήκε μπροστά του. Τα λόγια της Εμινέ ήρθαν ξανά στ' αυτιά του.

– Κοίταξε να βρεις τις ρίζες σου, μην κάνεις σαν εμένα.

Πήρε τον σταυρό και τις φωτογραφίες, έκλεισε το μπαούλο με οργή και αφήνοντας το σπίτι ορθάνοιχτο, τράβηξε για το νεκροταφείο. Πήγε στον τάφο της μάνας του.

– Εμινέ, φιθύρισε μέσα σε λυγμούς, ήρθα.

Έβαλε τη φωτογραφία της μικρής Μικρασιάτισσας και τον σταυρό στην κόκκινη αμπούστα και την άφησε στο μνήμα, πάνω στο στήθος της Εμινέ. Έκανε τον σταυρό του, φίλησε την φωτογραφία της Εμινέ και υποσχέθηκε.

– Μάνα, θα κάνω αυτό που πρέπει και για τους δυο μας. Θα φάξω να βρω τις ρίζες μου, τις ρίζες μας.

Εκατόν δέκα τέσσερις χότζηδες, είχαν υπογράψει δήλωση πλήρους υποταγής στον Αλλάχ και τους νόμους του και με φάρο την πίστη τους στον προφήτη τους, θα πήγαιναν φέτος το μεγάλο ταξίδι στη Μέκκα.

Πρώτος απ' όλους, έκανε αυτή τη δήλωση ο Αχμέτ. Τα μάτια του λάμπανε από χαρά και ευχαρίστηση. Ο Αχμέτ χότζας ήταν πολύ χαρούμενος που θα πήγαινε να κάνει το μεγάλο προσκύνημα στη Μέκκα. Το ταξίδι αυτό ήταν η σωτηρία του. Ήξερε πια καλά και τα είχε κανονίσει ακόμα καλύτερα, ώστε όταν η ομάδα των πιστών χότζηδων θα επέστρεφε στην Τουρκία από τη Μέκκα, αυτός να μην είναι μαζί τους. Είχε να πραγματοποιήσει μια υπόσχεση προς τη μάνα του την Εμινέ, αλλά και στον ίδιο τον εαυτό του. Έπρεπε να φάξει να βρει τις ρίζες του. Με μια φωτογραφία που απεικόνιζε την παραλία της Αμμοχώστου και τα ελάχιστα στοιχεία που έγραφε στο πίσω μέρος της, θα το πάλευε, μέχρι τη δικαίωση. Ως το τέλος της ζωής του, αν χρειαζόταν.

ΤΑΣΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΝΥΧΤΑ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

Νύχτα μπροστά στη θάλασσα
 ένα βήμα πιο πέρα και το βαθύ σκοτάδι
 πίσω απ' τις πλάτες τα φώτα αμέτρητα
 κάνουν τη νύχτα μέρα αλλά χωρίς προοπτική
 τα βράχια στην άκρη απολιθωμένο τοπίο
 σχήματα μυτερά κι ακανόνιστα
 έχουν από καιρό ξεπεράσει τη μοίρα τους
 πίσω απ' τα φώτα το ημίφως αυλής σκονισμένης
 και πίσω απ' αυτή κουρελιασμένα πουκάμισα φιδιών
 που το φαρμάκι τους από καιρό ξεθύμανε στην κούπα.

Τη νύχτα εκείνη στάθηκες μια στιγμή ανάμεσα
 Το γνωστό και το άγνωστο, το παρόν και το μέλλον
 είπες πως είναι λίγα αυτά που ξέρεις
 για να σωθεί το νόημα του κόσμου,
 δεν ήσουν και τόσο ευχαριστημένη
 γύρισες προς το φως για μια στιγμή
 και στο απύθμενο βασίλειο των ματιών τα δυο πηγάδια
 ήχος κανείς εκτός απ' της καρδιάς τη λειτουργία
 με δυναμώνει το σκοτάδι, είπες,
 κι απομακρύνθης σαν σκιά μέσα στα δέντρα

Εύπνησες το πρωί κρατώντας στις παλάμες σου
 την ερημιά των σκοτεινών κυμάτων.

Κύπρος, 1 Αυγούστου 2012

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

ΑΝΑΠΑΝΤΕΧΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

Σχεδόν δύο χρόνια τα είχε με την αγαπημένη του. Ήταν μια σχέση που τον ικανοποιούσε βαθιά από κάθε άποψη. Πολλές φορές μάλιστα δεν της έκρυβε την ικανοποίησή του αυτή. «Είσαι η γυναίκα των ονείρων μου, αυτή που με γεμίζει από κάθε άποψη», της έλεγε. Όλα κυλούσαν ρολοί στη σχέση τους. Την έβλεπε δυο ή τρεις φορές τη βδομάδα. Πήγαιναν σε εστιατόρια, ταβέρνες και σε μπαράκια. Ξενυχτούσαν, μόνοι τους ή με παρέες, ταίριαζαν καταπληκτικά στο σεξ, είχαν κοινά ενδιαφέροντα σχεδόν σ' όλα. Η σχέση τους εξελισσόταν σε σοβαρό δεσμό με προοπτική ακόμα και τον γάμο, αν και, το θέμα του γάμου το απέφευγαν κι οι δύο. Θαρρείς, ότι ένιωθαν ανέτοιμοι για το βήμα αυτό. Ήθελε ο ένας τον άλλο, αλλά για γάμο, για δεσμεύσεις, το βλέπαν κι οι δύο δύσκολο. Έτσι το είδαν το ζήτημα όταν το συζητήσανε κανά δυο φορές. «Είμαστε ακόμα νέοι, ας ζήσουμε τη ζωή μας»... αν και αυτός ήταν γύρω στα 40 και αυτή γύρω στα 30.

Τα οικονομικά τους ήταν μέτρια, αλλά δεν ήταν αυτό το εμπόδιο για ένα μελλοντικό γάμο. Ίσως δεν ένιωθαν ώριμοι για το βήμα αυτό – έτσι κατέληγαν και το άφηγαν φλου.

Δεν είχαν κρύψει τίποτα απ' την προηγούμενη ζωή τους, ακόμη και τις προηγούμενες σχέσεις τους. Ο ένας ήξερε τους πρώην του άλλου.

Εκείνη την ημέρα, όμως, όταν την άκουσε στο τηλέφωνο να του λέει, ότι δεν ήταν στην πόλη και ότι θα επέστρεφε την επομένη και ότι δε θα βλέπονταν το βράδυ, τη στιγμή που χωρίς εκείνη να το αντιληφθεί την είχε δει συμπτωματικά στον δρόμο με μια φίλη της, κάτι τον χτύπησε μέσα του σα μαχαιριά...

Τι συνέβαινε; Γιατί να του αποκρύψει ότι βρισκότανε στην πόλη, και προφασίστηκε ότι ακόμη έλειπε; Τι μυστικό έκρυβε; Ποιον ήθελε να συναντήσει κρυφά;

– Δεν είμαι εδώ... θα τα πούμε αύριο, μωρό μου..., του είπε κι έκλεισε σχεδόν βιαστικά το κινητό της. Ήξερε πως του έλεγε ψέματα, αλλά γιατί;

Την επόμενη μέρα που συναντήθηκαν στο σπίτι του, αργά το απόγευμα, σκέφτηκε στην αρχή, να της πει καθαρά και ξάστερα, ότι ήξερε πως του έλεγε ψέματα, κι ότι την είχε δει σε συγκεκριμένο μέρος, το προηγούμενο απόγευμα. Να της κάνει σκηνή και να της πει... ότι δεν τρώει κουτόχορτο. Να δει την αντίδραση στα μάτια της. Να την ψυχολογήσει. Κι ανάλογα, να καταλάβει αν θα του 'λεγε αλήθεια ή ψέματα... κάποια φτηνή δικαιολογία.

Το καλοσκέφθηκε, όμως, κι αποφάσισε ν' ακολουθήσει άλλη τακτική. Δεν πίστευε ότι υπήρχε κάτι πολύ σοβαρό να καλύψει, αλλά πάλι, γιατί να του πει ψέματα;

Θα προφασιζότανε ότι δε συνέβαινε τίποτα... Θα την αγκάλιαζε, θα τη φιλούσε, θα της έκανε έρωτα βίαια και τρυφερά, θα πυροδοτούσε όλες τις αισθήσεις της, όπως πάντα, και μετά σε κάποια στιγμή, θα της έλεγε ότι ήξερε ότι του είχε πει ψέματα και θα ζητούσε να μάθει την αιτία, απ' το στόμα της.

– Ήσουν καταπληκτικός όπως πάντα, ακούστηκε βραχνή η φωνή της, γεμάτη γλυκύτητα και ικανοποίηση, απ' αυτήν που έχει η γυναίκα μετά από το σεξ. Έσκυψε και της φίλησε τρυφερά τα μαλλιά, όπως το συνήθιζε πάντα. Εκείνη άναψε τσιγάρο για να χαλαρώσει περισσότερο και ν' απολαύσει τη στιγμή.

Αυτός σηκώθηκε, πήγε στο μπάνιο, και μετά ετοίμασε δυο ποτά ακόμη... Την πλησίασε ακουμπώντας τα ποτήρια στα κομοδίνα.

– Λοιπόν; τη ρώτησε μ' ένα βλέμμα διαπεραστικό.

– Τι λοιπόν; έκανε εκείνη αδιάφορα... Δεν καταλαβαίνω.

– Δε θα μου πεις που πέρασες χτες το βράδυ;

– Α, καλά, τίποτα το ιδιαίτερο, να, ήμουν με μια φίλη μου.

– Με φίλη ή με φίλο... την διέκοψε μαλακά.

– Με μια φίλη τη Ντίνα, που συζητούσαμε για τον γάμο της. Ετοιμάζεσαι, ξέρεις, να παντρευτεί... και θέλει να γίνω κουμπάρα...

– Σε είδα, την έκοψε κάπως απότομα.

– Σε είδα. Ήσουν εδώ... Σε είδα με τη φίλη σου σε κεντρική οδό από απόσταση χτες τ' απόγευμα. Κι εσύ, μου είπες, ότι ήσουν εκτός πόλης και θα 'ρχόσουν σήμερα. Γιατί μωρό μου; γιατί μου 'πες ψέματα; Ποιον ήθελες να δεις; Ποιον είδες και μου το κρύβεις;

Τα μάτια της άνοιξαν διάπλατα. Τα χείλη της τρεμόπαιζαν για λίγο...

– Ναι, είναι αλήθεια, ότι ήμουν εδώ, ψιθυρισε αμήχανα, σχεδόν άψυχα. Αλλά... αλλά... δεν συνέβη τίποτα... δεν είναι κάτι που θα το σκέφτεσαι ή να το φοβάσαι...

– Τότε, γιατί δεν μου 'πες εξ αρχής ότι είσαι εδώ και ήθελες να είσαι με κάποια ή με κάποιον...; Ακούστηκε κάπως αβέβαιη κι εκνευρισμένη η φωνή του αυτή τη φορά.

– Κοίταξε αγάπη μου... ήμουν πως να στο πω... να συναντήθηκα για λίγο με τον πρώην μου... ήθελε να με δει και να μιλήσουμε... αυτό είναι όλο κι όλο... Με είδε σε μια καφετέρια... μιλήσαμε καμιά ώρα, ήπιαμε ένα ποτηράκι κι έπειτα έφυγα.

– Αυτό ήταν όλο κι όλο... ή μήπως... ήθελε να ολοκληρώσει τη σκέψη του αλλά τελικά σταμάτησε. Δάγκωσε λίγο τα χείλια του για να μη προχωρήσει.

Μην τυχόν πει κουβέντες που ύστερα θα μετάνιωνε, μια και δεν ήταν σίγουρος ακόμα... δεν ήξερε τι έγινε...

Είδε το πρόσωπό του συννεφιασμένο... Προχώρησε ένα βήμα για να τον αγκαλιάσει... Εκείνος έκανε ένα βήμα πίσω.

– Μια στιγμή. Μια στιγμή, να ξεκαθαρίσουμε κάτι, της είπε ψύχραιμα. Ξέρεις πολύ καλά ότι δεν μου αρέσει να βλέπεις πρώην. Στο ξεκαθάρισα απ' την αρχή της σχέσης μας. Μπορείς να βλέπεις όλους τους φίλους και τις φίλες σου αλλά δεν θέλω να βλέπεις πρώην. Δε στο ξεκαθάρισα αυτό;

– Ναι, δε λέω, αλλά...

– Τι αλλά... Στο ξεκαθάρισα ότι δε θέλω να βλέπεις πρώην. Δε το απαίτησα, στο εξήγησα και το γιατί. Κι αν δε το θυμάσαι, μπορώ να σου επαναλάβω τους λόγους... Με τους πρώην, είμαστε εξοικειωμένοι σωματικά, και, παρόλο που χωρίσαμε, υπάρχουν ισχυρές αναμνήσεις που μας δένουν... Δεν είναι καθόλου δύσκολο, ιδιαίτερα σε σας τις γυναίκες, να ξανακυλήσετε στην αγκαλιά ενός πρώην, όταν αισθανθείτε ότι κάτι δεν πάει καλά στη σχέση σας με τον νυν. Σε αντίθεση με τους άντρες, που επιζητούν νέες σχέσεις...

– Μα τι είναι αυτά που λες..., πετάχτηκε αυτή σαν ελατήριο. Τι περνάει απ' το μυαλό σου... σκέφτηκες ότι θα σε απατούσα με τον πρώην μου, τη στιγμή που είμαστε τόσο δεμένοι, τόσο καλά εμείς οι δύο; Ρώτησε, με μάτια που άρχισαν να υγραίνονται...

– Τότε, γιατί συναντήθηκες μαζί του κρυφά από μένα...

– Ήξερα... ήξερα, ότι δε θα σ' άρεσε... Απ' την άλλη, μού τηλεφώνησε και μου είπε ότι ήθελε να με δει. Το είχε ανάγκη. Ε, τι να 'κανα... Σκέφτηκα να μην του χαλάσω το χατήρι... Ύστερα δε θα γινότανε και τίποτα...

– Κι αν αυτός, αν λέω, αυτός, μετά από δύο ποτήρια ουίσκι, προχωρούσε σε πιο τολμηρές χειρονομίες μαζί σου, θα είχες τη δύναμη να αντισταθείς; Ή θα ήθελες να θυμηθείς κάτι απ' τα παλιά... Άκουσέ με, αγάπη μου... Όλοι έχουμε αδύνατες στιγμές στη ζωή μας. Και όλοι μας, κουβαλάμε κάτι από τις παλιές σχέσεις μας και από τους ή τις πρώην... Αυτές και αυτοί διαμόρφωσαν τον χαρακτήρα μας, είναι κομμάτι απ' τη ζωή μας και όλες οι εμπειρίες μας γράφονται βαθιά στον εγκέφαλό μας... Με τον καιρό τείνουμε να διαγράφουμε κακές αναμνήσεις και να κρατούμε καλές... Από έναν πρώην που δε χώρισε ιδιαίτερα βίαια και εγωιστικά, όπως μου εξήγησες, αλλά επειδή η σχέση κουράστηκε και δεν πήγαινε άλλο, ίσως να διακρατείς τις αγαθές αναμνήσεις και...».

Απότομα σταμάτησε. Έκανε ένα βήμα πίσω. Ήπιε μια γουλιά απ' το ποτό του. Την πλησίασε και την κοίταξε με βλέμμα διαπεραστικό, αποφασιστικό.

- Ξέρω ότι μου λες αλήθεια. Σε πιστεύω. Αν δε σε πίστευα, δε θά 'θελα να είμαι μαζί σου. Αν αμφέβαλλα, πρώτα θα το συζητούσαμε το θέμα, ίσως να σου έκανα και σκηνή, και δε θα κάναμε έρωτα. Αλλά για μένα, όπως και για κάθε άντρα, είναι θέμα, πώς να σου το πω... Δεν μας αρέσουν οι πρώην. Η γυναίκα μας, θα θέλαμε να είναι ο πρώτος έρωτας που γνωρίζει από εμάς. Αφού όμως η ζωή τα φέρνει έτσι, δε θέλουμε να έχει επαφή με πρώην, να τις ξαναφέρνει στο παρόν αναμνήσεις από το παρελθόν, κι αυτή να κάνει συγκρίσεις, να δραπετεύσει έστω και με τη φαντασία της στα περασμένα. Δεν είναι τόσο η ανασφάλεια, όσο η ψυχολογία του άντρα. Τους μελλοντικούς ανταρστές, μπορεί να τους αντιμετωπίσει ο νυν, όσο είναι παρών ο ίδιος και άγρυπνος. Όσο προσφέρει στη γυναίκα και την κάνει να νιώθει βασίλισσα, ότι την αγαπάει, ότι είναι μοναδική! Αλλά δεν μπορεί να σκιαμαχεί με το παρελθόν της και τα βιώματα που κουβαλάει μέσα της, να της σβήσει τις αναμνήσεις και τις τυχόν επιθυμίες της, ούτε να την αποκόψει από κάποιες ρίζες του παρελθόντος...»

Πλησίασε κοντά της. Την αγκάλιασε τρυφερά και τη φίλησε. Εκείνη ανατρίχιασε ολόκληρη. Σφίχτηκε στην αγκαλιά του.

- Σ' αγαπώ, του είπε. Σ' αγαπώ γι' αυτό που είσαι. Και με τίποτα δε θέλω να χωρίσουμε. Είσαι μοναδικός... Ξέρω ότι δε θα βρω άλλον σαν κι εσένα στη ζωή μου. Άλλος, αν ήτανε στη θέση σου, θα μου έκανε ίσως βίαιη σκηνή, μπορεί και να με χαστούκιζε... ίσως να μη με πίστευε με τίποτα... Εσύ όμως... Ακόμα κι αν δεν παντρευτούμε, ακόμα κι αν δεν είμαστε αργότερα μαζί, εγώ θα σ' αγαπώ...

- Θα θέλεις να με βλέπεις και μετά, ακόμα κι αν χωρίζαμε; τη ρώτησε, μ' ένα βλέμμα γεμάτο υπονοούμενα.

- Μα φυσικά, απάντησε αυτή αυθόρμητα.

Και θα το ξέρει αυτό, ο τότε σου; Θα τού το αποκαλύψεις; ρώτησε με νόημα...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΣΙΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ

ΣΕ ΤΟΝΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

Αυτό που γράφω δεν είναι ακριβώς χρονογράφημα. Ίσως είναι καρδιογράφημα! Η εξομολόγηση λόγω έκτακτης ανάγκης. Όπως λέμε «έκτακτο δελτίο καιρού». Στο κάτω-κάτω, «έκτακτα δελτία καιρού» μπορούν να συμβούν στον καθένα μας. Έτσι είναι η ζωή. Αναπάντεχη. Περιμένεις τα πάντα απ' αυτή. Και τα καλά και τα κακά...

Δεν ξέρω γιατί εκθέτω τον εαυτό μου μ' αυτό το άρθρο. Είναι δύσκολο πολύ, να κάνεις κατάθεση ψυχής στην εποχή μας. Κι εγώ, αυτό ακριβώς κάνω. Γιατί το θέλω! Το κάνω μ' ένα είδος περηφάνειας θάλεγα. Ίσως γιατί η μοίρα των ανθρώπων κοινή είναι...

Ξαφνικά, ένα ωραίο πρωινό, βλέπεις ν' αναποδογυρίζεται ο κόσμος σου, αυτός ο κόσμος ο φτιαγμένος στα εγωιστικά μέτρα σου και μένεις κατάπληκτος! Νομίζεις πως θα ξυπνήσεις, σίγουρα ναι κι ο κόσμος σου θα παραμείνει όπως ήταν χθες και προχθές.

Μπορεί ο κόσμος σου ν' αλλάξει αστραπιαία; Κι όμως μπορεί! Μπορεί ανά πάσα στιγμή να βρεθεί εκτός τόπου και χρόνου κι εκτός ζωής πιθανώς.

Θεατής μιας ζωής αλλιώτικης από την παλιά σου, κάθεσαι απορημένος σε μιαν άδεια – για σένα μόνο – αίθουσα κι αναρωτιέσαι τι νάφταιξε. Και δε σ' αγγίζουν οι φωνές τριγύρω σου των συνανθρώπων, ο θόρυβος των αυτοκινήτων, η πολύβουη ζωή. Τίποτα δεν τολμά να σ' ακουμπήσει. Μόνο ο φόβος, ο πανίσχυρος, ο αρχέγονος φόβος του θανάτου. Προσπαθείς να τον απομυθοποιήσεις, όμως κάθε κύτταρό σου σπαράζει, εναντιώνεται. Θέλει να ζήσει πέρα από τον χρόνο του Εγώ σου.

Κάθεσαι λοιπόν σαν θεατής στο θέατρο του παράλογου και βλέπεις φλας-μπακ τη ζωή που έζησες. Τις αλήθειες και τα ψέματα, τους θριάμβους και τις αποτυχίες, τα τραγικά λάθη που εσύ επέλεξες να κάνεις. Ο απολογισμός είναι πάντα πικρός...

Έρχεται ξαφνικά μια φοβερή αρρώστεια και τα σαρώνει όλα, μα όλα! Κι αρχίζεις ν' ανηφορίζεις τον Γολγοθά σου. Μαθαίνεις ν' ανακαλύπτεις το κουράγιο και τη θέληση για ζωή.

Στις κρίσιμες αίθουσες του νοσοκομείου με τις αποστειρωμένες φωνές των νοσηλευτών και γιατρών και τις φλύαρες σιωπές των ασθενών, μαθαίνεις τη συμπόνια, βλέποντας τα σώματα των συνανθρώπων σου σωριασμένα στα κρεβάτια με τους ορούς κρεμασμένους δίπλα τους να μεταγγίζουν τη ζωή με χημικά δηλητήρια – τι ειρωνεία κι αυτή!...

Ό,τι δε σε σκοτώνει, σε κάνει πιο δυνατό, λένε... Ποιά είναι η αλήθεια άραγε;

Ο ανθρώπινος πόνος φίλοι μου, αυτός που βγαίνει βαθείά απ' τα σωθικά και πλημμυρίζει όλο το σώμα, ο ψυχικός και ο σωματικός πόνος, είναι **άγιος πόνος!** Είναι μάθημα ζωής! Είμαι σίγουρη γι' αυτό, γιατί **Κάποιος ή Κάτι**, με τράνταξε δυνατά και μου πρόσφερε έναν σταυρό στα μέτρα μου. Μπόρεσα και τον σήκωσα. Τον σηκώνω συνεχώς, συνήθισα πια... Άρχισα να μαθαίνω. Δε με φοβίζονται οι μαυρισμένες φλέβες και οι ξάγρυπνες βραδυές.

Πιστεύω πως όλα έγιναν, γιατί έπρεπε να γίνουν. Για κάποιον λόγο και σκοπό. Το ασυνείδητό μου το γνωρίζει. Το Εγώ μου, όχι.

Νοιώθω πως έχω περάσει σε μιαν άλλη όχθη της ζωής. Σαν έτοιμη από καιρό... Τώρα ειλικρινά δε γνωρίζω τι θα συμβεί. Αφήνομαι σε ό,τι ήθελε συμβεί. Εκείνο που καλά γνωρίζω, είναι πως γέμισα αγάπης συναισθήματα, συγχώρεσης, συμπόνιας, ελπίδας. Τα μοίρασα αντίδωρο σ' όλους αυτούς που με πίκραναν, με πρόδωσαν, με ξεγέλασαν. Και ζήτησα συγχώρεση αν πλήγωσαν κανέναν...

Είναι δύσκολο να συντρίβεις τον εγωισμό. Είναι δύσκολο να μαθαίνεις να συγχωρείς, να δίνεις πρώτος το χέρι... Όταν όμως το κάνεις, ξαλαφρώνει η ψυχή σου, ηρεμεί το πνεύμα σου...

Δεν είμαι εγώ πια! Είμαι ο εαυτός μου, είμαι εσύ και όλοι μας! Τελικά εκείνο που έχει σημασία στο μάθημα που παίρνεις **Άνωθεν**, είναι η αλλαγή που συντελείται μέσα σου, στο Είναι σου. Γίνεσαι αληθινός και ζεις για να μαθαίνεις και να υψώνεσαι...

Πριν πολλά χρόνια, είχα διαβάσει κάτι πολύ όμορφο, που με συγκίνησε τόσο πολύ, ώστε φρόντισα να το γράψω σ' ένα μεγάλο χαρτί, να το διακοσμήσω ολόγυρα με βινιέτες και να το κορνιζώσω. Το έχω πολύ κοντά μου και το διαβάζω συχνά για να μη ξεχνώ... Σας το μεταφέρω, με την αγάπη μου!

«- Ο ΣΤΑΥΡΟΣ ΜΟΥ- Πριν σου στείλει ο Θεός τον Σταυρό που σηκώνεις, Τον κοίταξε με τα Πάνσοφα μάτια Του. Τον εξήτασε με τη θεία λογική Του. Τον ήλεγξε με την ατέλειωτη δικαιοσύνη Του. Τον θέρμανε στη γεμάτη αγάπη καρδιά Του. Τον ζύγισε καλά με τα στοργικά χέρια Του, μη τυχόν και πέσει βαρύτερος απ' όσο μπορείς να σηκώσεις. Και αφού υπελόγισε το θάρρος σου, τον ευλόγησε και τον απέθεσε στους ώμους σου. Μπορείς να τον σηκώσεις! Κράτησέ τον κι ανέβαινε απ' τον Γολγοθά προς την Ανάσταση...»

ΠΟΠΗ ΑΝΤΩΝΙΟΥ-ΣΦΑΛΑΓΚΑΚΟΥ

ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΟ

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΑ

Ξεκινώντας από τη Λεμεσό ο αυτοκινητόδρομος Λεμεσού-Λευκωσίας στρίβει αριστερά μας οδηγώντας τον επισκέπτη στο πλούσιο χωριό της Παρεκκλησιάς. Κηπευτικά και κτηνοτροφικά προϊόντα παράγονται αρκετά ενώ οι ντομάτες της Παρεκκλησιάς, είναι ονομαστές για τη γλυκύτητά τους.

Έξω από το χωριό κτηνοτροφικές μονάδες εκτρέφουν λογής λογής ζώα για το γάλα και το κρέας τους στην παγκύπρια αγορά. Και στα κράσπεδα του χωριού, ο δρόμος οδηγεί στην Παναγιά του Γλωσσά. Το χωριό έχει αναπτυχθεί με σπίτια νιόχτιστα αλλά παραμένουν και τα παλιά μέσα στο χωριό και φιλοξενούν τους γεροντότερους κατοίκους.

Κι ο δρόμος γίνεται περιστροφικός και ανηφορικός καθώς προχωράμε σε στενόδρομους όπου τα αυτοκίνητα πρέπει να δίνουν την πρέπουσα σημασία οδήγησης. Η διέλευση δευτέρου λεωφορείου από την αντίθετη κατεύθυνση είναι αδύνατη.

Κι εδώ η άγρια ομορφιά του τοπίου σε συναρπάζει. Βλέποντας κάτω τις κυλιστές χαράδρες, και τις βουνοκορφές με το θαμνώδες τρίχωμα, ανακαλύπτεις τη σοφία του Θεού.

Ακολουθούν στροφές ανηφορικές και κάτω στο βάθος χάσκουν βουβές πολιτείες, απάτητες θαρρείς, καμωμένες με χώμα και πέτρα και δύσβατους θάμνους. Κι έχεις την αίσθηση ότι βρίσκεσαι σε αεροσκάφος έτοιμο να προσγειωθεί...

Σε μια ώρα και κάτι, η εκκλησιά του Γλωσσά, κάνει την εμφάνισή της στο πιο ψηλό σημείο του υπαίθριου χώρου, κτισμένη στον έκτο και έβδομο αιώνα, θαυματοουργεί και στις μέρες μας σε άτομα που έχουν πρόβλημα ομιλίας. Κι η καντήλα ακοίμητος φρουρός προσφέρει το λάδι της στους πιστούς...

Καθώς βλέπω όλους αυτούς τους ανθρώπους να ασπάζονται την παλιά εικόνα της μητέρας του Χριστού, σκέπτομαι ότι σε καιρούς έντονου εθνικού και κοινωνικού προβληματισμού, όπως είναι η δική μας εποχή, ο Χριστιανισμός πρέπει να διακατέχει όλους μας. Η πίστη μας που διαμορφώθηκε από τον Χριστό και το Ευαγγέλιό του ενδιαφέρει τον άνθρωπο όχι μόνο πνευματικά αλλά και υλικά γιατί πολλές φορές οι οικονομικές συνθήκες παραλύουν τις ψυχές.

Κι αφήνουμε την Παναγιά του Γλωσσά στο ύψωμά της και κατηφορίζουμε προς την αντίθετη πλευρά του δρόμου. Κι εδώ υπάρχουν πολλά στριψίματα με τα τοπία ν' αλλάζουν όψη, οι μανταρινιές και τα άλλα εσπεριδοει-

δή, είναι πνιγμένα στά πράσινα φυλλώματά τους και προσδίδουν μίαν ήμερη γοητεία, αυτή του πεδινού τοπίου.

Κι έχουμε φτάσει στον Αρακαπά, το απλόχωρο χωριό με τους λόφους ένα γύρω του και στη μέση του η μεγαλόπρεπη εκκλησιά του Αρακαπά, που είναι και ιαματική «σταματά τις αιμορραγίες».

Παρατηρώ την εκκλησιά που στηρίζεται σε κίονες τριπλούς και η στέγη της καλυμμένη με πλάκες ορθογώνιες, και σκαλιστά γαρνιρίσματα από τις δυο πλευρές της ενώ στο κέντρο της ορθώνει το ανάστημά του το σκαλιστό καμπαναριό.

Την επιστροφή μας στη Λεμεσό συνοδεύει η όμορφη εικόνα του ξεχωριστού τοπίου και της Παναγιάς του Γλωσσά.

ΝΙΚΗ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥΔΗ

ΠΟΥΘΕΝΑ

Μ' έφερε η τύχη στο κατώφλι σου
στη λάβρα του μεσημεριού
με την άπνοια του θέρους
ν' απορυθμίζει τους αρμούς
Κι ήρθα εδώ που θαμπώνει
το φως του Απόλλωνα.
Σαν τη λύρα του το κορμί σου πάλλεται
σ' ενορχηστρώσεις κάλλους
προς το χάος
Αφυπνίζεις τις επιθυμίες
συνθέτοντας τη Συμφωνία του Έρωτα
κι απογειώνομαι
απ' την επικράτεια της ραστώνης
για τη μοναρχία των αισθήσεων
Με γεύσεις τροπικών στα χείλη
το ρίγος της αφής στα δάχτυλα
τους λαβύρινθους της νύχτας
αιχνεύω επί ματαίω

Δεν είσαι πουθενά
για να σ' αγγίξω.

ΜΑΚΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΑΤΟΣ

ΜΕΛΕΤΕΣ

Η ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΧΑΡΙΤΩΝΙΔΗ

Ὁ ἄνθρωπος ριζώνει στὸν τόπο κι ὁ τόπος ἀναπλάθει τὸν ἄνθρωπο· τὸ τοῦτο τὸ ἀδιάσπαστο δέσιμο συνιστᾷ τὸν χωρὸχρονο ποὺ περιέχει, ὀρίζει καὶ κατέχει τὴν ὑπαρξή μας. Κι ὅταν τὸ περιέχον, ὁ χωρὸχρονός μας βρεθεῖ στῆ δίνη τῆς ἱστορίας, τότε τὸ περιεχόμενο, ἡ ψυχὴ, ζεῖ καταστάσεις ὀριακές: τὴν ἀνάγκη καὶ τὴ βία τοῦ πολέμου, τὸν τρόμο, τὸ ἀδόκητο καὶ τὸ ἀνόητο τῆς ἀπειλῆς τοῦ θανάτου, τὸ βάσανο τοῦ μαρτυρικοῦ πόνου, τὸν ἐξευτελισμὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ τὴ λυσσαλέα ἐνστικτώδη ἀντίδραση τῆς ἐπιβίωσης.

Πιστεύουμε πὼς αὐτὰ τὰ λίγα δίνουν τὸ στίγμα τῆς ἀφηγηματικῆς δημιουργίας τοῦ Γιώργου Χαριτωνίδη. Ξεχωριστὴ ἢ περίπτωσή του: ἔχει τὸ πικρὸ προνόμιο νὰ βιώσει προσωπικὰ σειρὰ ὀριακῶν καταστάσεων ποὺ τὸ τραγικὸ ἱστορικὸ παράδοξο τοῦ 1974 ἐπεσώρευσε στὴν Κύπρο: στρατιωτικὴ θητεία μετὰ 72 καὶ 74, πραξικόπημα, πρώτη γραμμὴ ἄμυνας στὴν εἰσβολή, αἰχμάλωτος τῶν Τούρκων στὶς φυλακὲς τῶν Ἀδάνων καὶ τῆς Ἀμάσειας, πρόσφυγας, ξένος ἐπισκέπτῃς τῆς προγονικῆς του γῆς, περιηγητῆς στοὺς τόπους τῆς αἰχμαλωσίας.

Ὁ Γ. Χαριτωνίδης κατάγεται ἀπὸ τὴ Λάπηθο τῆς Κερύνειας. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση του ἀπὸ τὶς τουρκικὲς φυλακὲς ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἀθήνα. Σπούδασε «τεχνολόγος ἱατρικῶν ἐργαστηρίων» καὶ ἐργάστηκε στὸ νοσοκομεῖο «Εὐαγγελισμός». Τὸ 2003 ὁ Γ.Χ. ἐμφανίζεται στὴν ἑλληνικὴ πεζογραφία μὲ τὸ βιβλίο του «Ἀναμνήσεις μὲ πολλὰ κουκούτσια» ποὺ τοῦ χαρίζει τὸ κρατικὸ βραβεῖο τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ τῆς Κύπρου. Ἀπὸ τὸ 2008 ζεῖ μόνιμα στὴ Λεμεσό. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ «Ἀναμνήσεις μὲ πολλὰ κουκούτσια» ἔχει ἐκδώσει ἄλλα δύο πεζογραφήματα: «Μὲ διαβατήριο καὶ βίζα μιᾶς μέρας» (2006) καὶ «Αἰχμάλωτος περιηγητῆς» (2011) καὶ μιὰ ποιητικὴ συλλογὴ «Μὲ τὴν κίνηση τῶν ὑαλοκαθαριστήρων» (2008).

Ὁλόκληρη ἡ δημιουργία του ἀποτελεῖ «φωνὴ πατρίδος», ἐπικεντρώνεται στὴν Κύπρο καὶ τὸ δράμα τῆς.

Ἡ τριαντάχρονη σχεδὸν κυοφορία τοῦ πρώτου αὐτοῦ βραβευμένου βιβλίου του, φανερώνει, πιστεύουμε, τὴν ὄλη βασανιστικὴ διεργασία στὴν ψυχὴ του, μὲ ἀποτέλεσμα τὴ μεταστοιχείωση σ' ἔντεχνο λόγο ὡς ἐξομολογητικὴ ἀπολύτρωση τοῦ δημιουργοῦ καὶ ταυτόχρονη κατάθεση ἑνὸς αὐτόπτη μάρτυρα στὶς σελίδες τῆς ἱστορίας («Μαρτυρία Κύπριου αἰχμαλώτου» τὸ χαρακτηριστίζει ὁ ἴδιος στὸν ὑπότιτλο).

Ὁ πρωτότυπος τίτλος «Ἀναμνήσεις μὲ πολλὰ κουκούτσια» προέρχεται ἀπὸ τὴ μεγάλη ἀξία ποὺ ἀπέκτησαν γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ συγγραφέα τὰ κουκούτσια τοῦ καρπούζιου, τὸν καιρὸ τῆς αἰχμαλωσίας του.

Ἀφήγηση πρωτοπρόσωπη, πνευματώδης με εἰρωνεία π' ἀγγίζει κάποτε τὸν σαρκασμὸ στοχεύει στὰ ἴδια τὰ γεγονότα ποὺ τ' ἀποτυπώνει εἰκονιστικά καὶ καίρια χάρις στὴν προσεκτικὴ καὶ ἰδιαίτερα εὐαίσθητη ἀντιμετώπισή τους.

Μὲ τὴν ἀφιέρωση τοῦ βιβλίου «στοὺς ἀγνοούμενους, σὲ ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους, στὸν ἀδελφό μου Πολύδωρο, στὸν τοῦρκο καφετζῆ τοῦ μικροῦ χωριοῦ τῆς διαδρομῆς Ἄδανα-Ἀμάσεια, στὸν μακρυμάλλη ἔφεδρο Τοῦρκο ἀνθυπολοχαγό, καὶ στὸν Ὀκτέν, φρουρό μου στὴ διαδρομὴ Ἀμάσεια-Ἄδανα», ο συγγραφέας ἐξωτερικεύει μιὰ συγκροτημένη φιλοσοφία περὶ τὰ ἀνθρώπινα, μιὰ σπάνια ἀνθρωπιὰ (δὲν βλέπει τοὺς Τούρκους συλλήβδην ὡς ἐχθρούς.) Ἀναγνωρίζει δηλαδὴ τὴν ἐσωτερικὴ νομοτέλεια πραγμάτων καὶ καταστάσεων ποὺ μεταβάλλει τὸν κάθε ἀνθρωπο σὲ θύμα τῆς. Ἐδῶ φυσικὰ πρόκειται γιὰ τὴ νομοτέλεια τοῦ πολέμου, ποὺ κατὰ τὸν Θουκυδίδη, τὸν ἰδρυτὴ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας: «Ὁ πόλεμος ὑφελὼν τὴν εὐπορίαν τοῦ καθ' ἡμέραν βίου βίαιος διδάσκαλος καὶ πρὸς τὰ παρόντα τὰς ὀργὰς τῶν πολλῶν ὁμοιοί».

Τὸ δεῦτερο πεζογράφημα μὲ τίτλο «Μὲ διαβατήριο καὶ βίζα μιᾶς μέρας» (2006) εἶναι μιὰ συνέχεια τοῦ πρώτου: ἡ ἐμπειρία τοῦ ἀφηγητῆ-συγγραφέα ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψή του στὴ γενέθλια γῆ καὶ τὸ σπίτι του, ὅταν οἱ κατοχικὲς ἀρχὲς τὸ ἐπέτρεψαν!! Ἀπόρροια βρισκομαι ξανά, τριάντα χρόνια μετὰ στοὺς τόπους τῶν παιδικῶν καὶ ἐφηβικῶν μου ὀνείρων, στοὺς τραγικούς τόπους τῶν γεγονότων «μὲ διαβατήριο καὶ βίζα μιᾶς μέρας» μᾶς λέει προλογίζοντας τὸ βιβλίο. Ἐνα ψηφιδωτὸ σὲ πρωτοπρόσωπη πάλι ἀφήγηση, συνθεμένο ἀπὸ 37 σύντομες ἐνότητες, ὅπου «θραύσματα ἀπὸ τὸν χαμένο παράδεισο τῆς παιδικῆς του ἀθωότητος καὶ σπαράγματα ἀναμνήσεων ἀπὸ τὰ συμβάντα τοῦ 1974» συγκολλῶνται μὲ τὶς ἐντυπώσεις τῆς ἐπίσκεψής του στὴ Λάπηθο καὶ τὸ σπίτι του. Λόγος στὸ ἔπακρο πυκνός, ἔλλειπτικός καὶ οὐσιαστικός, θυμίζει τὸν ἀνάλογο τοῦ Γ.Φ. Πιερίδη. Τὸ τοπικὸ χρῶμα ἐντείνεται μὲ τὴν ἀναφορὰ τόπων καὶ τοπωνυμίων καὶ κυπριακῶν λέξεων, ἐνῶ ἡ ἀφαιρετικὴ διάθεση διαγράφει κάθε τι τὸ δευτερεῦον, κρατώντας μόνο τὸν πυρήνα τοῦ γεγονότος ἢ τοῦ βιώματος, ἔτσι ποὺ μαζὶ μὲ τὶς λυρικὲς πινελιὲς ποὺ τὸ διανθίζουν, νὰ περνοῦμε στὴν ἀπόσταξη τοῦ ποιητικοῦ λόγου. Καὶ ὄντως μετὰ τὸ «Μὲ διαβατήριο καὶ βίζα μιᾶς μέρας» ἀκολουθεῖ, τὸ 2008, ἡ ποιητικὴ συλλογὴ «Μὲ τὴν κίνηση τῶν ὑαλοκαθαριστήρων».

Τὸ τέλος κάθε ἀφηγήματος κλείνει ἓνα πολύσημο, πρωτότυπο σχόλιο ποὺ νοηματίζει, προβληματίζει ἢ βαθαίνει τὸ λυρικὸ στοιχεῖο.

Τὸ τελευταῖο βιβλίο τοῦ Γιώργου Χαριτωνίδη μὲ τὸν ὀξύμωρο τίτλο «Αἰχμάλωτος περιηγητῆς» (2011) προκαλεῖ κατὰ τὸν Νικήτα Παρίση «τὸ ξάφνιασμα τοῦ ἀναγνώστη.» Τὸ προκαλεῖ, γιατί, ἐνῶ ὁ ἀναγνώστης ἀναμένει νὰ βρεθεῖ μπροστὰ σ' ἓνα ὀδοιπορικὸ ἐντυπώσεων καὶ περιγραφῶν, διαπιστώνει πῶς πρόκειται γιὰ ἓνα αὐτοψυχογραφικὸ κείμενο, ἓνα ὀδοιπορικὸ ψυχῆς.

Καὶ διευκρινίζουμε: αἰχμάλωτος φίλων ὁ συγγραφέας περιηγεῖται δευτέρω φορὰ γιὰ λίγες μέρες κάποιους τόπους τῆς Τουρκίας. Ξαναζεῖ ἔτσι μὲ

ἀναδρομική ἔνταση τὴν περιπέτεια τοῦ '74, καὶ στὸ κείμενο εἰσβάλλουν ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ χρονικὸ τῆς αἰχμαλωσίας. Κι ἐνῶ βιωματικὰ συμπλέκεται τό τότε μὲ τὸ τώρα μέσα στὴν προσωπικὴ ἱστορία, παράλληλα εἰσχωρεῖ στὴν ἀφήγηση τὸ ἄλλος καὶ ὁ πόνος ἀπὸ τὰ μεγάλα πάθη τῆς φυλῆς μας. Ἔχομε δηλαδὴ ἀναβίωση τῆς μείζονος ἱστορίας μέσα στὴν προσωπικὴ.

Τὸν λόγο χαρακτηρίζει ἀκραία θά 'λεγα ἐκφραστικὴ λιτότητα ποῦ δραστικὰ ἐγκαθίσταται στὴν ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστη. Οἱ λέξεις ἀποκτοῦν μιὰ ιδιαίτερη δυναμικὴ, πιστοποιοῦν ἐπιγραμματικὰ τὴν οὐσία, σφραγίζουν κυριολεκτικὰ τὰ πράγματα, τὰ γεγονότα, τὰ συναισθήματα.

Ἡ πεζογραφία τοῦ Χαριτωνίδη ἐπαληθεύει τὸ γνωμικὸ «Οὐκ ἐν τῷ πολλῷ τὸ εὖ, ἀλλ' ἐν τῷ εὖ τὸ πολύ», ὄντας σὲ πλήρη ἀντίθεση μὲ τὴ φλυαρία καὶ τὴν κενολογία τῶν πολλῶν "best seller" τῆς σύγχρονης ἐλληνικῆς πεζογραφίας.

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

HIRUNDO URBICA*

Ἦταν μια ξερολιθιά και δίπλα πικροδάφνες
 Κι ἦταν ἡ ὥρα ἀπὸ τον ἥλιο ευλογημένη,
 Ἦταν το πρωί ενός Απρίλη ἢ ενός Μάη,
 Προσγειώθηκε στη ξερολιθιά και χόρευε,
 Το κάθε τίναγμά της, η κάθε της στροφή
 Και του ματιού της το χαμόγελο
 Με προσκαλούσε:
 Ἐλα, χόρευε μαζί μου!
 Τα μάγια μου 'ριξε
 Ἐλυσε τα δεσμά μου
 Αν πέθαινα εκείνη τη στιγμή
 Θα εἶχα ζήσει μια αἰωνιότητα,
 Μα ως ἤρθε, ἔφυγε
 Ανάλαφρα πέταξε
 Λύθηκαν τα μάγια
 Κι ἐκλείσε πάλι η πόρτα.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΟΔΙΝΟΣ

* Χελιδόνι της πόλης

ΤΟ ΣΧΗΜΑ ΥΠΑΛΛΑΓΗΣ

ὡς τεχνικὴ τοῦ ὑπερρεαλιστικοῦ ποιητικοῦ τρόπου
ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥΣ ΤΟΥ ΟΔ. ΕΛΥΤΗ

Πρέπει ἐξ ἀρχῆς νὰ πῶ ὅτι ποτὲ δὲν μὲ τράβηξε ιδιαίτερα ἡ ποίηση τοῦ Ὀδυσσεῆ Ἐλύτη. Δὲν μὲ ἔκαμε νὰ στοχαστῶ βαθιά, ὅπως ἡ ποίηση ἄλλων ποιητῶν, τοῦ Σεφέρη, τοῦ Παλαμᾶ τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ Κάλβου, τοῦ Καβάφη· ἀκόμα καὶ ἡσσόνων, ὡς πρὸς τοὺς προηγούμενους, ὅπως ὁ Γρουπάρης, ὁ Δροσίνης, ὁ Πορφύρας, ὁ Μαβίλης. Γιὰ τοῦτο καὶ μέχρι σήμερα δὲν ἔγραφα ὅτι-δήποτε γιὰ τὴν ποίησή του, ὅπως ἔκαμα γιὰ πολλοὺς ἄλλους. Αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη μου δοκιμὴ.

Τὰ ποιήματά του, μὲ τὸν καταγιγιστικὸ προσωπικὸ ὑπερρεαλιστικὸ του τρόπο, σὲ γοητεύουν, σὲ συναρπάζουν, σὲ κατακυριεύουν τὴν ὥρα ποὺ τὰ διαβάξεις. Μοιάζουν μὲ πολύχρωμα, πλούσια, ὀρμητικὰ πυροτεχνήματα στὸν νυχτερινὸ οὐρανό, πού, ὅταν τελειώσουν, μένει πίσω τους μόνον ἡ εὐχάριστη ἐντύπωση, τὰ συναισθήματα ποὺ σοῦ γέννησαν στὴ διάρκειά τους. Ξέρω πὼς ὑπάρχουν λάτρεις, ἀφοσιωμένοι καὶ σταθεροὶ πιστοὶ τῆς ποίησης τοῦ Ἐλύτη, τὴν ὁποία ἔκαμαν εὐρύτερα γνωστὴ ἀπὸ τὴ μιὰ ἢ ἀπονομὴ στὸν ποιητὴ τοῦ βραβείου Nobel Λογοτεχνίας καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ ἔξοχες μελοποιήσεις της ἀπὸ μεγάλους συνθέτες ὅπως ὁ Μίκης Θεοδωράκης καὶ ὁ Ἡλίας Ἀνδριόπουλος.

Υπάρχουν, παράλληλα, καὶ ἀρνητὲς τῆς ποίησής του, οἱ ὁποῖοι εἴτε προβάλλουν ἐρωτηματικὰ γιὰ τὸ διαμέτρημά της ἢ τὴν ἀπορρίπτουν ἀνευδοιᾶστως: Ὁ Ἐλύτης δὲν ἦταν οὔτε Παλαμᾶς οὔτε Καβάφης. Δὲν εἶχε οὔτε τὴ μεγαλόπνευστη καθολικότητα τοῦ πρώτου οὔτε τὸ πανανθρώπινο μεγαλεῖο τοῦ δεύτερου. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ μέγας Ἀλεξανδρινὸς θὰ διαβάξεται καὶ μετὰ ἑκατὸ χρόνια, ὁ Παλαμᾶς ἴσως ὄχι. Γιὰ τὸν Ἐλύτη ἀμφιβάλλω. Ὁ Ἐλύτης ὑπῆρξε ποιητὴς ἑνὸς ἐντελῶς συγκεκριμένου ἐδαφολογικοῦ χώρου, μιᾶς σαφῶς ὀριοθετημένης αἰθητικῆς περιοχῆς. (Δημήτρης Νικορέτζος, *Μιὰ ἀνορθόδοξη κριτικὴ θεώρηση τῆς ποίησης τοῦ Ἐλύτη*, «*Νέα Ἔστια*», 1-15 Ἀπριλίου 1997). Καταφεύγει σὲ κοινοτοπίες στὸ πιὸ χαμηλὸ ἐπίπεδο, σὲ σοφίσματα, παραδοξολογίες, λογοπαίγνια, σὲ ἀοριστολογίες, σὲ λογοκοπίες... Δὲν ὑπάρχει ποίημά του χωρὶς πλῆθος ἀπὸ δυσαρμονικά, αὐτόνομα καὶ ἀναρχικὰ στοιχεῖα... Ἀπὸ θεωρητικὴ σκοπιὰ δὲν ὑπάρχει ἔργο ὀλοκληρωμένο, ὄριμο, μὲ ἀρτιμέλεια. (Γιάννης Δ. Μιχαλέτος, *Ὁ Ἐλύτης χωρὶς προσωπεῖα-κριτικὴ, αἰσθητικὴ καὶ ψυχολογικὴ διερεύνηση*, 1987). Καί, βεβαίως, ὁ Ἐλύτης δὲν εἶναι ὁ μόνος ποιητὴς ποὺ ὑπῆρξε σημεῖον ἀντιλεγόμενον.

Οἱ Προσανατολισμοί, ἡ πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ του (1940), γιὰ τὴν ὁποία πολλοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι ἐκεῖ βρίσκεται ὁ καλύτερος Ἐλύτης, συντίθεται ἀπὸ 29 ποιήματα κάτω ἀπὸ τέσσερις ἐνότητες: *Πρῶτα ποιήματα*, *Οἱ κλεψύδρες τοῦ ἀγνώστου*, *Σποράδες*, *Ἡ θητεία τοῦ καλοκαιριοῦ*. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ποιήματα εἶναι μακροσκελῆ καὶ ἀρθρωτά, ἄλλα γραμμένα σὲ πεζό,

ἄλλα μὲ λιγοςύλλαβους στίχους. Τὰ περισσότερα τὰ εἶχα διαβάσει κατὰ καιροῦς, μερικὰ τὰ εἶχα μελετήσει καὶ στὰ πλαίσια τοῦ διδακτικοῦ ἔργου στὸ μάθημα τῶν Νέων Ἑλληνικῶν στὰ σχολεῖα, στὴν κοπιώδη προσπάθεια νὰ ἀποκρυπτογραφῆσω, νὰ συλλάβω, τὸ νόημά τους, ὅπως κρύβεται κάτω ἀπὸ τὸν πέπλο τοῦ ὑπερρεαλιστικοῦ λόγου, ἄλλοτε λιγότερο καὶ ἄλλοτε περισσότερο σκοτεινοῦ. Μιᾶς ρηξικέλευθης, θὰ μπορούσε νὰ λεχθεῖ, γραφῆς, ὅπου ὑπάρχει, κατὰ τὸν Ἄντρεά Καραντώνη, καταπάτηση τῶν νόμων τῆς λογικῆς.

Μέσα ἀπὸ τὴν ὑπερρεαλιστικὴ προσέγγιση τῶν πραγμάτων ὁ Ἐλύτης ἀμφισβητοῦσε – ὅπως καὶ ὄλοι οἱ ἄλλοι ὁμότεχνοί του στὸν ὑπερρεαλισμὸ – τὸν κόσμον τοῦ κατεστημένου, τὰ καθιερωμένα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ποίησης. Ἐπαναστατοῦσε, ἐπιδιώκοντας παντὶ τρόπῳ τὴν πρωτοτυπία στὴ μορφὴ τῆς ποίησής του, προβαίνοντας σὲ πειράματα μορφικῶν ἀλλαγῶν, μὲ μιὰν ἐπίθεση κατὰ τῆς καθεστηκυίας μορφῆς, τοῦ καθιερωμένου. Χρησιμοποιώντας τεχνάσματα θαυματοποιοῦ, ἀρπάζει πολλὰς φορὰς τὶς φράσεις καὶ τὶς λέξεις πρὶν ἀπὸ τὸ νόημά τους, τὶς συνταιριάζει γοργότερα, δίχως νὰ τὶς κρίνει. (Α. Καραντώνης). Ὁ ἴδιος ὁ Ἐλύτης σημειώνει στὴ Μαρία Νεφέλη: Πρῶτα ἔβλεπα τὸν νεκρὸ καὶ μετὰ γινόταν ὁ φόνος.

Μέσα στὴ διάσταση μὲ τὴν τρέχουσα πραγματικότητα (Ἐλύτης), τοποθετώντας τὶς λέξεις κατὰ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ φανερώσουν τὴ σπανιότητά τους (Ἐλύτης), μετακινεῖ τὸ νόημα τῶν λέξεων καὶ τὶς ἀλληλουχίες μεταξὺ τους. Ὑπερβαίνει ἔτσι καὶ τὴν τάξη τοῦ λόγου, τὸ ρίγος ποῦ ἀναποδογύριζε τὶς λέξεις (Προσανατολισμοὶ – Ἡ συναυλία τῶν ὑακίνθων), ἀλλὰ καὶ τοῦ κόσμου, ἀνατρέποντας μέσα στὴν ἀνθρώπινη φαντασία καὶ τὶς φυσικὲς ιδιότητες τῶν πραγμάτων:

*Μιὰ μέρα θὰ ῥθει ποῦ ὁ φελλὸς θὰ μιμηθεῖ τὴν ἄγκυρα
καὶ θὰ κλέψει τὴ γεύση τοῦ βυθοῦ.*

(Προσανατολισμοὶ - Οἱ κλειψύδρες τοῦ ἀγνώστου)

Ἡ ὑπέρβαση τῆς τάξης τοῦ λόγου ὀδηγεῖ στὰ σχήματα, γνωστὰ ἤδη στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γραμματεία, στὴν ὁποία ἐμφανίζονται δεκάδες ἀπ' αὐτά, γραμματικὰ ἢ συντακτικὰ: Σχῆμα κατὰ τὸ νοούμενον, σχῆμα ἀττικὸν (ἀττικὴ σύνταξις), σχῆμα συμφύσεως, σχῆμα ἀνακόλουθον, σχῆμα ἔλξεως (καθ' ἔλξιν), σχῆμα καθ' ὄλον καὶ μέρος, σχῆμα ὑπερβατόν, πρωθύστερον, χιαστόν καὶ πολλὰ ἄλλα.

Τὸ σχῆμα ὑπαλλαγῆς ἀνήκει στὰ γραμματικὰ σχήματα, τὰ σχετικὰ μὲ τὴ γραμματικὴ συμφωνία τῶν λέξεων. Στὸ σχῆμα αὐτὸ ἓνας ἐπιθετικὸς προσδιορισμὸς, ἓνα ἐπίθετο δηλαδὴ, ποῦ, σύμφωνα μὲ τὸ νόημα τοῦ λόγου, ἀνήκει σὲ μιὰ γενικὴ ποῦ προσδιορίζει ἓνα οὐσιαστικὸ, ἀντὶ νὰ συμφωνεῖ γραμματικῶς μὲ τὴ γενικὴ αὐτὴ, συμφωνεῖ στὴν πτώση μὲ τὸ οὐσιαστικὸ, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐξαρτᾶται ἡ γενικὴ. Παραδείγματα:

Θάσιον οἴνου ποτήριον, ποῦ τὸ νόημά του εἶναι: ἓνα ποτήρι μὲ θασιώτι-

κο (ἀπὸ τῆ Θάσο) κρασί, καὶ ἔπρεπε ἐπομένως νὰ εἶναι *Θασίου οἴνου ποτήριον*. Τὸ ἐπίθετον *θάσιον* νοηματικὰ ἀνήκει στὸν οἶνον. Στὴ πτώση ὅμως στὴν ὁποία βρῖσκεται ἀποδίδεται στὸ ποτήριον, ἐνῶ πρόκειται γιὰ θασιώτικο κρασί πὸν μπορεῖ νὰ μπαίνει σὲ ποτήρι ὁποιασδήποτε προέλευσης. Ἐδῶ ἐπομένως ἔγινε ὑπαλλαγή, ἀνταλλαγή τῆς λέξης στὴν ὁποία ἀνήκει τὸ ἐπίθετο. Εἶναι ὡς νὰ λέγαμε ἢ νὰ γράφαμε σήμερα *ἓνα παφίτικο μπουκάλι κρασί*, ἐνῶ πρόκειται γιὰ ἓνα μπουκάλι μὲ παφίτικο κρασί.

Τοῦμόν αἶμα πατρός ἐπίετε, πὸν σημαίνει ἤπιετε τὸ αἶμα τοῦ πατέρα μου, καὶ ἐπομένως ἔπρεπε νὰ γραφεῖ: *τοῦμοῦ πατρός τὸ αἶμα ἐπίετε*. Καὶ ἐδῶ τὸ αἶμα ἀνήκει στὸν πατέρα τοῦ ὁμιλοῦντος καὶ ὄχι στὸν ἴδιο. Ἄλλο: *Μέλας φόβος νυκτός=φόβος μελαίνης νυκτός*, ἀφοῦ ὁ φόβος δὲν εἶναι μέλας, ἀλλὰ ἡ νύχτα πὸν τὸν προκαλεῖ. Καὶ ἀπὸ τῆ νεώτερη δημοτικὴ ποίηση: *Τ' ἀντρειωμένα κόκκαλα ξεθάψτε τοῦ γονιοῦ σας*, πὸν ἔπρεπε νὰ εἶναι: *Τ' ἀντρειωμένου σας γονιοῦ τὰ κόκκαλα ξεθάψτε*, ἀφοῦ ἀντρειωμένος εἶναι ὁ γονιὸς καὶ ὄχι τὰ κόκκαλα.

Στὸ *σχῆμα ὑπαλλαγῆς*, ἐπομένως, τὸ ἐπίθετο δὲν συμφωνεῖ στὴν πτώση μὲ τὴ γενικὴ πὸν προσδιορίζει, ἀλλὰ μὲ τὸ οὐσιαστικὸ πὸν συνοδεύει τὴ γενική.

Στὴν ποίηση τοῦ Ἐλύτη αὐτὴ ἡ ὑπαλλαγή, ἡ ὁποία δὲν περιορίζεται μόνο στὸ συνώνυμο γραμματικὸ σχῆμα, δημιουργεῖ κάτι νέο, ὑποβλητικὸ, ἀφοῦ ὑπερβαίνει τὴν πραγματικότητα καὶ ὑποβάλλει καταστάσεις ἀνύπαρκτες. Στους γνωστοὺς στίχους ἀπὸ τὸ *Δοξαστικὸν τοῦ Ἄξιον ἐστί*

*Ἡ ἀλήχῃ μὲς στὸ ζῶο πὸν ὀδηγεῖ τὸν ἥλιο,
τὸ φυτὸ πὸν κελάηδησε καὶ βγῆκε ἡ μέρα*

ἐκφράζεται τὸ ὑπερ-πραγματικὸ, ἀφοῦ δὲν μπορεῖ ἡ δύναμη τοῦ ζώου νὰ ὀδηγεῖ τὸν ἥλιο, ἀλλὰ ἡ δύναμη τοῦ ἡλίου τὸ ζῶο, ὅπως, παράλληλα, δὲν εἶναι τὸ φυτὸ πὸν γεννᾷ τὴν ἡμέρα, ἀλλὰ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας πὸν ζωογονεῖ τὸ φυτό.

Παραμένει τὸ ἐρώτημα ἂν ὁ Ἐλύτης χρησιμοποίησε συνειδητὰ τὸ *σχῆμα ὑπαλλαγῆς* ὡς ποιητικὴ τεχνικὴ ἢ ἂν αὐτὸ βγῆκε, ἀπέρρευσε, μόνο του στὴν προσπάθεια τοῦ ποιητῆ νὰ συναρθρώσει τίς λέξεις μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ δημιουργεῖται ἓνας καινούργιος συσχετισμὸς μεταξύ τους, ὁ ὁποῖος νὰ ὑποβάλλει μιὰν ἄλλη πραγματικότητα.

Ἄξιζι νὰ σημειώσω ὅτι τὸ στοιχεῖο αὐτὸ τῆς τεχνικῆς τοῦ ποιητῆ δὲν τὸ εἶχα προσέξει διαβάζοντας τὰ ποιήματα τῶν *Προσανατολισμῶν*. Δὲν εἶναι εὐκολο νὰ ἐπισημαίνει κανεὶς τέτοια στοιχεῖα τὴν ὥρα πὸν διαβάζει τὰ ποιήματα, καθὼς βρῖσκεται μέσα στὸν καταγισμὸ τῶν λέξεων, τῶν εἰκόνων καὶ τῶν συναισθημάτων πὸν ὑποβάλλει ἡ ποίηση τοῦ Ἐλύτη. Τὸ ἐπεσήμανα ἀκούοντας, κατ' ἐπανάληψη, τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς τὰ μελοποιημένα κατὰ τρόπο ἐξάαιρετο ἀπὸ τὸν Ἡλία Ἀνδριόπουλο καὶ ἐκτελεσμένα ἀπὸ τὴ

λαμπρὴ ἀοιδὸ Ἄλκηστη Πρωτοφάλη. Ἐπανήλθα, ἔπειτα ἀπὸ αὐτό, στὸ ὄλο σῶμα τῶν ποιημάτων τῶν Προσανατολισμῶν, ἀπὸ ὅπου ἀντλῶ τὰ δείγματα τοῦ περι οὗ ὁ λόγος σχήματος:

*Ὅνειρα κι ὄνειρα ἤρθανε
Στὰ γενέθλια τῶν γιασεμιῶν
Νύχτες καὶ νύχτες, στὶς λευκὲς
ἀυπνίες τῶν κύκνων.*

(Ἐπτὰ νυχτερινὰ ἐπτάστιχα)

Οἱ ἀυπνίες, βεβαίως, δὲν εἶναι οὔτε λευκὲς οὔτε ἔγχρωμες. Εἶναι μόνο ἀυπνίες κάποιου ἢ κάποιων· καὶ ἐδῶ τῶν λευκῶν κύκνων. Ὁ ποιητὴς μεταφέρει τὸν προσδιορισμὸ τοῦ χρώματος τῶν κύκνων στὶς ἀυπνίες, ποὺ γίνονται λευκὲς, δημιουργώντας ἔτσι μιὰ νέα αἴσθηση. Ἄν ἔγραφε στὶς ἀυπνίες τῶν λευκῶν κύκνων, θὰ διατύπωνε μιὰ κοινοτοπία, τὴν ὁποία θὰ μπορούσε νὰ πεῖ ὁ καθένας.

*Θ' ἀδειάσουμε τὴ στάμνα
Θὰ γίνουμε γλαυκοὶ
Δωρητὲς τοῦ πελάγου.*

(Αἰθρίες)

Μέσα στὸν ἐνθουσιασμὸ ποὺ προκαλεῖ ἡ καλοκαιρινὴ μέρα καὶ τὰ πετάγματα τῶν πολύχρωμων πουλιῶν μέσα στὸ ὑπέρολλο τοπίο, ὅπως παρουσιάζονται στοὺς στίχους ποὺ προηγῶνται, ὁ ποιητὴς θέλει νὰ προσφέρει κι αὐτὸς κάτι στὴν περιβάλλουσα ὁμορφιά, νὰ ρίψει, ὡς δῶρο, μιὰ στάμνα νερὸ στὴ γλαυκὴ θάλασσα. Ἡ γλαυκότητα ὁμως τῆς θάλασσας μεταφέρεται στὸν δωρητὴ, ποὺ γίνεται γλαυκός, σὲ μιὰ νέα εἰκόνα καὶ ἓνα πρωτότυπο – ἴσως γιὰ πρώτη φορὰ διατυπούμενο – φραστικὸ τρόπο.

*Τὴ γαλανὴ του ἐλευθερία ὁ γλᾶρος
Δίνει στὸν ὀρίζοντα.*

(Τοῦ Αἰγαίου)

Ὁ γλᾶρος δίνει τὴν ἐλευθερία του, ἐξορμᾷ σ' ἓνα ἐλεύθερο πέταγμα, πρὸς τὸν γαλανὸν ὀρίζοντα. Καὶ ἐδῶ γαλανὸς εἶναι ὁ ὀρίζοντας καὶ ὄχι ἡ ἐλευθερία τοῦ πετάγματος τοῦ γλᾶρου. Μιὰ ὁμως γαλανὴ ἐλευθερία ὀδηγεῖ σὲ μιὰν ὑποβλητικότητα, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ, ὅπως καὶ στὰ προηγούμενα καὶ στὰ ἐπόμενα παραδείγματα, τὸ ὑπερ-ρεαλιστικὸ, αὐτὸ ποὺ πάει πέρα ἀπὸ τὴ φυσικὴ πραγματικότητα. Ὁ ἴδιος τρόπος καὶ στὸ ἐπόμενο:

*Σὰν ἄσπρες ξεγνοιασιὲς ἀνεμομύλων οἱ ὄρες ἔρχονται
ποὺ ἀγάπησαν τὶς ὄρες μας.*

(Διόνυσος)

Ὅπου οἱ ἄσπροι ἀνεμόμυλοι ἔδωσαν τὸ χρῶμα τους στὶς ξεγνοιασιὲς τους. Ἐνας ἄλλος ποιητὴς ἢ ἓνας μὴ ποιητὴς θὰ ἔγραφε τὸ αὐτονόητο: Σὰν ξεγνοιασιὲς ἄσπρων ἀνεμομύλων.

Γύρω από την *όλοπράσινη* *έπιτυχία* *τῶν φύλλων*
 Οἱ *πεταλοῦδες* ζοῦν *μεγάλες προσδοκίες*.

(*Δεύτερη φύση*)

Οἱ *πεταλοῦδες* *προσδοκοῦν* *νὰ πετάξουν* *καὶ νὰ ἀπολαύσουν* ὅ,τι *μποροῦν* *νὰ τοὺς προσφέρουν* *τὰ πράσινα φύλλα*, *νὰ πετάξουν* *γύρω* *ἀπὸ τὴν* *έπιτυχία* *τῶν* *όλοπράσινων* *φύλλων*.

Κωπηλάτες τῶν ματαίων λιμνῶν
Ἀφήσαμε τὸ γήινο δέσμα
Καὶ στὸν ψίθυρο τῶν δέντρων ψαύσαμε
Τὰ λόγια μας
Για τελευταία φορά.

(*Ωρίων*)

Κι ἐδῶ, *βεβαίως*, *δὲν εἶναι* *οἱ λίμνες* *ποὺ εἶναι* *μάταιες*, *ἀλλὰ* *οἱ κωπηλάτες* *ἢ μᾶλλον* *ἢ κωπηλασία* *τους*. *Οἱ μάταιες λίμνες* *ὅμως* *φέρνουν* *μιὰ νέα*, *πρωτόγνωρη* *εἰκόνα* *καὶ αἴσθησῆ*, *ἀφοῦ* *μιλοῦν* *γιὰ* *κάτι* *πέραν* *τοῦ* *πραγματι-*
κοῦ, *ἀνύπαρκτο*.

Μὲ δᾶδες *ποὺ* *ξενύχτησαν* *μὲς* *στὶς* *ὀργιάζουσες* *πλαγιές*
τῶν *ξανθῶν* *ὀρχηστρίδων...*

οἱ ὄρες *ἔρχονται* *ποὺ* *ἀγάπησαν* *τὶς ὄρες* *μας*.

(*Διόνυσος*)

Ἀσφαλῶς, *καὶ* *στὴν* *περίπτωση* *αὐτή*, *δὲν* *εἶναι* *οἱ* *πλαγιές* *ποὺ* *ὀργιάζουν*, *σὲ* *κάποια* *διονυσιακὴ* *τελετὴ*, *ἀλλὰ* *οἱ* *ξανθὲς* *ὀρχηστρίδες*. *Ἡ* *ιδιότητά* *τους* *μεταφέρεται* *στὸ* *τοπίο*, *ποὺ* *γίνεται* *αὐτὸ* *πᾶ* *ὀργιάζον*.

Στὴν ἄκρια *τούτη* *τῆς* *βραδιάς*
Ποὺ *φέγγει* *ὀλομόναχη*
Κάτω *ἀπὸ* *τὴ* *μυστικιά* *ἡμισέληνο*
Τῆς *νοσταλγίας* *μου*.

(*Ἐπτὰ* *νυχτερινὰ* *ἐπτάστιχα*)

Κάτω *ἀπὸ* *τὴν* *ἡμισέληνο* *τῆς* *μυστικῆς* *νοσταλγίας* *μου*. *Ἡ* *μυστικότητα* *τῆς* *νοσταλγίας* *μεταφέρεται* *στὸ* *φεγγάρι*, *ποὺ* *καθίσταται* *αὐτὸ* *μυστικό*.

Καὶ *τ'* *ἀγριοπερίστερα* *ἤχο*
Δονοῦνε *στὴ* *σπηλιά* *τους*
Εὐπνημα *γαλανὸ* *μὲς* *στὴν* *πηγὴ*
Τῆς *μέρας*.

(*Τοῦ* *Αἰγαίου*)

Τὸ *ξυπνημα* *μέσα* *στὴ* *γαλανὴ* *πηγὴ* *τῆς* *μέρας*, *μιᾶς* *ἠλιόλουστης*, *μὲ* *γα-*
λανὸ *οὐρανὸ*, *μέρας* *στὸ* *Αἰγαῖο*, *γίνεται* *τὸ* *ἴδιο* *γαλανὸ*, *πράγμα* *ποὺ* *τοῦ* *δί-*
νει *μιὰν* *ἀπρόσμενη* *ὁμορφιά*.

Ἄξιζει, τέλος, νὰ σημειωθεῖ ὅτι τὸ σχῆμα αὐτό, τὸ ὁποῖο ἐμφανίζεται ἀρκετὲς φορὲς στοὺς Προσανατολισμούς, στὶς μεταγενέστερες ποιητικὲς δημιουργίες τοῦ Ἐλύτη καθίσταται σπάνιο ἢ ἐλλείπει παντελῶς.

Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

Φύτρα γιγάντων!

Γιὸς του Φιλίππου και του Ἄμμωνα Δία βλαστός,
κι απ' του Αριστοτέλη τη σοφία μπολιασμένος
τη μοίρα της Ελλάδας στα χέρια σου κρατώντας
την πήρες μακριά, στα πέρατα του κόσμου να την πας.
Ακροβατώντας πάνω σε νομοτέλειες βαρβάρων,
και σε επίβουλη εχθρών κυριαρχία

Ἴδιος με Ἄνεμο ασίγαστο και νικηφόρο
πότε μπροστά, και πότε πίσω να σαρώνεις αντιστάσεις
Και πάλι σκύβοντας με συγκατάβαση
πάνω από τον νικημένο σου εχθρό
να σπέρνεις ολούθε ελληνικές αμφικτιονίες.

Για των λαών να πασχίζεις την ομόνοια
της γλώσσας της ελληνικής να στήσεις θρόνο
και της ορμής σου πάντα σωστά να κρατάς το χαλινάρι.

Μεγάλε Στρατηλάτη!

Ἐκθαμβος ο κόσμος στο αντίκρισμά σου
Απ' την περίσσια σου ανθρώπινη σαγήνη
κι απ' την πρωτοφανέρωτη συνάμα θεία φλόγα,
τις πύλες των λαών μια-μια θωρούνε
ν' ανοίγονται μπροστά σου, κι απορούνε...

Κι εσύ ακάματος. Ἐνα ταξίδι για μια Ἰθάκη,
τη δική σου, ακολουθώντας σα θεία προσταγή.

Τι κι αν σαν ἄλλος γόρδιος δεσμός
και τα τριαντατρία σου τα χρόνια ξάφνου σπάσαν;

Ἦταν μακρύς του ταξιδιού ο δρόμος
Τόσα τα πλούτη και οι ἔξοχες στιγμές του.

Τόση η γόνιμη σπορά που ξέμεινε να βλασταίνει στους αιώνες
που και της Ἀπιαστης Ἰθάκης, Αλέξανδρε Μεγάλε,
τ' ὄνειρο δικαιώνει!

ΤΟΥΛΑ ΜΠΟΥΤΟΥ

ΔΙΑΤΙ Η ΕΛΛΑΣ ΤΟ ΟΦΕΙΛΕΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΝΑ ΟΡΘΟΠΟΔΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ

Εἰς παλαιότερον ἄρθρον τοῦ γράφοντος εἰς τὴν «ΑΛΗΘΕΙΑ» τῆς 11ης Ἀπριλίου, 2005, εἶχον ἀναφερθῆ εἰς τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα εἶχεν ἀναπτυχθῆ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε νὰ ὑπερέχη εἰς σύλληψιν ἰδεῶν, ἐτοιμότητα καὶ ἐξυπνάδα ὄλων τῶν ἄλλων λαῶν μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δημιουργήσῃ τὸν ἀξιοθαύμαστον καὶ ἐπὶ αἰῶνας ἀπρόσιτον εἰς τοὺς λοιποὺς λαοὺς Ἑλληνικὸν Πολιτισμὸν.

Ὡς δυνατὸν νὰ ἐνθυμῶνται οἱ ἀναγνώσται τοῦ ὡς ἄνω ἄρθρου, τὸ ἐπίτευγμα τοῦτο ὠφείλετο εἰς μεγάλον βαθμὸν εἰς τὴν συνεχῆ καλλιέργειαν τῆς ὀξυνοίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀφοῦ ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐχρησίμευε πλὴν ὡς ὄργάνου ἐκφράσεως καὶ ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, ταῦτοχρόνως ὅμως ἡ ἰδία ἡ γλῶσσα ἦτο καὶ ἐν τελειοποιημένον ἐργαλεῖον καὶ μηχανισμὸς συνεχῶν μαθηματικῶν ὑπολογισμῶν καὶ πράξεων.

Τοῦτο ἐπετυγχάνετο ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι τὰ γράμματα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου ἐκτὸς τοῦ ρόλου τῶν ὡς φωνητικῶν συμβόλων, τὰ ὅποια ἐδημιουργοῦν τὰς λέξεις διὰ τῶν ὁποίων ἐξεφράζοντο αἱ διάφοροι ἰδέαι καὶ ἔννοιαι, ἦσαν ταῦτοχρόνως καὶ ἀριθμητικὰ σύμβολα, ἐκφραζόμενα διὰ μὲν τοὺς μικροτέρους ἀριθμοὺς μὲ μίαν ὀξεῖαν εἰς τὸ τέλος τοῦ γράμματος π.χ. α' = 1, δ' = 4 κτλ., εἴτε μὲ ὀξεῖαν πρὸ τοῦ γράμματος καὶ κάτω διὰ νὰ ἐκφράζωνται αἱ χιλιάδες, π.χ. β = 2000. Δηλ. τὸ κάθε γράμμα τοῦ ἀλφαβήτου ἦτο καὶ ἀριθμὸς καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ κάθε λέξις ἦτο εἷς Λεξάριθμος.

Ὡς ἐκ τούτου ἦτο φυσικώτατον ὅτι αὐτὴ ἡ συνεχὴς ἄσκησις καὶ ἐξάσκησις τοῦ νοῦ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὑψίστην δυνατὴν καλλιέργειαν τοῦ πνεύματος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ὑπάρξωσιν εἰς τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν κόσμον μαθηματικοὶ ἐγκέφαλοι πολὺ μεγάλης ἀξίας καὶ ἀκτινοβολίας, ὡς ὁ Εὐκλείδης, ὁ Πυθαγόρας ὁ Σάμιος, ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, ὁ Ἰάμβλιχος, ὁ Ἀρχιμήδης καὶ πλείστοι ἄλλοι σημαίνοντες μαθηματικοὶ τῆς ἀρχαιότητος.

Πλέον συγκεκριμένως ἀναφέρω τὸν Εὐκλείδη, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον «Στοιχεῖα» περὶ Γεωμετρίας καὶ Ἀριθμητικῆς παραμένει ἀνυπέρβλητον καὶ ἀποτελεῖ μέχρι σήμερον τὴν βάσιν τῶν Μαθηματικῶν. Ἐπίσης ὁ Πυθαγόρας μὲ τὸ περίφημον Πυθαγόρειον θεώρημά του, ὅπου ἀπέδειξεν ὅτι τὸ τετράγωνον τῆς ὑποτείνουσῃς ὀρθογωνίου τριγώνου ἰσοῦται μὲ τὸ ἄθροισμα τῶν τετραγώνων τῶν δύο ἄλλων πλευρῶν. Ὁ Ἀρχιμήδης ὁ Συρακούσιος, εἷς τῶν μεγαλύτερων μαθηματικῶν ὄλων τῶν ἐποχῶν, μὲ τὴν γνωστὴν ἀρχὴν του περὶ Ὑδροστατικῆς καὶ τῆς σχέσεως τῆς ἀπωλείας βάρους ἐνὸς σώματος ἐμβαπτιζομένου ἐντὸς ὕδατος, τὸ ὅποιον ἰσοῦται μὲ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκτοπιζόμενον ὕδωρ. Τέλος ἀναφέρω τὸν Θαλῆν τὸν Μιλήσιον, ὁ ὁποῖος ἀνεφέρθη πρῶτος (μετὰ τοὺς Ὀρφικοὺς) εἰς τὴν σφαιρικότητα τῆς Γῆς καὶ τὴν ὁμοιότητα τῶν

οὐρανίων σωμάτων καὶ ὁ ὁποῖος ὅταν ἐπεσκέφθη τὴν Αἴγυπτον οἱ «ἀνεπτυγμένοι» Αἰγύπτιοι ἀρχιερεῖς ἔμειναν κατάπληκτοι, ὅταν ὁ Θαλῆς τοὺς ἐμέτρησε τὸ ὕψος τῶν Πυραμίδων ἐκ τῆς σκιάς τῆς ράβδου του. Συμπληρωματικῶς ἀναφέρω ὅτι καὶ ὅταν ὁ Πλάτων ἐπεσκέφθη τὴν Αἴγυπτον, ὁ Αἰγύπτιος Ἀρχιερεὺς τοῦ ἀνέφερεν ἐπὶ λέξει ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς ἦτο ἀρχαιότερος τοῦ Αἰγυπτιακοῦ κατὰ 1000 ἔτη (Τίμαιος).

Τούτων λεχθέντων θὰ ἤθελον νὰ χωρήσωμεν βαθύτερον εἰς τὴν μαθηματικὴν σκέψιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, διότι ὑπάρχουσιν ἀπειράριθμα ἱερὰ, τοποθεσίαι καὶ πόλεις τῆς ἀρχαιότητος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας καὶ οὔτε κἂν διανοοῦμεθα τὸ βαθύτερον νόημα καὶ σημασίαν των. Ἐπὶ τούτου ἔρριψεν ἄπλετον φῶς τὸν παρελθόντα αἰῶνα εἰς διαπρεπῆς Ἑλληνα μαθηματικὸς, ὁ Θεοφάνης Μανιάς, ὁ ὁποῖος ἐμελέτησε διεξοδικῶς τὸ θέμα τῶν γεωμετρικῶν τοποθεσιῶν καὶ ἐξέδωσε μίαν μοναδικὴν διατριβὴν βασισθεὶς τόσο ἐπὶ τῶν παρατηρήσεων τοῦ ἰδίου ὅσον καὶ ξένων ἀποστολῶν καὶ μαθηματικῶν.

Οἱ ἐπιστήμονες αὐτοὶ ἀπέδειξαν ὅτι αἱ πόλεις καὶ τὰ ἱερὰ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος δὲν ἐκτίζοντο εἰς τὴν τύχην, ἀλλὰ ἐπὶ τῇ βάσει ἐπισταμένων γεωμετρικῶν μελετῶν καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἴσων ἀποστάσεων. Τοῦτο ἐξ ἄλλου ἀναφέρεται ὑπὸ πλείστων ἀρχαίων συγγραφέων. Ὁ Στράβων συγκεκριμένως ἀναφέρει τὰ κάτωθι: «Ὅσοι τόπων ιδιότητος ἐπιχειροῦσιν, οἰκείως προσάπτονται καὶ τῶν οὐρανίων καὶ γεωμετρίας σχήματα καὶ μεγέθη καὶ ἀποστήματα...» (Ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ τὰς θέσεις τῶν διαφόρων τόπων, λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν τὰ δεδομένα τῶν ἀστρονόμων καὶ γεωμετρῶν τὰ σχετικὰ μὲ τὰ σχήματα, τὰ μεγέθη καὶ τὰς ἀποστάσεις...).

Ἔτσι γνωρίζομεν ὅτι αἱ τοποθεσίαι τῶν ἀρχαίων ἱερῶν καὶ πόλεων, ὅταν σύρωμεν νοερῶς εὐθείας γραμμὰς μεταξύ των, ἀποτελοῦσιν ἰσοσκελῆ καὶ ἰσόπλευρα τρίγωνα καὶ εὐρίσκονται ἐπακριβῶς ἐπὶ νοερᾶς περιφερείας κύκλων! Μὲ ἄλλους λόγους ὅλη ἡ ἐπιφάνεια τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἀποτελεῖ τριγωνομετρικὸν δίκτυον μὲ ἰσοσκελεῖς πλευρὰς καὶ δημιουργεῖ μίαν μοναδικὴν ἀρμονίαν τριγωνικῶν καὶ κυκλικῶν σχεδίων ἐξαιρετικῆς ἀκριβείας.

Κατωτέρω παραθέτω δύο χάρτας τῶν μελετῶν τοῦ Θεοφ. Μανιά, ὅπου ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ ἀντιληφθῆ πλήρως τὸ ἀπίστευτον φάσμα τῶν πρὸ αὐτοῦ ἐκτυλισσομένων τριγωνικῶν σχημάτων καὶ κυρίως τοῦ πρὸ αὐτοῦ ἀποκαλυπτομένου πλούτου τῶν γεωμετρικῶν καὶ μαθηματικῶν γνώσεων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Σχῆμα Ἀρ. 1:

α) Μὲ κέντρον τοὺς Δελφοὺς ἔχομεν τὸ ἰσοσκελεὲς τρίγωνον Δελφῶν - Ἀθηνῶν (Ἀκροπόλεως) - Ὀλυμπίας ὀνομασθὲν τιμητικῶς Τρίγωνον τοῦ Λόρδου Βύρωνος. Ἡ ἀπόστασις Δελφῶν - Ἀθηνῶν καὶ Δελφῶν - Ὀλυμπίας εἶναι ἀκριβῶς 660 στάδια. (1 στάδιο: 185 περίπου μέτρα) = 122 χιλιόμετρα)

β) Μὲ κέντρον τὴν Σπάρτην ἔχομεν τὸ ἰσοσκελεὲς τρίγωνον Σπάρτης-

Κνωσσοῦ (Κρήτης) - Δωδώνης (Ἠπείρου). Ἡ ἀπόστασις Σπάρτης-Κνωσσοῦ καὶ Σπάρτης-Δωδώνης εἶναι ἀκριβῶς 1700 στάδια.

γ) Μὲ κέντρον τὴν Σπάρτην ἔχομεν τὸ ἰσοσκελὲς τρίγωνον Σπάρτης - Ἴωλκοῦ (Βόλου) - Δήλου (ιεροῦ Ἀπόλλωνος). Ἡ ἀπόστασις Σπάρτης - Ἴωλκοῦ καὶ Σπάρτης - Δήλου εἶναι ἀκριβῶς 1375 στάδια.

Σχῆμα Ἀρ. 2:

Μὲ κέντρον τὴν Πέλλαν, ἀρχαίαν πρωτεύουσαν τῆς Μακεδονίας, δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ἐπίσης τὰ κάτωθι ἰσοσκελεῖ τρίγωνα:

α) Τὸ τρίγωνον (πράσινον) Πέλλας-Ὀλυμπίας-Ἐπιδαύρου. Αἱ ἀποστάσεις Πέλλας-Ὀλυμπίας καὶ Πέλλας - Ἐπιδαύρου εἶναι 1908 στάδια.

β) Τὸ τρίγωνον (κόκκινον) Πέλλας-Δελφῶν-Σαμοθράκης εἰς τὸ ὁποῖον αἱ ἀποστάσεις Πέλλας-Δελφῶν καὶ Πέλλας-Σαμοθράκης εἶναι 1360 στάδια.

γ) Τὸ τρίγωνον (μπλε) Πέλλας-Ἀθηνῶν (Ἀκροπόλεως)-Ἀλεξανδρείας (Τροίας). Αἱ ἀποστάσεις Πέλλας-Ἀθηνῶν καὶ Πέλλας-Ἀλεξανδρείας (Τρωάδος) εἶναι 1765 στάδια.

δ) Τὸ τρίγωνον (κίτρινον) Πέλλας-Πάρου-Ἀρχαίας Σμύρνης. Αἱ ἀποστάσεις Πέλλας-Πάρου καὶ Πέλλας-Ἀρχαίας Σμύρνης εἶναι 2530 στάδια. (Σημειωτέον ὅτι ἡ Πάρος ἦτο μέγα κέντρον ἐξορύξεως τοῦ φημισμένου παριανοῦ μαρμάρου).

Διὰ τοὺς ἀνωτέρω ἀκριβῶς ἐκτεθέντας μαθηματικοὺς λόγους, ὁ σύγχρονος Ἕλληνας, ὅπουδῆποτε καὶ ἐὰν εὐρίσκηται, εἰς τὴν πατρίδα του ἢ εἰς τὴν ἄλλοδαπὴν, καὶ τοῦτο περιλαμβάνει καὶ ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας Κυπρίους, ὀφείλομεν οἱ πάντες νὰ μὴν ἀνεχθῶμεν τὴν ταπεινωτικὴν προσβολὴν ποὺ ἐπιχειρεῖται σήμερον ἔναντι τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν συγχρόνων ἀδιστάκτων χρηματιστῶν, ὥστε ὅλοι οἱ Ἕλληνες συγκεντρώνοντες καὶ τὴν τελευταίαν ἰκμάδα ψυχικοῦ σθένους καὶ σωματικῆς ἀντοχῆς, τὰς ὁποίας ἕκαστος διαθέτει, νὰ ἀνατρέψωμεν τὴν μεγάλην προσβολὴν, ἢ ὁποία ἐπιχειρεῖται σήμερον πρὸς τὸ Ἔθνος τῶν Ἑλλήνων. Εἶναι ἀπαράδεκτον νὰ ἐπιτρέψωμεν ὡς Ἕλληνες εἰς ἀδιστάκτους οικονομικοὺς παράγοντας τοῦ ἐξωτερικοῦ, οἱ ὁποῖοι ἐχμεταλλεύονται δυστυχῶς πολιτικὰς καὶ οικονομικὰς ἐπιπολαιότητας, ἀτασθαλίας καὶ ἐλαφρότητας κάποιων Ἑλληνικῶν Κυβερνήσεων, νὰ ἔρχωνται σήμερον νὰ διδάξωσι τοὺς Ἕλληνας τὰς ἀρχὰς τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς μαθηματικῆς λογικῆς, τὰς ὁποίας πρῶτοι οἱ Ἕλληνες ἐδίδαξαν τοὺς πάντας εἰς τὸν κόσμον.

Εἶναι κατ' ἐμὲ ἀπαράδεκτον νὰ ἔρχωνται σήμερον οἱ ξένοι νὰ ὑποδεικνύωσιν εἰς τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας τὰς «ὀρθὰς» οικονομικὰς ἀρχὰς, τὰς ὁποίας πρῶτοι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐδίδαξαν τὴν οἰκουμένην. Τὰ ἀρχαῖα βιβλία βρῖθουσιν οικονομικῶν ἀρχῶν διατυπωθειῶν ὑπὸ σχεδὸν πάντων τῶν μεγάλων διανοουμένων τῆς ἀρχαιότητος, ὡς οἱ Ἡράκλειτος, Δημόκριτος, Σόλων, Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Θουκυδίδης, Ξενοφῶν, Δημοσθένης κ.ἄ.

Ὁ μεγάλος Ἑλλην λόγιος τῶν Νομικῶν, Πολιτικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπισημῶν Ἀθανάσιος Κανελλόπουλος, ὁ ὁποῖος διέπρεψε κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, πραγματεύεται τὸ θέμα τῶν οἰκονομικῶν ἀρχῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰς πλεῖστα συγγράμματά του, τὰ ὁποῖα εἶναι πλήρη οἰκονομικῶν ἀποσπασμάτων καὶ ἀναφορῶν ὡς διατυπώνονται εἰς τὰ διασωζόμενα συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων διανοητῶν. Ἐν βιβλίον του ἐκ 400 πυκνοτυπωμένων σελίδων εἶναι ὑπερπλήρες οἰκονομικῶν ἀρχῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

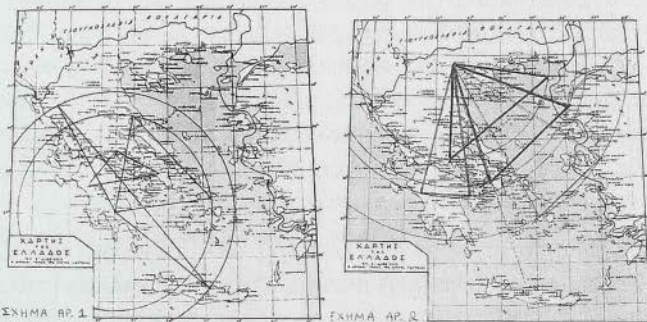
Ὅφείλει ὅθεν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς νὰ ἐργασθῆ σκληρῶς καὶ εὐσυνειδήτως διὰ νὰ ὀρθοποδήσῃ καὶ πάλιν οἰκονομικῶς τὴν πατρίδα – τὸ Ἔθνος τῶν Ἑλλήνων. Τοῦτο βεβαίως δὲν ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν διαδηλώσεων καὶ τῶν ἀπεργιῶν. Χρειάζεται σκληρὴ καὶ συνετὴ ἐργασία καὶ θὰ λάμπη καὶ πάλιν ὁ ἥλιος τῆς εὐημερίας εἰς τὴν χώραν. Πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι πολλὰς φορὰς εἰς τὴν μακραίωνα ἱστορίαν του ἠύρεθη ὁ Ἑλλην εἰς πολὺ δεινὰς καταστάσεις καὶ ὁμως διὰ τοῦ ψυχικοῦ σθένους, τῆς ἀύκνου ἐργατικότητος καὶ τοῦ ἀκάμπτου δυναμισμοῦ του ἀνέτρεψεν ἀσφυκτικὰς καταστάσεις καὶ ἐπέτυχεν ὅ,τι ἄλλοι ἐθεώρουν ἀδύνατον καὶ ἀκατόρθωτον.

Ἄς ἀκουσθῆ καὶ πάλιν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου ὁ ἀθάνατος ἀρχαῖος παιὰν τῶν Σαλαμινομάχων:

«Ἴτε παῖδες Ἑλλήνων! Ἐλευθεροῦτε πατρίδα, ... θεῶν τε πατρῶων ἔδη, θήκας τε προγόνων. Νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών».

Καὶ νὰ μὴν ὑπάρχη οὐδεμία περὶ τούτου ἀμφιβολία. Οἱ Ἑλληνες ἀφοῦ βάλουν βαθεῖα εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν των, αὐτὴν τὴν φορὰν, τὸν οἰκονομικὸν σκοπὸν τῆς ἐξυγιάνσεως καὶ ἀνακάμψεως, θὰ ἐπιτύχωσι καὶ πάλιν τὴν οἰκονομικὴν ἀκτινοβολίαν, ἐξανεμίζοντες τὰ φαντάζοντα σήμερον διὰ κάποιους ὡς ἀδύνατα καὶ ἀκατόρθωτα καὶ κερδίζοντες δι' ἀκόμη μίαν φορὰν τὸν παγκόσμιον θαυμασμόν διὰ τὸ νέον μεγαλόρρημα τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος μὲ τὴν μεγάλην καὶ ἀνεξάντλητον ψυχικὴν δύναμιν τῶν Ἑλλήνων.

ΛΑΜΠΗΣ Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Ο ΑΜΕΙΛΙΚΤΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣ «N»

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐπιβολῆς τῶν γλωσσικῶν μεταρρυθμίσεων μία ἀπὸ τὰς ἀλλαγὰς, αἱ ὁποῖαι μὲ ἐνοχλοῦσι τὰ μέγιστα εἶναι ἡ ἐφαρμοσθεῖσα γλωσσικὴ δῖωξις κατὰ τοῦ γράμματος τοῦ ἀλφαβήτου «ν», τὴν ὁποῖαν εἶμαι βέβαιος, ὅτι ὁ κάθε καλὸς γνώστης τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης θὰ εὐρίσκηται καὶ αὐτὸς εἰς ἀδυναμίαν νὰ ἐρμηνεύσῃ καὶ ἀντιληφθῇ.

Ἄς σημειώσωμεν κατωτέρω μερικὰ πολὺ κτυπητὰ παραδείγματα τῆς κατ' ἐμὲ ἀδικαιολογήτου πολεμικῆς κατὰ τοῦ γράμματος «ν»:

α) Βλέπομεν ὅτι εἰς ὅλα τὰ εἰς -εῖον, -ιον, -αιον κτλ. λήγοντα οὐσιαστικὰ ἔχει ἀποκοπῆ ὑπὸ τῶν ἀπλουστευτῶν τῆς γλώσσης τὸ τελικὸν ν. Ἔτσι ἀντὶ νὰ λέγωμεν καὶ γράφωμεν ὀρθῶς π.χ. νοσοκομεῖον, σχολεῖον, ἰατρεῖον, πανεπιστήμιον, ἔλαιον κτλ., τὰ μετατρέψαμεν εἰς νοσοκομεῖο, σχολεῖο, ἰατρεῖο, πανεπιστήμιο, ἔλαιο κτλ.

Διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν τὸ κατ' ἐμὲ παράλογον εἰς τὴν ἐπελθοῦσαν ἀλλαγὴν εἰς τὰς καταλήξεις -εῖον, -ιον, -αιον κ.ἄ. θὰ πρέπη νὰ παραλληλίσωμεν ταύτας, μὲ ὁμοίας καταλήξεις εἰς ἄλλας γλώσσας – τὴν Ἀγγλικὴν, Γαλλικὴν, Ἰσπανικὴν κτλ. Ἄς λάβωμεν ὡς τυχαῖα παραδείγματα τὰς εἰς -ιον ξένας λέξεις π.χ. attention, addition, liberation, fascination, petroleum etc.

Ἐὰν ἀρχίσῃ κάποιος νὰ τὰς προφέρῃ ὡς attentio, additio, liberatio, fascinatatio, petroleu κτλ., τότε ὁ συνομιλητῆς τοῦ προφέροντος κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰς ὡς ἄνω καταλήξεις θὰ ὑποθέσῃ κατ' ἀρχάς, ὅτι ὑπῆρξε μία ἀπλή γλωσσικὴ παραδρομὴ (lapsus linguae).

Ἐὰν συνεχίσῃ νὰ προφέρῃ τὰς εἰς -ιον λέξεις ἄνευ τοῦ τελικοῦ συμφώνου τότε ὁ συνομιλητῆς μας πολὺ πιθανὸν νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὁ ὁμιλῶν μετ' αὐτοῦ πάσχει ἀπὸ κάποιας μορφῆς δυσλεξίαν ὅσον ἀφορᾷ τὴν προφορὰν τοῦ τελικοῦ συμφώνου ν.

Ὅταν ὅμως βεβαιωθῇ ὅτι δὲν πρόκειται οὔτε περὶ κάποιου μεμονωμένου lapsus linguae οὔτε περὶ δυσλεξίας, τότε βεβαίως θὰ θεωρήσῃ, ὅτι ὁ μετ' αὐτοῦ ὁμιλῶν δὲν γνωρίζει καθόλου καλῶς τὴν Ἀγγλικὴν, Γαλλικὴν, Ἰσπανικὴν κτλ. καὶ ὅτι ἔχει σοβαρὰς ἐλλείψεις εἰς τὰς γνώσεις του ὅσον ἀφορᾷ στὴν ὀρθὴν προφορὰν καὶ ὀρθογραφίαν τῶν Ἀγγλικῶν, Γαλλικῶν κτλ. λέξεων. Πλέον δηκτικῶς δύναται νὰ χαρακτηρίσῃ τὸν ὁμιλοῦντα ὡς γλωσσικῶς ἀστοιχείωτον. Αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικότης.

Τὸ ἴδιον ἀκριβῶς θὰ εἶχομεν ἐὰν οἱ Γερμανοὶ περιέκοπτον τὸ τελικὸν -ng ἀπὸ πλείστας λέξεις των, ὡς π.χ. Achtung, Ordnung κτλ. καὶ τὰς μετέτρεπον εἰς Achtu, Ordnu κτλ. Οἱ Γερμανοὶ διὰ κάτι τέτοια χρησιμοποιοῦν δύο λέξεις:

Εἶτε τὴν λέξιν Wahnsinn εἶτε τὴν λέξιν verrückt. Δηλ. τρέλλαν καὶ τὸ φρενοβλαβές!

Δυστυχῶς ὅμως οἱ ἐκμοντερισταὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἔχουν ἀναδείξει τὴν ἑλλιπῆ μὀρφωσιν, γραφὴν καὶ προφορὰν τῶν λέξεων καὶ τῶν καταλήξεων τῶν εἰς μέγα ἐπίτευγμα, ἐφαρμόζοντες ἰδικούς τῶν γλωσσικῶν κανόνων... Ἐκμεταλλεῦόμενοι δὲ τὸ γεγονός ὅτι τὰ διάφορα κόμματα, τὰ ὁποῖα ἐκπροσωποῦσιν, εὐρίσκονται εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἐπιβάλλουσιν εἰς τὰ σχολεῖα τὴν γλωσσικὴν πλύσιν ἐγκεφάλου ἐπὶ τῶν παιδιῶν καὶ διὰ τῶν ΜΜΕ ἐπὶ τῶν πολιτῶν μὴ σεβόμενοι τὴν τρισχιλιετῆ καὶ πλέον Ἑλληνικὴν γλωσσικὴν τελειότητα καὶ παράδοσιν. Τοῦτο ἰσχύει καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κύπρον.

β) Ἐν ἄλλο σημεῖον τῆς κατὰ τοῦ συμφώνου «ν» πολεμικῆς, τὸ ὁποῖον ἐπίσης ἐνοχλεῖ, εἶναι ἡ ἀποκοπὴ ἀπὸ τὴν αἰτιατικὴν πτῶσιν τοῦ ἐνικοῦ, ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν, τοῦ γράμματος ν. Ἄντι νὰ λέγωμεν π.χ. τὸν μαθητὴν, τὴν ζωὴν, τὸν Θεόν, τὴν περιοχὴν κτλ., ἐπιβάλλεται τῶρα εἰς πάντας νὰ ἐκφράζωσι τὴν αἰτιατικὴν ἄνευ τοῦ ν: τὸ μαθητῆ, τὴ ζωὴ, τὸ Θεό, τὴ περιοχῆ.

Τοῦτο ὅμως φωνητικῶς συγχύζει ὡς πρὸς τὴν ὀρθὴν πτῶσιν. Θὰ ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ἦτο καὶ δοτικὴ πτῶσις, ἀφοῦ φωνητικῶς δὲν διαφέρει: τῷ μαθητῇ, τῇ ζωῇ κτλ. Θὰ λεχθῆ, διὰ νὰ μὴν ὑπάρχη αὐτὴ ἡ σύγχυσις ἔχομεν ἐξαποστείλει εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξωτερικὸν τὴν δοτικὴν πτῶσιν καὶ εἰς τὴν θέσιν τῆς δοτικῆς ἐβάλομεν φωνητικῶς τὴν αἰτιατικὴν! Καὶ τί ἀπέγινεν ἡ δοτικὴ; Αὐτὴν πρέπει τῶρα νὰ τὴν ἐκφράζωμεν περιφραστικῶς, δηλ. ἀντὶ ὡς τῶρα μὲ δύο λέξεις (ἄρθρον καὶ λέξιν), τῶρα μὲ τρεῖς! λέξεις (πρόθεσιν, ἄρθρον καὶ λέξιν)! Ἐὰν τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ σοβαροτάτην χαλάρωσιν καὶ ἀδυναμίαν εἰς τὴν δομὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, τότε πῶς δύνανται νὰ χαρακτηρισθῆ αὐτὴ ἡ γλωσσικὴ ἀπλοποίησις ἢ μᾶλλον παρακμῆ;

γ) Ὡς ἐν τελευταῖον παράδειγμα τῆς πολεμικῆς κατὰ τοῦ συμφώνου «ν» θὰ ἤθελον νὰ ἀναφέρω καὶ τὴν κατάργησιν τοῦ ἐφελκυστικοῦ ἢ καὶ εὐφωνικοῦ «ν» εἰς τὰς περιπτώσεις τοῦ τρίτου προσώπου εἰς τὸν πληθυντικὸν πρὸ λέξεων ἀρχομένων μὲ φωνῆν δηλ. ἀντί: (π.χ. «λέγουσιν ὅτι» τῶρα ἔγινε: «λέγουσι ὅτι») ὡς καὶ εἰς τὸ τρίτον πρόσωπον τοῦ Ἑνικοῦ τῶν ληγόντων εἰς -ε ρημάτων (π.χ. ἀντί: «ἔλεγε αὐτό, τῶρα ἔγινε: «ἔλεγε αὐτό»).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀντιπροσωπευτικῶν παραδειγμάτων δύνανται εὐκόλως νὰ ἀντιληφθῆ ὁ ἀναγνώστης, ὅτι πράγματι μία πολεμικὴ ἐξαπελύθη ἐναντίον τοῦ συμφώνου «ν», τὸ ὁποῖον εἶναι τόσον χρήσιμον τόσον εἰς τὴν γραπτὴν ἔκφρασιν ὅσον καὶ εἰς τὴν ὀρθὴν ὁμιλίαν, ἀφοῦ διὰ τῆς χρήσεώς του ἀποφεύγεται ἡ γλωσσικὴ χασμωδία τόσον γραπτῶς ὅσον καὶ φωνητικῶς. Ἡ χασμωδία εἶναι ἡ κακὸς ἀκολουθία φωνηέντων εἶτε εἰς τὸ μέσον μιᾶς λέξεως εἶτε εἰς συνεκφορὰν δύο συνεχόμενων λέξεων, δηλ. ἡ διακοπὴ τῆς ἁρμοικῆς συνεχείας τῆς ὁμιλίας ἢ εἰς τὸν γραπτὸν λόγον.

Νὰ ὑποθέσῃ τις ἄραγε, ὅτι οἱ ἀπλουστευταὶ τῆς γλώσσης πολεμοῦσι μανιωδῶς τὸ «ν» ἐπιδιώκοντες τὴν μείωσιν καὶ ἐλάττωσιν τῆς χρήσεώς του ἀπὸ

ὑπερβολικήν... θρησκοληψίαν; Ἐπειδὴ τὸ «ν» εἶναι τό... 13ον γράμμα τοῦ ἀλφαβήτου καὶ ἴσως θεωροῦσι τοῦτο κατὰ τινὰ τρόπον ὡς τὸν «γλωσσικὸν Ἰούδαν»!..., ποῦ πρέπει παντοιοτρόπως νὰ καταπολεμηθῆ;...

Τὸ ἀνέφερον καὶ εἰς παλαιότερα ἄρθρα μου, ὅτι τὴν Ἑλληνικήν γλωσσικήν παράδοσίν μας ὡς καὶ τοὺς κανόνους, οἱ ὅποιοι τὴν διέπουν, ὀφείλομεν νὰ τοὺς ἔχωμεν πάντοτε πιστώτατον πρότυπον καὶ ὅχι νὰ θεωρῶμεν κάθε τι τὸ γλωσσικὸν ὡς ἀποτελοῦν δι' ἡμᾶς ἐν ἐλεύθερον πεδίον ἐπιθέσεων, μετατροπῶν καὶ προσωπικῶν ἀπλοποιήσεων, ποῦ πάντοτε ἔχουσιν ὡς ἀποτέλεσμα καὶ ὀδηγοῦσιν εἰς γλωσσικήν παρακμὴν καὶ ἀδυναμίαν.

Ὄφειλομεν νὰ συνειδητοποιήσωμεν, ὅτι εἶναι λίαν ὑποκριτικὸν νὰ δεικνύωμεν πρὸς τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, τὰ ὅποια εἶναι ἄψυχα, τὸν μέγιστον σεβασμόν, ἐνῶ διὰ καὶ πρὸς τὴν γλώσσάν μας, ἡ ὅποια εἶναι ἡ μόνη ὑπάρχουσα ζῶσα σύζευξις μας μετὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν καταγωγὴν μας καὶ τοὺς προγόνους μας, νὰ τὴν θεωρῶμεν ὅτι εἶναι διὰ τὸν κάθε ἕνα ἐξ ἡμῶν ἐν ἐλεύθερον πεδίον παντοίας μορφῆς ἐπεμβάσεων καὶ ἀσεβείας πρὸς αὐτήν.

Ὄφειλομεν νὰ σεβώμεθα μετὰ τὸν ἴδιον ζῆλον ὅχι μόνον τὰ σωζόμενα ἀρχαῖα μνημεῖα μας, ἀλλὰ καὶ τὴν ζῶσαν Ἑλληνικήν κληρονομίαν μας – τὴν Ἑλληνικήν γλώσσαν μας – μάλιστα δὲ ταύτην νὰ τὴν περιβάλλωμεν μετὰ ἔτι ὑπερβάλλοντα ζῆλον καὶ νὰ τὴν προστατεύωμεν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ. Αὐτὸ πράττουσιν ὅλοι οἱ πολιτισμένοι λαοί. Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες διατὶ καταπατῶμεν ἐν τῶν πλέον ἱερῶν καὶ ὁσίων τῆς φυλῆς μας; Διὰ νὰ φαινώμεθα δῆθεν διαφορετικοὶ καὶ προοδευτικοί, πρέπει νὰ ἀσεβῶμεν ἐπὶ τῆς γλώσσης μας;

ΛΑΜΠΗΣ Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

- α. Ἡ Παναγιά ἀγαπᾷ ὅλο τὸν κόσμον σὰν παιδιὰ τῆς
καὶ προπαντὸς τὰ καλογέρια τῆς.
- β. Βρέχει φαλμοὺς κι οὐράνιοι θόλοι ἀνοίγονται στὸ Ὅρος.
- γ. Κύματα οὐράνιας εὐπλοίας
στὴ δέηση πρὸς Ἐσένα,
γλυκειὰ Μητέρα τοῦ Θεοῦ μας

ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΙΛΛΑΣ

ΙΑΤΡΟΪΣΤΟΡΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

ΣΕ ΤΕΣΣΕΡΑ ΜΟΝΟΠΡΑΚΤΑ ΤΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

(Συνέχεια από το προηγούμενο τεύχος)

«Αέτιος Αμιδηνός»

Με το μονόπρακτό του *Αέτιος Αμιδηνός* ο Κ.Χ. καλύπτει μια άλλη περίοδο της ιατρικής η οποία αν και χρονολογικά μεταγενέστερη τόσο του Ιπποκράτη όσο και των αλεξανδρινών - είναι εντούτοις λιγότερο γνωστή. Μιλάμε για την πρώιμη βυζαντινή περίοδο, τότε που έζησε ο περίφημος γιατρός Αέτιος. Γεννημένος τέλη του 5^{ου} αιώνα στην Άμιδα* της Μεσοποταμίας, κοντά στον Τίγρη ποταμό, ο Αέτιος αναδείχθηκε σε μία από τις σημαντικές ιατρικές προσωπικότητες όχι μόνο της εποχής του αλλά και της Βυζαντινής εποχής γενικότερα. Σπούδασε ιατρική στην Αλεξάνδρεια και εργάστηκε στην Κωνσταντινούπολη, όπου και αναδείχθηκε σε αρχίατρο της Βυζαντινής αυλής. Το υψηλό για την εποχή επιστημονικό του επίπεδο και η ποιότητα των υπηρεσιών που παρείχε του έδωσαν φήμη και εξουσία και τον ανέδειξαν σε «κόμητα του οφικίου», δηλαδή σε διοικητή μιας μεγάλης περιφέρειας, στην οποία περιλαμβάνονταν η Νίκαια, η Προύσα και άλλες πόλεις. Ο Αέτιος κληροδότησε στις επερχόμενες γενεές το σύγγραμμά του με τον τίτλο «Βιβλία ιατρικής εκκαίδεκα». Όπως δηλώνει ο τίτλος το σύγγραμμα αποτελείται από 16 «λόγους» χωρισμένους σε τετράδες. Κάθε λόγος αποτελείται από ένα αντικείμενο: πυρετοί, αιμορροΐδες, φλεγμονές, ρευματοπάθειες, γυναικολογικά νοσήματα, μαιευτικά προβλήματα, φάρμακα κλπ. Πρόκειται για συμπληρωματικό έργο επηρεασμένο από τον Γαληνό, αλλά και από το Δόγμα των Μεθοδικών και των Εμπειρικών. Το σύγγραμμα είχε πρακτικό χαρακτήρα, χωρίς θεωρητικό υπόβαθρο για το οποίο ο συγγραφέας και η εποχή του (6^{ος} αιώνας) είχαν περιορισμένο ενδιαφέρον. Μάλιστα, από μια άποψη, τα βιβλία του Αέτιου υποδηλώνουν κάποια οπισθοδρόμηση σε σχέση με τον φυσιοκρατικό χαρακτήρα της ιπποκρατικής ιατρικής. Ο συγγραφέας υποδεικνύει τις ενδεικνυόμενες θεραπείες, τις συνοδεύει όμως και από μυστικιστικά και μεταφυσικά στοιχεία, μαγικούς λόγους, συναξαρικές επικλήσεις κλπ¹.

Τα πρόσωπα που δρουν στο μονόπρακτο εκτός από τον Αέτιο είναι ένας μαθητής του γιατρού, ο γνωστός ιστορικός Προκόπιος, η αυτοκράτειρα Θεοδώρα σύζυγος του Ιουστινιανού και μία γυναίκα του λαού. Ως ακολουθία της Θεοδώρας εμφανίζεται, χωρίς να μετέχει με λόγο, όμιλος γυναικών. Το έργο αρχίζει με μονόλογο του Αετίου ο οποίος αφηγείται στοιχεία από την εξέλιξη της ιατρικής και τον ρόλο που έπαιξαν φημισμένες ιατρικές σχολές διαφόρων πόλεων όπως η Κως, η Κνίδος, η Πέργαμος, η Σμύρνη και η Αλεξάν-

* Σημερινό Ντιαρμπακίρ.

δρεια κυρίως κατά τους ελληνιστικούς χρόνους. Αναφέρεται στην αρχική παρατήρηση, στην κάθαρση της γνώσης, στη συστηματική κατάταξή της και στη συγκρότηση θεωρίας με βάση τις γνώσεις και την κρατούσα φιλοσοφική κοσμοθεωρία. Η αναφορά του Κ.Χ. στον μονόλογο του Αετίου για τον παλαιό ρόλο του θεού Απόλλωνα στην ιατρική έρχεται ρεαλιστικά, καθώς ακόμα οι αρχαίοι θεοί δεν έχουν ξεχαστεί στη συνείδηση του κοινού, αν και επισήμως ήταν από μακρού καταργημένοι.

*Ο Απόλλωνας προστάτης της υγείας []
τώρα ο Χριστός, που για τον άνθρωπο σταυρώθηκε.*

Ο Αέτιος, πιστός Χριστιανός, εξετάζει μαζί με τα άλλα αίτια των νοσημάτων και τις αμαρτίες, οπότε ως λογικό επακόλουθο η πίστη επιτελεί και θεραπευτικό ρόλο. Γράφει ο Κ.Χ.:

*- κι η αμαρτία πολλά δεινά στιβάζει και στη σάρκα μας.
Και δίπλα στον Χριστό χορός αγίων που μεσιτεύει
για όλους μας. Ο άγιος Βλάσιος καθοδηγεί το χέρι του
χειρουργού
κομμάτια οστά που μπήκανε στον φάρυγγα να βγάλει.*

Στο συγκεκριμένο σημείο στα κείμενα του Αετίου γράφεται ότι μαζί με τους κατάλληλους χειρισμούς πρέπει να απαγγελθεί και η επωδή - επίκληση του Αγ. Βλάση, που τελειώνει ως εξής: «Καθώς ο Λάζαρος βγήκε από τον τάφο και ο Ιωνάς από το κύτος, οστούν βγες έξω και πέσε κάτω». Ο Γάλλος ιατροϊστορικός Bouillet στο σύγγραμμά του ιστορίας της ιατρικής (1884) καυτηριάζει αυτές τις αντιλήψεις του Αετίου γράφοντας: «Δύναται τις να φέξει τον Αέτιον δι' έλλειψιν μεθόδου· αν εκφέρει εκάστοτε ατομικάς ιδέας, ο υπέρμετρος αυτού μυστικισμός οδηγεί αυτόν συχνάκις εις την απάτην, οι δε μαγικοί λόγοι, ους συνήθιζε να προφέρει κατά του συριγγίου ή δια να εξέλθει εκ του λαϊμού το εν αυτώ ενσφηνωθέν οστούν, προκαλούσι σήμερον μειδιάμα οίκτου ...»².

Η θεραπευτική συμβολή της πίστης στην οποία όπως και πολλοί άλλοι πίστευε και ο Αέτιος, αναφέρεται ευρύτερα στο έργο του Κ.Χ.:

*Κι ευχές απ' την Αγία Γραφή όταν αναγνώσεις, νόσοι,
μαμούδια των φυτών και αρρώστιες φεύγουνε μακριά
στα τάρταρα και στους γκρεμούς.
Μέγα θεράπειο η πίστη ...*

Όπως γράφει ο Arturo Castiglioni³ αν και ο Αέτιος «δεν διστάζει να χρησιμοποιεί φυλακτά, μερικά από τα οποία βασίζονται στη Βίβλο», δεν παύει να είναι αυτός που δίνει, για την εποχή του, την καλύτερη κλασική περιγραφή διαφόρων ασθενειών από ποικίλα συστήματα και λειτουργίες του οργανισμού^{3,4}.

Στην εξέλιξη του μονόπρακτου ο συγγραφέας εμφανίζει επί σκηνής τον Προκόπιο, που αναγγέλεται από τον μαθητή του Αέτιου. Ο Προκόπιος (6^{ος} αι. μ.Χ.), ιστορικός του Βυζαντίου, ήταν ο επίσημος ιστορικός της αυλής του Ιουστινιανού. Ο δύσκολος χαρακτήρας του φαίνεται από πολλά σωζόμενα βιογραφικά του στοιχεία και μαρτυρίες, εύστοχα δε επισημαίνεται και από τον Κ.Χ., ο οποίος βάζει στο στόμα του μαθητή του Αέτιου τη φράση «Ο Προκόπιος πλησιάζει, κατσούφης όπως πάντα». Ο ίδιος ο Αέτιος, με βάση τη γνωριμία του με τον Προκόπιο αλλά και με την διεισδυτική ψυχολογική του ικανότητα, αναφέρει για αυτόν τα εξής:

*Δεν ξέρω τι σαράκι στον εγκέφαλό του ζει
κι απομυζά του λογισμού του το χυμό ...*

Για να ενισχύσει δε τα λεγόμενά του ο Κ.Χ. εύστοχα βάζει τον Προκόπιο να ξεκινά τον χαιρετισμό του με ένα πικρόχολο σχόλιο αναφερόμενο στην πολιτική θέση του Αέτιου που αναφέραμε στη βιογραφία του:

*Αέτιε, γιατρέ απ' την Άμιδα σε χαιρετώ.
Καμαρωτό σε βλέπω στην πομπή να προπορεύεσαι,
ο κόμης του οφικίου, μα δεν σ' ευδαιμονώ.
Δεν έχει χρεία τιμών και δόξας ο γιατρός.
Τιμή του τη ζωή να σώζει ...*

Όμως κατά κανόνα οι τιμές και τα αξιώματα που απονέμονται σ'ένα γιατρό κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας του, αποτελούν ακριβώς την αναγνώριση μιας επιτυχημένης επαγγελματικής και επιστημονικής πορείας. Κι αυτό το γνωρίζει και ο Κ.Χ. και βάζει τα κατάλληλα λόγια στο στόμα του Αέτιου ως απάντηση στον υπαινιγμό του Προκοπίου:

*Κι όμως μια θέση τού κρατούν στην κοινωνία
θαρρώ από σεβασμό ...*

Ο πικρόχολος χαρακτήρας του Προκοπίου είναι φανερός, επισημαίνεται μάλιστα από τον Αέτιο κατά τη μεταξύ τους συζήτηση, τη γεμάτη διαφωνίες για τα ιστορικά πρόσωπα της εποχής και για τα επιτεύγματα της. Είναι η εποχή κατά την οποία ο Προκόπιος ως επίσημος ιστορικός της αυλής επαινεί και δοξάζει κάθε έργο του Ιουστινιανού και της Θεοδώρας, συγχρόνως όμως εκτονώνεται βρίζοντας και χυδαιολογώντας γράφοντας την «Απόκρυφη Ιστορία» του. Επικαλείται μάλιστα αυτή την απασχόληση για να δικαιολογήσει την άρνησή του να παρευρεθεί σε γεύμα στο οποίο τον προσκαλεί ο Αέτιος. Η λεπτομέρεια αυτή έχει εδώ τη σημασία της. Ο γιατρός Κ.Χ. θέλει να εκφράσει μέσα από τα λόγια του Αέτιου σκέψεις του σχετικές με τη συναναστροφή των γιατρών μεταξύ τους:

*και σε καλώ.
Δυο μαθητές μου, που εξασκώ στην τέχνη των ιαμάτων,
θά 'χουμε συντροφιά. Μ' αρέσει η συναναστροφή*

με ανθρώπους του επαγγέλματός μου. Πάντοτε και κάτι
καινούργιο σου μαθαίνουνε πληροφορώντας σε ή
προκαλώντας σε
για να σκεφτείς και να ζητήσεις ...

Υποστηρίζεται, δηλαδή, η ανταλλαγή απόψεων, γνώσεων και εμπειριών, ενώ τονίζεται η ευεργετική επίδραση των νεότερων γιατρών που με ερωτήσεις, απορίες και σχόλια γονιμοποιούν τη σκέψη των δασκάλων και γενικά των παλαιότερων συναδέλφων.

Στην εξέλιξη του μονόπρακτου ο Κ.Χ. φέρνει στη ροή των συζητήσεων του Αέτιου και του Προκοπίου τον λόγο στον παλαιότερο Βυζαντινό γιατρό Ορειβάσιο του 4^{ου} αιώνα. Ο Ορειβάσιος (325 ή 331-433) είχε γεννηθεί στην πατρίδα του Γαληνού, την Πέργαμο και είχε σπουδάσει στην Αλεξάνδρεια. Μεταξύ των δασκάλων του αναφέρεται και ο Κύπριος ιατροσοφιστής Ζήνων από το Κίτιο (Κιτιεύς). Στην Αθήνα είχε γνωρίσει τον τότε καίσαρα Ιουλιανό και συνδέθηκαν με στενή φιλία εξ αιτίας του κοινού ενδιαφέροντος τους για την αρχαία ελληνική σοφία και της κοινής τους πίστης στην αρχαία θρησκεία. Όταν ο Ιουλιανός έγινε αυτοκράτορας ανέθεσε στον Ορειβάσιο διάφορα αξιώματα, όπως εκείνο του κβαίστορος, ένα είδος ανώτατου δικαστικού με ανακριτικές κι άλλες αρμοδιότητες. Το πιο σημαντικό όμως έργο του Ορειβάσιου είναι η συγκέντρωση της αρχαίας ιατρικής σοφίας με σκοπό τη διάσωσή της. Με την υποστήριξη και δαπάνη του αυτοκράτορα ο Ορειβάσιος όχι μόνο συγκέντρωσε τις ιατρικές γνώσεις αλλά και τις ξεκαθάρισε από ανακριβή, μεταφυσικά, μαγικά και διάφορα αντιεπιστημονικά στοιχεία. Το πλήρες σώμα των αρχαίων ιατρικών εκτεινόταν σε σειρά 72 τόμων από τους οποίους έχουν διασωθεί λιγότεροι από το ένα τρίτο. Εκτός από αυτή την πλήρη επιτομή ο ίδιος συγκρότησε και πιο εύχρηστες συλλογές, μία από εννέα και άλλη από τέσσερις τόμους. Όμως η στενή του σχέση με τον Ιουλιανό είχε σοβαρές επιπτώσεις και στον Ορειβάσιο. Μετά τον θάνατο του αυτοκράτορα ο γιατρός του εξορίστηκε, παύθηκε από την ιατρική και γενικά αντιμετώπιστηκε με μεγάλη εχθρότητα¹⁻⁶.

Στο μονόπρακτό του ο Κ.Χ. γράφει τα ακόλουθα για την ιστορία του Ορειβάσιου, τοποθετώντας τα ως λόγια του Αέτιου:

*Την τύχη μελετώ του Ορειβάσιου, του μαθητή του Ζήωνα
απ'το Κίτι.*

Η αναφορά του δασκάλου δεν είναι τυχαία, ούτε γίνεται επειδή ο Ζήνων ήταν Κύπριος από το Κίτιο. Επειδή η ιατρική τα χρόνια εκείνα ήταν τέχνη που η εκμάθησή της γινόταν υποχρεωτικά κοντά σε κάποιο δάσκαλο, η αναφορά του ήταν αναγκαία ώστε ανάλογα να κριθεί και ο μαθητής, αλλά και αντιστρόφως. Ο Ζήνων ήταν ένας φημισμένος γιατρός και ιατροδιδάσκαλος του 4^{ου} αιώνα και, εκτός από τον Ορειβάσιο, μαθητές του ήταν και ο Θέων, ο Μάγνος, ο Ιωνικός κ.ά. Ο ίδιος ο αυτοκράτορας Ιουλιανός, σε δύο επιστολές

του, χαρακτηρίζει τον Ζήνωνα ως «εξαιρετον ιατρόν και επιτυχή διδάσκαλον»⁷. Δεν μπορούσε λοιπόν να μη γίνει η αναφορά του σ' ένα κείμενο αναφερόμενο σε μαθητή του. Και συνεχίζει ο Αέτιος για τον Ορειβάσιο «δια χειρός» Κ.Χ.:

Λαμπρός γιατρός που μάζεψε σε βίβλους ιατρικές τη γνώση άλλων γιατρών κι ωφέλησε πολύ το κράτος και την τέχνη του κι εμάς...

Έχουμε ήδη αναφερθεί στα ιατρικά βιβλία του Ορειβάσιου. Μέσα από αυτά διασώθηκαν τα ονόματα και επιλεγμένες γνώσεις και απόψεις πολλών γιατρών από διάφορες περιόδους της αρχαιότητας, που δεν μας είναι γνωστοί από άλλες πηγές. Γι αυτό και ο Κ.Χ. χαρακτηρίζει μεγάλη την ωφέλεια και για την Ελληνική παράδοση και για την επιστήμη καθ' εαυτήν και για τους λειτουργούς τής ιατρικής.

Όσο για τις διώξεις του Ορειβάσιου τις αναφερόμενες στο βιογραφικό που παραθέτουμε, διαβάζουμε στο ποιητικό μονόπρακτο τη συνέχεια όπως (υποτίθεται ότι) την αφηγείται ο Αέτιος:

*Μια μέρα τον απόδιωξαν κολλώντας του τη φοβερή δυσφήμιση.
Θέλησε στα πολιτικά με πάθος να πλεχτεί κι απώλεσε σε μια νυχτιά τη φήμη του γιατρού.
Λοιπόν, στην τέχνη του γιατρού τον έχω δάσκαλό μου και στη συγγραφική.
Αλλά δεν θα τον μιμηθώ για τ' άλλα λάθη του που του στοιχίσανε πολύ.*

Ο Αέτιος είχε λόγο να επικαλείται την περίπτωση του Ορειβάσιου, καθώς ο Προκόπιος, όπου και να βρίσκονταν συκοφαντούσε τη Θεοδώρα (και τον Ιουστινιανό για την αδυναμία του και την ανοχή του), αλλά και την Αντωνίνη, σύζυγο του στρατηγού Βελισάριου καθώς και τον στρατηγό για τους ίδιους λόγους. Το έργο του «Ανέκδοτα» ή «Απόκρυφη Ιστορία» (Historia Arcana) είναι εντυπωσιακή για τα γραφόμενά της. Στη θεατρική συνομιλία του Αέτιου με τον Προκόπιο, ο πρώτος συμπυκνώνει τα σχετικά με τις αρχές και την εκπαίδευσή του, τις επιδράσεις που δέχτηκε, τις εμπειρίες του, αλλά και τους λόγους για τους οποίους περιλαμβάνει στη θεραπευτική πρακτική του και στα συγγράμματά του στοιχεία μεταφυσικής:

... μάζεψα σα μέλισσα καλή της τέχνης μου τη γύρη και συγγράφω σύνοψη της ιατρικής. Σε πρώτη μοίρα βάζω τον Γαληνό. Μα κι άλλων γνώμες θα κορφολογήσω. Τον Αρχιγένη και τον Ρούφο, τον Σωρανό και τον Ηρόδοτο τον Ποσειδώνιο και τον Διοσκουρίδη.

Εκτός από τον Γαληνό που είναι πολύ γνωστός (με τον οποίο άλλωστε θα αναφερθούμε και στο επόμενο δοκίμιό μας) σκόπιμο είναι να αναφερθούν βραχύτατα οι άλλοι αναφερόμενοι^{2,3,6,7}, τους οποίους ο Κ.Χ. ως ιατροϊστορικός γνωρίζει καλά.

Αρχιγένης: Γιος του γιατρού Φιλίππου. Από την Απάμεια της Συρίας, έζησε κατά τον 2^ο αιώνα μ.Χ. και άσκησε ως γιατρός των Πραιτωριανών. Έγραψε για διάφορα ιατρικά θέματα, αλλά από τα έργα του σώζονται μόνον αποσπάσματα (:Analecta historico-critica de Archigene. Εκδότης Harless, Λειψία 1816)

Ρούφος: Από την Έφεσο, έζησε τέλη του 1^{ου} και το πρώτο ήμισυ του 2^{ου} αιώνα μ.Χ. Ασχολήθηκε με τη χειρουργική και τη γυναικολογία. Ο Ορειβάσιος τον ονομάζει Μέγα. Διετέλεσε γιατρός της Κλεοπάτρας στην Αλεξάνδρεια. Τα σωζόμενα έργα του και διασωζόμενα αποσπάσματα δημοσιεύθηκαν από τον Ch.Darenberg και συμπληρωμένα από τον E.Ruelle δημοσιεύθηκαν στο Παρίσι (1879).

Σωρανός: Από την Έφεσο (98-138), μ.Χ. με σπουδές στην Αλεξάνδρεια. Θεωρείται ο μεγαλύτερος γυναικολόγος της αρχαιότητας και χρησιμοποιούσε τον *μητρεγχύτη* (για εγχύσεις φαρμάκων στη μήτρα) και τη *διόπτρα*, δηλαδή το μητροσκόπιο. Έγραψε όμως και για πολλά άλλα θέματα. Πρόσφατη και προσιτή έκδοση του έργου του έγινε στην Αθήνα (Κάκτος 1996/ Βιβλιοθήκη των Ελλήνων).

Ηρόδοτος: Έζησε τέλη του 1^{ου} αιώνα μ.Χ. και καταγόταν από την Αττάλεια της Λυδίας (Μικρά Ασία) Έγραψε για τη διάγνωση οξέων και χρόνιων νοσημάτων και για θεραπευτικά βοηθήματα (λ.χ. φλεβοτομή, μαλάξεις, λουτροθεραπεία κλπ).

Ποσειδώνιος: Έζησε από το 135-51 π.Χ. Με καταγωγή από την Απάμεια της Συρίας, ίδρυσε σχολή στη Ρόδο. Τα σωζόμενα αποσπάσματα από τα έργα του δημοσιεύθηκαν από τον Müller.

Διοσκουρίδης: Ο μεγάλος φαρμακολόγος - βοτανολόγος της αρχαιότητας από τα Ανάζαρβα της Κιλικίας. Έζησε κατά τον 1^ο αιώνα μ.Χ. Το κυριότερο έργο του, το «Περί ύλης ιατρικής» καταγράφει 813 φυτικής προελεύσης συνταγές, 101 ζωικής και 102 συνταγές ορυκτής προέλευσης (1006 συνταγές για 4740 διάφορες ιατρικές εφαρμογές).

Εκτός από τις αναφερόμενες εδώ πηγές της ιατρικής του πράξης και συγγραφής, ο Αέτιος εφαρμόζει και εμπειρικές γνώσεις και, όπως έχει αναφερθεί, θεουργικά και μεταφυσικά στοιχεία. Γράφει ο Κ.Χ.:

*Αλλά και του λαού την πείρα, που στη μνήμη του η παράδοση
αιώνες αιώνων στοίβασε, δε θα περιφρονήσω.
Μηδέ τη δύναμη που σου γεννά στο σώμα
Αγίων η επίκληση κι η μεσολάβησή τους.*

[] Τη λογική σε πρώτο επίπεδο τοποθετώ.
 Μα λογαριάζω πλάι και το αίσθημα
 κι ας το καλούνε οι σπουδασμένοι δεισιδαιμονία.

Με τους στίχους αυτούς ο συγγραφέας μας επεξηγεί και μας δικαιολογεί το θεωρούμενο ως μειονέκτημα των βιβλίων του Αέτιου. Με βάση τις αρχές της ψυχοσωματικής ιατρικής ψυχολογικοί παράγοντες μπορεί να κινητοποιούν μηχανισμούς που τονώνουν τις εσωτερικές θεραπευτικές δυνάμεις. Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι για πολλά συμπτώματα το εικονικό φάρμακο (placebo) επιφέρει βελτίωση ή θεραπεία σε ποσοστό περί το 25% (placebo effect).

Επίσης δεν πρέπει να αγνοούμε τη δύναμη του εγώ (ego strength), τους μηχανισμούς της αυθυποβολής και της υποβολής και τη θεραπευτική δράση του «φαρμάκου γιατρός» σύμφωνα με τον Balint. Ο Κ.Χ. μας δίνει την ευκαιρία μέσω των υποτιθέμενων λόγων του Αέτιου να τα σκεφτούμε όλα αυτά και να δούμε, με πιο ανοιχτή ματιά, τα σχετικά φαινόμενα. Όπως προκύπτει και από τα βιβλία του Αέτιου και όπως μεταφέρεται εδώ, ο Αέτιος είχε υψηλές προσδοκίες για το σύγγραμμά του. Θεωρούσε ότι η συγκέντρωση και η σύνοψη της ύλης θα αποτελούσαν παρακαταθήκη για τις επόμενες γενεές όπως είχε γίνει με τη συγκέντρωση του νομοθετικού έργου από τον Ιουστινιανό:

...Θα παραδώσω στις μελλούμενες γενιές ό,τι ο Ιουστινιανός
 με τους Πανδέκτες και τις Εισηγήσεις και τις νεαρές
 κατόρθωσε.

Όπως και στα δύο προηγούμενα μονόπρακτα («Ιπποκράτης» και «Ηρόφιλος») και ο εδώ επώνυμος γιατρός, ο Αέτιος θα «δοκιμασθεί» από τον δραματουργό στην καθημερινή του πράξη. Τόσο στη συγγραφική του δραστηριότητα όσο και στη θεραπευτική πρακτική. Για την πρώτη, το εύρημα του Κ.Χ. είναι ένα αίτημα του Αέτιου προς τον βοηθό του να ταξινομήσει τους γραμμένους παπύρους. Έτσι μνημονεύονται από τον ίδιο ορισμένα από τα κείμενά του:

Αγαπητέ μου μαθητή τις στοίβες των παπύρων
 παρακαλώ να βάλεις σε μια τάξη.
 Και πρώτα τους Μεθοδικούς* που τη Σχολή τους
 ακολουθώ πιστά, παρόλο που το σέβας δείχνω
 στις θεωρίες και μεθόδους όλων των Σχολών.
 Και τούτο εδώ το λόγο «Περί δακνόντων και ιοβόλων ζώων†,

* Στο κείμενο προφανώς από παραδρομή αναφέρεται Μεθοδιστές, που δεν έχουν σχέση με το ιατρικό Δόγμα (Σχολή).

† Δάκνοντα, τα ζώα που δαγκώνουν. Ιοβόλα, τα ζώα που δηλητηριάζουν.

*που μόλις το πρωί συμπλήρωσα, παρακαλώ
με προσοχή και καλλιγραφικά να μου αντιγράψεις.
Μόχθο πολύ μου πήρε και μελέτη συγγραφών.
Τα θηριακά[‡] τα φάρμακα μ' ελκύουν πολύ
Τον αριθμό δέκατο τρίτο λόγο.*

Αναφέραμε προηγουμένως ότι το σύνολο του έργου του Αέτιου ονομάζεται «Βιβλία ιατρικά εκκαίδεκα», δηλαδή δεκαέξι, επειδή περιλαμβάνει 16 τόμους, καθένα με ένα αντικείμενο ή με παραπλήσια θέματα ή νοσήματα. Το σύνολο του έργου του Αέτιου συναντάται επίσης με τον τίτλο «Ιατρικοί Λόγοι ιστ'». Ο πρώτος λόγος αναφέρεται στα φάρμακα, ο δεύτερος σε φάρμακα από το έδαφος, τα μέταλλα και τα ζώα, ο τέταρτος στην υγιεινή και τη δίαιτα των παιδιών κλπ. Τα έργα του Αέτιου τα παρουσιάζει και στο μονόπρακτο, στον υποθετικό διάλογο Αέτιου και Θεοδώρας, ως εξής:

*Οι άλλοι μου λόγοι. Οι τρεις μιλάνε για τα φάρμακα
Στον έκτο λόγο, αυτό, για τις αρρώστιες λέγω του
εγκεφάλου,
των νεύρων, των αυτιών, της μύτης.
Ο έβδομος λόγος για παθήσεις των ματιών.
Ετούτος, που εκτιμώ ξεχωριστά, μιλά
«Περί δακνόντων ζώων και ιοβόλων»...*

Γίνεται αναφορά επίσης και στον δέκατο έκτο λόγο που ασχολείται με τις γυναικολογικές παθήσεις και τα αφροδίσια. Αλλά αυτό θα αναφερθεί με άλλη ευκαιρία πιο κάτω.

Τις εκδόσεις των έργων του Αετίου περιλαμβάνουμε στον βιβλιογραφικό πίνακα που ακολουθεί αυτό το κεφάλαιο με τους αριθμούς 8 έως 16. Ο δωδεκανήσιος (Καλύμνιος) γιατρός Σκεύος Ζερβός είναι ο εκδότης των περισσότερων έργων, ενώ έχει γράψει και βιο-εργογραφία του Αέτιου, με αναφορά και σε διάφορα φιλολογικά ζητήματα¹⁷.

Οι παλαιότερες χειρόγραφες εκδόσεις αποτελούσαν πραγματικά έργα τέχνης καθώς οι αντιγραφείς είχαν εκπαιδευτεί και στην εικονογράφηση των κειμένων, σε διακοσμητικά σχέδια, σε πρωτογράμματα κλπ. Ο χρωματισμός γινόταν με ανεξίτηλα χρώματα, χρυσό υπόστρωμα κλπ. Αυτό ζητά ο Αέτιος από τον συνεργάτη του, που ήδη έχει προλάβει τις επιθυμίες του δασκάλου του:

*Τους άλλους δώδεκα μ' ωραίες μικρογραφίες στόλισα.
Δεν ξέρω αν πρέπει με πολύχρωμο υλικό
τον λόγο τούτο να στολίσω ...*

Στη συνέχεια μας αποκαλύπτεται ο Αέτιος ως κλινικός γιατρός καθώς η

‡ Θηριακά ονομάζονται τα φάρμακα που είναι κατάλληλα για την αντιμετώπιση του δαγκώματος των θηρίων, δηλ. φιδιών κλπ και της δηλητηρίασεως που αυτά προκαλούν.

αυτοκράτειρα Θεοδώρα προσέρχεται στο ιατρείο του. Ο Κ.Χ. παρουσιάζει εδώ τη Θεοδώρα όχι ως την αδιάντροπη και αχαλίνωτη πόρνη που παρουσίαζε ο Προκόπιος, αλλά ως άτομο που την απασχολούν τα προβλήματα άλλων και μάλιστα των ατόμων που κοινωνικά μειονεκτούν. Απευθυνόμενη στον γιατρό της αυτοκρατορικής αυλής, η Θεοδώρα του λέει:

*Αέτιε, κόμη του οφικίου σε χαιρετώ.
Ατομικές πληγές κοντά σου δεν με φέρνουν.
Των άλλων τα δεινά πολύ με τυραννούν και θά 'θελα
τη συνδρομή σου τη σοφή.*

Μια ιατρική συνδρομή, την οποία δεν μπορεί να αρνηθεί ένας γιατρός όχι στην αυτοκράτειρα, αλλά ούτε στον ταπεινότερο των ανθρώπων, ούτε στον πιο απόκληρο και καταφρονεμένο. Κι αυτή είναι η απάντηση του Αέτιου:

*Τη συνδρομή μου σε κανένα δεν αρνιέμαι,
πιστεύοντας στην τέχνη μου, στον άνθρωπο
και στον Χριστό που κατοικεί στους ουραμούς.*

Η τέχνη, δηλαδή η ιατρική πράξη, τοποθετείται πρώτη καθώς από την εκπαίδευση και τις αρχές της έχει προτεραιότητα το ωφελείν, μη βλάπτειν, χωρίς προϋποθέσεις και προαπαιτούμενα. Είναι η ιατρική ηθική που η εκπαίδευση, η παράδοση και ο ιπποκρατικός όρκος έχουν επιβάλει διαχρονικά, πριν από τις κοινωνικές αντιλήψεις και πριν τη χριστιανική πίστη. Μια τέτοια βεβαίωση φέρνει μεγάλη ανακούφιση σ' αυτόν που την ακούει και δημιουργεί σχέση εμπιστοσύνης προς τον γιατρό, ώστε ελεύθερα να εκφραστεί το πρόβλημα, να παραδοθεί άφοβα το σώμα, να γίνει αποδεκτό το φάρμακο ή κάθε άλλη θεραπευτική πράξη. Κι αυτό εκφράζει στην προκείμενη περίπτωση η Θεοδώρα:

*Η δήλωσή σου βάλαμο μου στάζει στην καρδιά.
Στο πρόσωπο του γιατρευτή πρόσωπο Αγίου κοιτάζω.
[] Θα σου μιλήσω ως θα μιλούσα στον εαυτό μου.*

Το ζήτημα το οποίο στην εξέλιξη του έργου τίθεται προς συζήτηση έχει σχέση τόσο με τη δημόσια υγεία όσο και με την κοινωνική πρόνοια μιας ομάδας του πληθυσμού που σήμερα θα χαρακτηρίζαμε ως «ευπαθή». Τίθεται σε συζήτηση το θέμα της υγείας των εκδιδόμενων γυναικών, όχι από την ηθικο-λογική, τη νομική ή τη θρησκευτική αλλά από την ανθρωπιστική πλευρά του. Το ενδιαφέρον που εκφράζει για τις γυναίκες αυτές το μονόπρακτο, παραλληλίζεται με το πραγματικό ενδιαφέρον της Θεοδώρας, ευαισθητοποιημένης ίσως από τη δική της ταπεινή καταγωγή:

*Όλες αυτές που στον ελεύθερο έρωτα δουλεύουν
και χάνουν πρώτα την ψυχή και την καρδιά
κι ώρα την ώρα το κορμί ...[]
[] τη νόσο που σπαράζει τα κορμιά*

*των γυναικών αυτών παρακαλώ να μελετήσεις
κι ό,τι μπορείς να συνοψίσεις ιατρικά για να 'χουν
εφόδιο σίγουρο οι γιατροί ...*

Αν και η ισχύ της θρησκευτικής εξουσίας ήταν μεγάλη και η επίσημη ανοχή των εκδιδόμενων γυναικών και γενικά της ελευθεριότητας στον έρωτα μικρή, υπήρξαν εν τούτοις φωτισμένα μυαλά που τόλμησαν να ασχοληθούν με το σοβαρό αυτό ζήτημα. Ο ίδιος ο Αέτιος στον Δέκατο Έκτο λόγο του παραθέτει αποσπάσματα από έργα της γιατρού Ασπασίας που είχε ζήσει κατά τον 1^ο αιώνα μ.Χ. και η οποία είχε μελετήσει συστηματικά τις παθήσεις της περιοχής. Η Μητροδώρα ή Μητροδώρα Κλεοπάτρα, που έζησε κατά τον 4^ο αιώνα μ.Χ., έγραψε «Περί των γυναικείων παθών της μήτρας». Το έργο της αποτέλεσε επί πολλούς αιώνες την κύρια πηγή γνώσης για την αντιμετώπιση των προβλημάτων κύησης, τοκετού, δυστοκιών αλλά και αφροδισίων, ακόμα και αισθητικών προβλημάτων. Αναφέρεται αναλυτικά στη γονόρροια και τη θεραπεία της, δίνει συνταγές για «ηδονικά» (δηλαδή αφροδισιακά παρασκευάσματα), αλλά και φάρμακα που κάνουν τις γυναίκες να σταματούν την εκπόρνευση. Επίσης δίνει σκευάσματα που κάνουν τις «φθαρείσες» γυναίκες (δηλαδή αυτές που έχουν υποστεί ρήξη του παρθενικού υμένα) να ξαναφαινούνται παρθένες. Με τις καταγραφές και του Αέτιου στον Δέκατο Έκτο λόγο του για τα γυναικολογικά ζητήματα, το αίτημα του διαλόγου (και το πιθανό πραγματικό αίτημα) είχαν ήδη καλυφθεί.

Ο Κ.Χ. μετά τη συζήτηση Αετίου και Θεοδώρας για τα νοσήματα των εκδιδόμενων γυναικών βάζει τον πρώτο να περιγράψει στη δεύτερη το δικό του γυναικολογικό βιβλίο:

*Έφτιαξα κι όλας την αρχή του λόγου μου για τα νοσήματα
των γυναικών. Σε τούτο εδώ τον πάπυρο
περίληψη έχω φτιάξει για τον δέκατο έκτο λόγο μου.
Για όλες της μήτρας τις παθήσεις
μιλώ και περιγράφω φάρμακα και θεραπείες.*

Γιατί ο γιατρός, κάθε γιατρός, δεν πρέπει να ξεχωρίζει τους ασθενείς με κριτήρια οικονομικά, κοινωνικά, ιδεολογικά, θρησκευτικά, ηθικολογικά κ.ά. Όλοι μπροστά στην αρρώστια πρέπει να είναι ίσοι και να απολαμβάνουν το άριστο των υπηρεσιών και των θεραπειών από τον γιατρό τους. Και νομίζω ότι εδώ ταυτίζονται όλων οι γνώμες: του βιογραφούμενου Αέτιου, του βιογράφου Κ.Χ. και του σχολιαστή αυτού του θεατρικού έργου. Εκφράζεται δε λιτά με τους ακόλουθους στίχους:

*Το μάτι του γιατρού δεν ξεχωρίζει τις αρρώστιες,
ζητώντας τίτλους, μήτε θεραπεύει, ρωτώντας για ηθική.
Ό,τι μαζεύω απ' τους παλιούς και λογικά
το λεπτοκοσκινίζω*

*στην κάθε τάξη το κληροδοτώ
τα βήματα παλιών γιατρών ακολουθώντας.*

Για να ενισχύσει τη δύναμη των πιο πάνω λόγων ο έμπειρος συγγραφέας Κ. Χ. παραθέτει αμέσως στη συνέχεια ένα παράδειγμα. Γνωρίζει ότι μία διακήρυξη χωρίς την αναγκαία πράξη είναι κενή περιεχομένου. Ο επόμενος άρρωστος είναι ανήλικος, το παιδί μιας γυναίκας του δρόμου, που προσκομίζεται σε κατάσταση βαριάς δύσπνοιας και μελανιασμένο. Ο γιατρός και άριστος γνώστης της Παιδιατρικής Κ.Χ. είναι πειστικός τόσο στην περιγραφή της κλινικής εικόνας όσο και στην καταγραφή της γονεϊκής στάσης. Αφηγείται η μάνα του παιδιού:

*Πνίγεται, μελάνιασε, γιατρέ μου, το μωρό, το σπλάχνο μου.
Τούτο με δένει με τον βίο. Κι αυτό 'ναι τ' αποκούμπι μου.
Γιατρέ μου, σώσε το παιδί και πάρε τη δική μου τη ζωή.*

Πειστική είναι και η περιγραφή των συμπτωμάτων και των ευρημάτων. Η αιφνίδια δύσπνοια, ο υψηλός πυρετός, οι πηλγές στον φάρυγγα, ο επιδημικός χαρακτήρας της νόσου στο επίπεδο μιας υποβαθμισμένης γειτονιάς και η κακή πρόγνωση, στοιχεία που αναλυτικά περιγράφονται στο ποιητικό κείμενο του μονόπρακτου, συνηγορούν πιθανώς για μια επιδημία διφθερίτιδας*, καθόλου ασυνήθιστη για την αναφερόμενη εποχή.

*Γυναίκα: Απότομα άρχισε να δυσκολεύεται η ανάσα του
σάμπως ν' ανέβηκεν ολόρθον ανηφόρια.
Το τάραξε κι ο πυρετός και γούρλωσαν τα μάτια του
κι αναζητά τριγύρω αέρα.
Αέτιος: Το κοχλιάριον δώσε να κοιτάξω μες στο στόμα του.
Σαν κάτι να εμποδίζει την ανάσα να περάσει.
[] Παράξενες πηλγές δεξιά κι αριστερά στον φάρυγγα.*

Το κείμενο τελειώνει με περιγραφή της προετοιμασίας για τη νοσηλεία του παιδιού, την εφαρμογή εισπνοής θερμών ατμών, την τοποθέτηση καταπλασμάτων κλπ. Μαζί μ' αυτές τις πρακτικές οδηγίες προς τους μαθητές του, ο Αέτιος επαναλαμβάνει τις σταθερές διαχρονικές αξίες της ιπποκρατικής ιατρικής:

* Ο Κ.Χ. ασχολήθηκε με την περιγραφή επιδημίας διφθερίτιδας σε δημοσίευσμά του που περιλαμβάνεται στη μεταθανάτια έκδοση «Ιατρικά Σύμμεικτα Κύπρου» (Λευκωσία 2009). Το δημοσίευμα έχει τον τίτλο «Επιδημία διφθερίτιδας στα χρόνια της Τουρκοκρατίας» και στηρίζεται σε εγκύκλιο της τουρκικής διοικήσεως του έτους 1872, η οποία παρέχει οδηγίες για την περιστολή της επιδημίας και τη θεραπεία των άρρωστων παιδιών. Για το τελευταίο συνιστώνται «λαπάδες από λιναρόσπορο (= καταπλάσματα) και βδέλλες», «γαργάρες με χλιαρό κριθαρόνερο και μέλι και χρήσεις στίψης σε γαργάρες και επαλείψεις». Ο Κ.Χ. αναγνωρίζει επιδημία διφθερίτιδας και κατά τα χρόνια της Φραγκοκρατίας στηριζόμενος στο «Χρονικό της γλυκείας Κύπρου» του Λεόντιου Μαχαρά. Βλ. Κ.Χ. «Ιατρικά Σύμμεικτα Κύπρου», Λευκωσία 2009, σελ. 58-62.

*Παλιά 'ναι η τέχνη του γιατρού, πολύ γνωστό.
Μα κι άλλα θα βρεθούνε, αν ο γιατρός απ' τα γνωστά
κοιτά να βρει καινούργιες ερμηνείες και θεραπείες.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ρηγάτος Γ.: Ψήγματα Βυζαντινής Ιατρικής / Ημερολόγιο 2009. Εκδ. Ascent, Αθήνα 2009.
- Bouillet J.: Επιτομή Ιστορίας της Ιατρικής. Μετάφρασις υφηγ. Ν.Π.Παρίση, Αθήναι 1884.
- Castiglioni A.: Ιστορία της Ιατρικής. Μετάφρασις Γ. Αθανάσαινα, Γ. Δυριώτη, Π. Ιερομνήμονος, Ε. Καούρη, Α. Παγκάλου και Ζ. Ράλλη. Αθήναι 1961.
- Μαρασλής Α.: Η Χειρουργική στο Βυζάντιο. Αθήνα 1984.
- Δάμπασης Ι.: Εισαγωγή εις την Βυζαντινήν Ιατρικήν. Αθήναι 1976.
- Πουρναρόπουλος Γ.: Η Ιατρική των Βυζαντινών. Αθήναι 1953.
- Γεωργακόπουλος Κ.: Αρχαίοι Έλληνες Ιατροί. Εκδ. Ιασώ, Αθήναι 1998.
- Ζερβός Σκ.: Αετίου Λόγος Δέκατος Έκτος. Λειψία 1901.
- Ζερβός Σκ.: Αετίου Λόγος Δέκατος Πέμπτος, Αθήναι 1902.
- Ζερβός Σκ.: Αετίου Λόγος Έννατος. Αθήναι 1905.
- Ζερβός Σκ.: Αετίου Λόγος Δέκατος τρίτος.
- Ζερβός Σκ.: Περί δηγμάτων ιοβόλων ζώων. Σύρος 1908.
- Ζερβός Σκ.: Περί μαλακών οιδημάτων. Βιβλίον ΙΕ', Αθήναι 1909
- Ζερβός Σκ.: Περί δακνόντων ζώων και ιοβόλων. Αθήναι 1910.
- Ζερβός Σκ.: Αετίου Περί στομαχικών και εντερικών παθήσεων. Βιβλίον Θ'. Αθήναι 1912.
- Κωστομοίρης Γ.: Αετίου Λόγος Δωδέκατος, Περί ισχιάδος, αρθρίτιδος, ρευματισμών, χολοπαθήσεων. Παρίσιοι 1892.
- Ζερβός Σκ.: Αέτιος ο εξ Αμίδης. Αθήναι 1907.

«Ο Γαληνός στην Κύπρο»

Το τέταρτο ραδιοφωνικό ιατρικό μονόπρακτο του Κ.Χ. με το οποίο θα ασχοληθεί τούτο το μελέτημα έχει τον τίτλο «Ο Γαληνός στην Κύπρο» και, εξ αιτίας του γεγονότος αυτού, έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους Κυπρίους. Είναι πραγματικό γεγονός το ταξίδι του Γαληνού στην Κύπρο, όπως και σε πολλούς άλλους τόπους. Μάλιστα ο ίδιος αναφέρει δύο ταξίδια, που έγιναν στα πλαίσια των εκπαιδευτικών και των επιστημονικών του αναζητήσεων. Κατά το πρώτο, μετά την αναχώρησή του από την Κύπρο πήγε στο παγκόσμιο επιστημονικό κέντρο της εποχής, την Αλεξάνδρεια. Κατά το δεύτερο τα-

ξίδι του έφυγε από την Κύπρο και επέστρεψε στην Πέργαμο, την ιδιαίτερη πατρίδα του. Όμως θα δούμε λεπτομερέστερα το θέμα, κατά τον, εν συνεχεία, σχολιασμό τού έργου. Στην ίδια ανάπτυξη θα αναφερθούμε και στα πρόσωπα που εμφανίζονται στο έργο, καθώς έχουμε ενδιαφέρουσες επισημάνσεις γι' αυτά.

«Ο διασημότερος ιατρός, Περγαμηνός, γεγονός επί Μάρκου και Κομόδου και Περτίνακος των Καισάρων εν Ρώμη, υιός Νίκωνος γεωμέτρου και αρχιτέκτονος» κατά το Βυζαντινό λεξικό Σούδα (ή Σουίδα), γεννήθηκε το 129 ή το 128 ή κατ' άλλους το 131 μ.Χ. Τις βιογραφικές αυτές πληροφορίες περιλαμβάνει και ο Κ.Χ. στους πρώτους στίχους κατά την υποτιθέμενη συζήτηση μεταξύ Γαληνού και Φιλοκύπρου, Ο δεύτερος είναι προφανώς πλαστό πρόσωπο, που εύστοχα ονοματοδότησε ο ποιητής στηριζόμενος σε υπαρκτά ονόματα της κυπριακής αρχαιότητας όπως λ.χ. Στασίκυπρος, Ονασίκυπρος κ.ά. Η αναφορά στον πατέρα του Γαληνού επιτρέπει στον Φιλόκυπρο να αναφερθεί και στον δικό του πατέρα, που αναφέρεται ως ιερέας ή θεράπων της Ιατρίνης Αφροδίτης. Διότι η θεά εκτός από σύμβολο της ομορφιάς και του έρωτα απαντάται και με άλλες ιδιότητες. Δεν είναι μόνο Πάνδημος ή Ουρανία, αλλά και Ιεροκηπίς, Παννυχίς, Ποντία, Πελαγία, Εύπλοια (προστάτιδα των ναυτικών). Ως Ανθεία ήταν σύμβολο της άνθησης και του μαρασμού, της ζωής και του θανάτου, ενώ υπήρχε και Αφροδίτη Επιτυμβία. Ανάμεσα στις ιδιότητες της θεάς υπάρχει και εκείνη της Ιατρίνης, με ρόλο ευρύτερο θεραπευτικό. Ανάμεσα στα σύμβολα της αναφέρονται λουλούδια και φυτά, μεταξύ τους το ρόδι και η παπαρούνα του ύπνου (μήκων). Ο Κ.Χ. σε άρθρο του αναφέρει ανάμεσα στις κυπριακές ιαματικές θεότητες τον Απόλλωνα Μελάνθιο ή Οπάονα Μελάνθιο, την Παφία Αφροδίτη, βεβαίως τον Ασκληπιό και το ασκληπικό πάνθεο, αλλά και την Αστάρτη, τον Σέραπι και την Ίσιδα³.

Μετά από τα τυπικά της γνωριμίας Γαληνού και Φιλοκύπρου η κουβέντα έρχεται στο ταξίδι και στους κινδύνους του. Ο ταλαιπωρημένος Γαληνός παραπονείται πως

Γ.: Μας τάραξε η φουρτούνα, αλλά καλύτερα η φουρτούνα
παρά η πανώλης που σκοτώνει αράδα
φτωχούς και πλούσιους, μικρούς μεγάλους.

Φ.: Ελπίζω στο νησί μας να μη φθάσει η λοιμική
Άλλες χρονιές αποδεκάτισε τον τόπο.
Μήτε μπορούμε να γιατρέψουμε
ή ν' ανακόψουμε το θέρισμά της
κι αδυνατούν τα φάρμακά μας ν' αλαφρώσουνε το πάθος.

Δεν βρήκαμε στοιχεία για επιδημίες στην αρχαία Κύπρο, είναι όμως βέβαιο ότι υπήρξαν. Φονικότερες όλων ήταν αναμφισβήτητα οι μεσαιωνικές επιδημίες πανώλους (πανούκλας) που εκείνο τον καιρό ονομαζόταν θανατικό ή μαύρο θανατικό. Αναφέρονται επιδημίες «μαύρου θανατικού» το 1348

«και απέθανεν το ήμισον του νησιού», όπως γράφει ο Λεόντιος Μαχαιράς. Επίσης νέα επιδημία ξεκίνησε κατά τα χρόνια του Ιακώβου Α' (1342-1393) επίσης φονική, που αντιμετωπίστηκε με λιτανείες! Ακολούθησαν και άλλες επιδημίες όπως εκείνη του 1470 που, κατά τον Βουστρώνιο, σκότωσε τα τρία τέταρτα του πληθυσμού, η πανώλης του 1505 που σκότωσε το ένα τέταρτο των πολιτών και άλλες ως τον 19^ο αιώνα⁴.

Στον όμιλο θα προστεθεί σύντομα και άλλος ομότεχνος, που ονομάζεται Νουμήδιος, όνομα που πιθανώς σχετίζεται με τον Κύπριο Νουμίνιο Δημητρίου από τους Σόλους. Το όνομα του έχει βρεθεί σε αρχαία επιγραφή. Στο έργο ο Κ.Χ., με λόγια του Φιλόκυπρου, δηλώνει:

*Α, να ο Νουμήδιος, γνωστός χειρουργός
που εσπούδασε στις ανατομικές σχολές της Αλεξάνδρειας.*

Στη συνέχεια της συζήτησης γίνεται αναφορά στη φήμη του Γαληνού ως δασκάλου, γεγονός που τον κολακεύει και τον ωθεί να θυμηθεί ο ίδιος τους δικούς του δασκάλους. Από τις αναφορές στα έργα του καθώς και από άλλους συγγραφείς και από βιογράφους του Γαληνού, προκύπτει ότι δέχθηκε πολύ καλή εκπαίδευση από μεγάλο αριθμό δασκάλων⁵. Πρώτος του δάσκαλος, που τον μύησε στη φιλοσοφία και τις θετικές επιστήμες, ήταν ο πατέρας του Νίκων. Γράφει γι αυτόν ο Γαληνός ότι «υπό πάντων των γόντων αυτόν επί χρηστότητι, δικαιοσύνη και σωφροσύνη θαυμασθείς». Στα μαθήματα της φιλοσοφίας είχε αργότερα μεταξύ των δασκάλων του τον στωικό Φιλοπάτορα και τον πλατωνικό Γάιο. Την πολύπλευρη αυτή εκπαίδευση αναφέρει και ο Κ.Χ. βάζοντας τα λόγια στο στόμα του Κύπριου φίλου του Γαληνού, του Φιλόκυπρου:

*Ωραία τα λέγεις, δάσκαλέ μου Γαληνέ, γιατί
ρητορικά, γραμματικά και τη φιλοσοφία
στης νιότης τον καιρό τον καρπερό τα σπούδασες.*

Ύστερα από παρότρυνση του πατέρα του, όμως, δεν παρέμεινε μόνο στη σπουδή της φιλοσοφίας και στράφηκε στη σπουδή της ιατρικής. Όπως γράφει ο ίδιος ο Γαληνός «ύστερον όμως, του πατρός ονειράσιν εναργέσι προτραπέντος, επί της ιατρικής άσκησιν αφιχόμεθα, και δι όλου του βίου τας επιστήμας εκατέροις έργοις μάλλον ή λόγοις εσπουδάσαμεν». Την ιατρική σπούδασε στο Ασκληπιείο της Περγάμου, διδάχθηκε δε τόσο την ιπποκρατική ιατρική όσο και το Δόγμα των Εμπειρικών. Μεταξύ των δασκάλων του στην Πέργαμο αναφέρονται:

- Ο Στρατόνικος για την ιπποκρατική ιατρική
- Ο βραβευμένος σε ιατρικούς «αγώνες» («δαφνοστεφής») Φικιανός για τη διαγνωστική τέχνη
- Ο Αισχρίων για το Δόγμα των Εμπειρικών και
- Ο Σάτυρος για την ανατομική⁶⁻⁸.

Ο Γαληνός φρόντισε ο ίδιος για τη μετεκπαίδευσή του και μετά τον θάνατο του πατέρα του πήγε στη Σμύρνη (περ. 150 μ.Χ.) όπου και μαθήτευσε κοντά στον σπουδαίο ανατόμο της Αλεξανδρινής Σχολής Πέλοπα. Ακολούθησε ταξίδι του στην Κόρινθο, όπου λειτουργούσε η Σχολή Ανατομικής του Νομισιανού, στην οποία συνέρρεαν μαθητές από όλη τη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Μετά την Κόρινθο συνέχισε την μετεκπαίδευσή του στην Αλεξάνδρεια, κοντά στον γιατρό Ηρακλείδη. Την πλούσια εκπαίδευση του Γαληνού περιγράφει στο μονόπρακτό του και ο Κ.Χ., με τους ακόλουθους στίχους:

*Είχα την τύχη σε πολλούς να μαθητεύσω
της ιατρικής δασκάλους φημισμένους.
Αργότερα με τράβηξαν παραδοχές αντίθετες
κι όμως δεν θέλησα με λόγους αντιθετικούς να τους πικράνω.
Θυμάμαι πάντα μ' ευγνωμοσύνη
τον Σάτυρο, τον Πέλοπα και τον Στρατόνικο,
και τον Αισχρίωνα, τον Αλβίνο, τον Ηράκλειο
στην Πέργαμο, στη Σμύρνη και στην Κόρινθο ή στην
Αλεξάνδρεια.*

*Πολλά μου δίδαξαν κι αυξήσαν μου την πείρα και τη θέληση
να σκύψω στα μυστήρια του κορμού και της ψυχής
και να σπουδάσω κάθε τι κοιτάζοντας στο πείραμα
να μιμηθώ τη φύση ...*

Συνέχισαν να μιλούν, σύμφωνα με τη συνέχεια του έργου, κάτω από τον καυτό ήλιο, απορροφημένοι από τη συζήτησή τους ως την άφιξη του Ζήνωνα. Το πρόσωπο αυτό είναι μάλλον πλαστό και ονοματοδοτείται για τις ανάγκες του έργου, με ένα όνομα που υπήρχε και στην Κύπρο. Η ιστορία της ιατρικής αναφέρει τον ανατόμο Ζήωνα από την Αλεξάνδρεια (2^{ος} αιώνας π.Χ.), τον Ζήωνα τον Λαοδικέα (β' μισό του 1^{ου} αιώνα π.Χ.), τον Ζήωνα τον Αθηναίο (1^{ος} αι. μ.Χ.) και τον Ζήωνα τον Κύπριο ή Κιτιέα, που έζησε στην Αλεξάνδρεια κατά τον 4^ο αιώνα μ.Χ., την εποχή του αυτοκράτορα Ιουλιανού. Μάλιστα ο αυτοκράτορας αναφέρθηκε τιμητικά στον Ζήωνα σε δύο επιστολές του⁸. Το ταξίδι του Γαληνού στην Κύπρο έγινε κατά τον 2^ο αιώνα μ.Χ., οπότε κανένα από τα πιο πάνω αναφερόμενα πρόσωπα με το όνομα Ζήων δεν μπορεί να αντιστοιχεί με τον Ζήωνα του μονόπρακτου. Αν δεν είναι πρόσωπο εικονικό, πλασμένο για τις ανάγκες του έργου, θα μπορούσε να είναι ελάσσονος σημασίας γιατρός της Κυπριακής αρχαιότητας, γνωστός στον Κ.Χ. από αναφορά σε στήλη, σε πλάκα ή σε άλλη πηγή. Μάλιστα για να μην υπάρξει σύγχυση με τον Ζήωνα τον Κύπριο ο Κ.Χ. τον αναφέρει ως βοτανολόγο και έμπορο βοτάνων:

*Ο Ζήωνας ζυγώνει. Αυτός με βότανα παιδεύεται.
Στον κήπο του τα καλλιεργεί και τα πουλεί ακριβά
σ' αρρώστους και σε ομότεχνοίς του.*

Μάλιστα το νέο αυτό πρόσωπο που εμφανίζεται επί σκηνης δηλώνει αναγνώστης και θαυμαστής του Γαληνού, από τα έργα του οποίου πολλά είχε διδαχθεί Σχολιάζουν δε τη θεωρία της χυμοπαθολογίας που είχε αρχικά διδάξει ο Ιπποκράτης και την οποία ανέλυσε και ανέπτυξε ο Γαληνός. Μιλά ο Ζήνωνας:

*...δηλώνω πως πολλά με δίδαξαν τα τόσα σου συγγράμματα.
 Ξεχωριστά μελέτησα όσα λέγεις για τη φύση του κορμιού.
 Πως με τον ζώντα οργανισμό υπάρχουνε
 τα πνεύματα, τα υγρά, τα μόρια
 και πως υπάρχουν τέσσερις ιδιότητες:
 Το αίμα, το φλέγμα, η κίτρινη και η μέλαινα χολή ...
 [] Πως οι ζωικές δυνάμεις στην καρδιά φωλιάζουν,
 οι ζωτικές μες στον εγκέφαλο
 κι οι φυσικές μας στο συκώτι.*

όσο για τον εαυτό του δηλώνει βοτανολόγος:

*Αλλά τα βότανα υπηρετώ και ξέρω πότε πρέπει
 να τα φυτέψω, πότε να μαζέψω τον καρπό, τα φύλλα,
 ποιο μήνα, ποιο καιρό.*

Είναι ενδιαφέρον να επισημανθεί ότι οι ίδιες αντιλήψεις για τη φύτευση, τον τρόπο και τον χρόνο συλλογής, τον τρόπο ξήρανσης, την αποθήκευση και τη χρήση των βοτάνων έχουν διατηρηθεί μέσα από τα δόγματα και τις αρχές της λαϊκής ιατρικής και εξακολουθούν να ισχύουν ως τις μέρες μας⁹.

Ο θεατρικός Ζήνωνας του Κ.Χ. αντιπροσωπεύει λοιπόν έναν εξειδικευμένο υγειονομικό λειτουργό που γνωρίζει καλά τα αντικείμενα του κλάδου του, δεν προσπαθεί όμως να κατανοήσει ή να μάθει γνώσεις έξω από αυτά. Αγνοεί λ.χ. την Ανατομική παρ' όλο ότι ως σπουδαστής στην Αλεξάνδρεια είχε δυνατότητες να τη μάθει. Με την ευκαιρία οι γιατροί αναφέρουν στη συζήτησή τους αφ' ενός μεν τις δυσκολίες της εκπαίδευσης, αφ' ετέρου δε το κέρδος από τις γνώσεις τους. Συζητούν ο Νουμήδιος και ο Γαληνός:

*Ν. Γιατί δεν σπούδασες Ανατομία στην Αλεξάνδρεια.
 Εμείς ξοδέψαμε καιρό και χρήμα και καρδιά,
 με κίνδυνο αν η πολιτεία μάθαινε για τις ανατομές μας.*

*Γ. Στη Ρώμη μας αφήσανε τα πτώματα
 των αιχμαλώτων Γερμανών.
 Με τις ανατομές πολλά καθόρισα και μπόρεσα
 να πειραματιστώ.*

Τη συζήτηση διακόπτει η έλευση στη σκηνή του Οκτάβιου, οπαδού των Μεθοδικών και γιατρού στις κυπριακές παλαιστρος. Γιατρό Οκτάβιο, χωρίς άλλους προσδιορισμούς, καταγράφει ο Κ.Χ. και στο άρθρο του «Medicine in

Cyprus in Ancient times» (1972/2009). Πιθανό είναι τα άλλα στοιχεία που συγκέντρωσε να τα περιλαμβάνει στο κείμενο αυτό, χωρίς να αποκλείεται η περίπτωση τα λοιπά στοιχεία να αποτελούν μέρος της αληθοφανούς μυθοπλασίας του μονόπρακτου.

Μιλά ο Φολόκυπρος:

Ο Οκτάβιος ο Μεθοδικός ζυγώνει.

Μαχητικός πολύ κι ωστόσο αγαπητός!

Δουλεύει στις παλαισטרές κι έχει πια κερδίσει

την εύνοια των αρχόντων και των νέων.

Το Δόγμα (ή Σχολή) των Μεθοδικών διατυπώθηκε κατά τον 1^ο αιώνα π.Χ. από τον Θεμίσιωνα τον Λαοδικέα στη Ρώμη. Δεχόταν ως αρχή την ύπαρξη μικρότατων αόρατων μονάδων (ατόμων) και θεωρούσε τη νόσο ως ελαττωματική λειτουργία των στοιχειωδών μονάδων. Με το ίδιο σκεπτικό η αποκατάσταση αυτής της λειτουργίας θα επέφερε τη θεραπεία. Ταξινομούσε τις νόσους σε οξείες και χρόνιες, ενώ από πλευράς χαρακτηριστικών των νόσων διέκρινε τρεις τύπους («στεγνόν», «ορρώδες» και «μικτόν»). Η Σχολή των Μεθοδικών ερχόταν σε αντίθεση με τη θεωρία της Χυμοπαθολογίας του Ιπποκράτη και του Γαληνού και αναφέρονται προφορικές και γραπτές διαμάχες. Γνωστοί Μεθοδικοί εκτός από τον Θεμίσιωνα αναφέρονται ο Αρχιγένης, ο Αγαθίνος, ο Άντυλλος, ο Ανδρόμαχος, ο Θεσσαλός, ο Μάγνος, ο περίφημος Σωρανός κ.ά.^{8,10-12}.

Η αντίθεση μεταξύ των δύο Σχολών δηλώνεται και από τον Κ.Χ. στο μονόπρακτο, όταν παρουσιάζουν τον Οκτάβιο στον Γαληνό ως μαχητικό. Πολύ περισσότερο, όμως, δηλώνεται από την απάντηση του Γαληνού:

Μεθοδικός; Στη Ρώμη τους πολέμησα.

*Τον Ιουλιανό, τον μαθητή του Απολλωνίδη του Κυπρίου,
που μίλησε άπρεπα για τους «Αφορισμούς» του Ιπποκράτη
με σύγγραμμα ειδικό τον κάκισα.*

Ας δούμε τα γεγονότα που με υπαινικτική λιτότητα αναφέρονται στο κείμενο. Ο Ιουλιανός ήταν γιατρός του 2^{ου} αιώνα μ.Χ., από την Αλεξάνδρεια. Ήταν μαθητής του επίσης Μεθοδικού γιατρού Απολλωνίδη του Κύπριου (2^{ος} αιώνας μ.Χ.). Ο Ιουλιανός, στα πλαίσια της διάστασης των δύο θεωριών, έγραψε σχόλια επικριτικά στο έργο «Αφορισμοί» του Ιπποκράτη και μάλιστα αρκετά εκτεταμένο. Αναφέρεται ότι ο σχολιασμός του Ιουλιανού κάλυπτε 84 βιβλία! Το ειδικό σύγγραμμα του Γαληνού έχει τον τίτλο «Προς τα αντιειρημένα τοις Ιπποκράτους Αφορισμούς υπό του Ιουλιανού βιβλίων»¹³.

Όμως εδώ, μπροστά στην εξαιρετική τιμή για την Κύπρο και τους γιατρούς της να τους επισκεφθεί ο κορυφαίος γιατρός της εποχής, οι διαμάχες σταματούν και δίνουν τη θέση τους σε φιλοφρονήσεις και εκφράσεις θαυμασμού. «Καλώς μας ήρθες, Γαληνέ», λέει ο Οκτάβιος

... κι ας έχουμε
 πικρή συζήτηση κι αμάχη ανάμεσά μας
 τι εμείς ακολουθάμε του Θεμίσιωνα και Θεσσαλού
 τις ολοφάνερα σωστές θεωρίες.
 ΦΙΛΟΚΥΠΡΟΣ: Δεν είναι η ώρα η πρόπευσα για συζητήσεις. Υπο-
 δεχόμαστε τον σύντεχνό μας.
 ΓΑΛΗΝΟΣ: Με τη συζήτηση μπορείς να φθάσεις στην αλήθεια...

Στη συνέχεια της συζήτησης ο Γαληνός και ο Οκτάβιος αντιπαρατάσσουν τα επιχειρήματά τους. Ο Γαληνός αναφέρεται στα πειράματά του παραγωγής φωνής με τον ερεθισμό των νεύρων του λάρυγγα. Αναφέρεται στην εμπειρία του με την Ιατρική των διαφόρων Δογμάτων: Εμπειρικού, Πνευματικού, Μεθοδικού, αλλά και με την ανατομική του ενασχόληση. Και, όπως δηλώνει, μέρος της αλήθειας βρίσκεται παντού. Γι' αυτό συνιστά στον Οκτάβιο μετριοπάθεια και ανοικτά μάτια για την ανεύρεση της αλήθειας. Πράγματι ο Γαληνός ασχολήθηκε με πολλά και διαφορετικά δόγματα στην ιατρική του εκπαίδευση, έγραψε μάλιστα και σύγγραμμα με τον τίτλο «Περί της αρίστης αιρέσεως» αναφερόμενος στα θετικά και στα αρνητικά κάθε ιατρικού Δόγματος¹⁴. Καρπός της εμπειρίας του είναι και το τεράστιο συγγραφικό έργο του. Σύμφωνα με ορισμένους υπολογισμούς τα έργα του Γαληνού ανέρχονται σε 500 τα ιατρικά και σε 300 τα γενικά (επιστημονικά, φιλοσοφικά, γραμματολογικά κλπ). Από το σύνολο αυτών των βιβλίων διασώθηκαν περί τα 150, από τα οποία ιατρικά είναι τα 105. Για την ταξινόμηση των βιβλίων του ο ίδιος ο Γαληνός είχε συντάξει δύο καταλόγους: «Περί της τάξεως των ιδίων βιβλίων» και «Περί των ιδίων βιβλίων»^{15,16}.

Γράφει ο Κ.Χ. σχετικά με τα έργα του εδώ αυτοαναφερόμενου Γαληνού:

Έγραφα πάνω από τρακόσιες πραγματείες κι ακόμα
 κάπου εκατό σχεδιάζονται στο νου μου για να κλείσω
 την ιστορία μου εδώ στη γη.

Επίσης και ο Μεθοδικός Οκτάβιος αναπτύσσει τη δική του άποψη με σταθερότητα αλλά και με ευπρέπεια, μένει δε έκπληκτος από τη νηφάλια και διαλλακτική στάση του μεγάλου γιατρού:

Έχω σπουδάσει στη Μεθοδική Σχολή και παραδέχομαι
 πως το κακό στους πόρους βρίσκεται, στο στέρεο μέρος μας.
 Μπορεί πολλοί παράγοντες στους πόρους να χτυπάνε.
 Μα η συστολή και η διαστολή γεννούν τη νόσο.
 [] Μα εγώ θαρρούσα πως θα σήκωνες πολεμική
 να εξευτελίσεις τους Μεθοδικούς, γιατί στην Κύπρο
 του Απολλωνίδη μαθητές των μαθητών υπάρχουν.

Ο Απολλωνίδης ο Κύπριος που αναφέρθηκε προηγουμένως ήταν σύγχρονος περίπου του Γαληνού, διετέλεσε δε μαθητής του Ολυμπικού και δάσκα-

λος πολλών γιατρών που πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους στην Κύπρο. Όμως ο Γαληνός από άποψη, φιλοσοφία και νηφαλιότητα δεν έκανε κάτι τέτοιο εκμεταλλευόμενος το ταξίδι του. Πολύ περισσότερο που το ταξίδι αυτό είχε άλλο σκοπό:

*Περαστικός από την Κύπρο θέλησα υλικόν
από ορυκτά της Κύπριας γης να πάρω
Φάρμακα θαυμαστά μ' αυτά θα φτιάξω.*

Αναφέρει μάλιστα ότι ο Διοσκουρίδης, ο μεγάλος φαρμακολόγος της αρχαιότητας (1^{ος} αιώνας μ.Χ.)

*... στο βιβλίο του για τα φάρμακα επαινεί
της Κύπρου τα ορυκτά:
τη χρυσοκόλλα, τη χαλκάνθη, την πομφόλυγα
και ξέχωρα εκτιμώ το μίσυ, την ηλίτιδα και την καδμεία.*

Οι αναφερόμενες εδώ ορυκτές ουσίες ήταν όλες σε χρήση κατά την αρχαιότητα και αναφέρονται από διάφορους συγγραφείς. Το *χάλκανθο* (και ο *χάλκανθος* και η *χαλκάνθη*) είναι θειικός χαλκός, χρήσιμος και ως μελάνη γραφής και για βαφή δερμάτων. Ως φάρμακο αναφέρεται από τον Διοσκουρίδη και τον Γαληνό. Η *χρυσόκολλα* είναι ορυκτό γαλαζοπράσινου χρώματος σε λαμπερές μάζες, αλλά και μεταλλική ύλη για τη συγκόλληση του χρυσού (Διοσκουρίδης, Πλίνιος, Αριστοτέλης, Θεόφραστος). Ο Ησύχιος στο Λεξικό του επεξηγεί ως χρυσόκολλα «βρώμα τι εκ λινοσπέρμου και μέλιτος και χρώμα τι χλωρόν». Η ονομασία *πομφόλυξ* εκτός από τις άλλες έννοιες (φυσαλίδα κλπ.) δηλώνει και το οξειδίο του ψευδαργύρου. Με αυτή την έννοια απαντάται στον Διοσκουρίδη και τον Παύλο τον Αιγινήτη. Το *μίσυ* αποτελεί μορφή μεταλλικού χαλκού που βρισκόταν στην Κύπρο. Αναφέρεται στα γυναικολογικά έργα του Ιπποκράτη, στον Γαληνό και στον Διοσκουρίδη. Η *ηλίτιδα* είναι λίθος πράσινος με ερυθρές γραμμές που αλλού ονομάζεται και ηλιοτρόπιο, όπως το λουλούδι. Όσο για την *καδμεία* είναι εξάχνωμα χαλκού, που ήταν σε χρήση ως εξωτερικό φάρμακο για οφθαλμικές παθήσεις. Όπως γράφει ο Διοσκουρίδης «γεννάται δε η καδμεία εκ του χαλκού καμινευομένου προσιζανούσης της λιγνύος τοις τοίχοις και τη κορυφή των καμίνων». Καδμεία ονομάζεται επίσης εκτός από το εξάχνωμα του χαλκού και το εξάχνωμα του καδμίου και του οξειδίου του ψευδαργύρου^{17,18}. Τις ουσίες αυτές καλοζυγισμένες και συσκευασμένες θα παραδώσει ο έμπορος να φορτωθούν στο πλοίο με το οποίο ο Γαληνός θα αναχωρήσει από αυτό το δεύτερό του ταξίδι στην Κύπρο.

*Ευχαριστώ. Θαρρώ πως προμηθεύτηκα υλικό
για να με φθάσει ως τα στερνά του βίου μου.
Στη «θηριακή» θα δοκιμάσω κι υλικό απ' την Κύπρο.*

Η *θηριακή* ήταν αντίδοτο που παρασκευάστηκε αρχικά ως αντίδοτο για τα δαγκώματα των «θηρίων» (φιδιών). Επεκτάθηκε στη συνέχεια ως γενικό

αντίδοτο και τελικά έφθασε να θεωρείται πανάκεια, μέσον θεραπείας των πάντων. Στη σύνθεσή της μπορεί να υπήρχαν από λίγα συστατικά, ως μερικές δεκάδες ανεξάρτητες ουσίες που επεξεργάζοταν κάθε γιατρός φτιάχνοντας τη δικής του σύνθεσης «θηριακή»¹⁹.

Από τη συζήτηση μεταξύ των γιατρών που αναπτύσσεται στο μονόπρακτο δεν έλειψαν και οι φιλοσοφικές και μεταφυσικές συζητήσεις: για το πνεύμα της θεραπευτικής τέχνης («τέχνην ασκείς, μα πνεύμα υπηρετείς» και την ψυχή «που στον εγκέφαλο φωλιάζει κι από εκεί διευθύνει», για τον θάνατο και την αθανασία της ψυχής για την οποία ο Γαληνός, αν και χριστιανός, είχε τις επιφυλάξεις του:

*Η πεθυμιά του κάθε ανθρώπου θέλει τη συνέχεια.
Το νιώθω τρομερό να λυώνει το κορμί
και μόνο η φήμη ν' απομένει σ' όσους έχουν φήμη.
Οι μύθοι της φυλής μας τρέφουν τον λαό...*

Λίγο πριν τον αποχωρισμό οι Κύπριοι γιατροί ζητούν από τον Γαληνό να τους αφηγηθεί την τιμητική εκδήλωση που είχε οργανώσει γι' αυτόν ο Μάρκος Αυρήλιος. Μια τιμή που, πέρα από το πρόσωπο, αφορούσε και ολόκληρη την τάξη των γιατρών - μια αναγνώριση οφειλόμενη για την προσφορά τους. Με αυτονόητη ικανοποίηση την αφηγήθηκε ο Γαληνός στην ομήγυρη και τους έδειξε την χρυσή πλάκα που του έδωσαν με επιγραφή που τον προσφωνούσε αυτοκράτορα των ιατρών.

Ας δούμε όμως τα ταξίδια στην Κύπρο, με βάση αυτοβιογραφικά και άλλα στοιχεία: Το έτος 162 σε ηλικία που λίγο ξεπερνούσε τα 30, ο Γαληνός εγκαταστάθηκε στη Ρώμη ασκώντας την ιατρική, διδάσκοντας και γράφοντας. Απέκτησε μεγάλη φήμη, πολλούς θαυμαστές και φίλους, αλλά και ζηλόφθονους εχθρούς. Αναχώρησε από τη Ρώμη για τη Θεσσαλονίκη ίσως το 167 μ.Χ. όπου συνέβαλε στην αντιμετώπιση λοιμού. Από εκεί ταξίδεψε στη Λήμνο με σκοπό να μελετήσει τη «Λημνία Γη» ή «Λημνία σφραγίδα», ένα είδος πηλού με πλήθος θεραπευτικές και αντιτοξινικές ιδιότητες. Είχε την άποψη ότι ο γιατρός δεν πρέπει μόνο να μελετά στα βιβλία του, αλλά και «δια των ομμάτων σύντονον αυτόπτην γενέσθαι» («Περί της των απλών φαρμάκων κράσεως και δυνάμεως») ²⁰. Για το ταξίδι του στη Λήμνο γράφει και στο «Περί αντιδότων» ²¹ έργο του: «έπλευσα δε και ες Λήμνον, ίσασι δε οι θεοί, δι' ουδέν άλλον ή δια την Λημνίαν, είτε γην εθέλει τις ονομάζει, είτε σφραγίδα». Για το πρώτο του ταξίδι στην Κύπρο γράφει: «Δια τούτο τοιγαρούν ες Λήμνον και Κύπρον και Παλαιστίνην-Συρίαν εσπούδασα πορευθείς έκαστον των φαρμάκων τούτων πολύ πλήθος». Από την Πέργαμο, όπου έφθασε, μετακλήθηκε στη Ρώμη ως γιατρός της αυτοκρατορικής αυλής. Αφού διέμεινε εκεί αρκετά χρόνια και έγραφε μεγάλο μέρος του έργου του, σε προχωρημένη πια ηλικία, αποφάσισε την επιστροφή του στην πατρίδα του. Στο ταξίδι αυτό πέρασε και πάλι από την Κύπρο και είναι αυτό το ταξίδι στο οποίο ο Κ.Χ. μας έβαλε συνταξιδιώτες.

Επίλογος

Στο βιβλίο «Αλέκτορα οφείλομε στον Ασκληπιό» ο ακούραστος πνευματικός οδοιπόρος Κ.Χ. δημοσιεύει το 1982 τέσσερα θεατρικά μονόπρακτα που είχαν παρουσιασθεί ραδιοφωνικά τη δεκαετία του 1960. Παρά τη μεσολάβηση μισού σχεδόν αιώνα από την πρώτη γραφή τους τα μονόπρακτα διατηρούν το ενδιαφέρον τους. Τα θεατροποιημένα γεγονότα, τα βιογραφικά και εργογραφικά στοιχεία παραμένουν όχι μόνο ενδιαφέροντα αλλά και χρήσιμα. Ο Κ.Χ. γνώστης της ιατρικής επιστήμης και των ελληνικών γραμμάτων, μελετητής της ιατρικής ιστορίας και χειριστής επιδέξιος της θεατρικής γραφής, ανάμεσα στα άλλα έργα του μας άφησε και αυτά τα μονόπρακτα. Όπου υπάρχει ιστορική αλήθεια την ενθέτει στα κείμενά του, όπου δεν υπάρχει τη δημιουργεί με τρόπο που και να προσομοιάζει στην αλήθεια και να δένει με την υπόθεση που αναπτύσσει. Ο ίδιος ο Χρυσάνθης στα Προλεγόμενα του βιβλίου, αν και επιθυμεί με τα μονόπρακτά του να προβάλλει την ιατρική πολιτιστική παράδοση, προσωπικά ενδιαφέρεται περισσότερο για την ποίησή τους. Στο κείμενο αυτό ο υπογραφόμενος ενδιαφέρεται περισσότερο για το ιατροϊστορικό στοιχείο που καταγράφεται στα μονόπρακτα και αυτό σχολιάζει. Πιστεύω πως τα τέσσερα αυτά κείμενα έχουν ακόμα πολλά να διδάξουν σε γιατρούς, ιατροϊστορικούς, μελετητές της ελληνικής κυπριακής λογοτεχνίας, σε θεατρολόγους και ανθρώπους της «έβδομης τέχνης», σε διανοούμενους και σε επαρκείς αναγνώστες.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΡΗΓΑΤΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Σούδα: Suidae Lexicon. Ex recognitione Imm. Bekkeri, Berolinis. Typis et impensis C.Reimerii, A. 1854. Λεξικόν Σούδα (Σουίδα). Τόμ. Α΄ Β΄. Αναστατική έκδοσις Βιβλιοθήκης των Ελλήνων - Γεωργιάδης, Αθήνα, αχρονολόγητο.

Jayne W.A.: The Healing Gods of ancient civilizations. Yale University Press, New Haven, 1925.

Χρυσάνθης Κ.: Medicine in Cyprus in Ancient times. East Mediterranean Medical Congress, Nicosia 1972. Δημοσίευση: Ιατρικά Σύμμεικτα Κύπρου, Λευκωσία 2009, σελ 28-29.

Χρυσάνθης Κ.: Επιδημία διφθερίτιδας στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Στο βιβλίο: Ιατρικά Σύμμεικτα Κύπρου, Λευκωσία 2009, σελ. 58-62.

Bouillet J.: Επιτομή Ιστορίας της Ιατρικής. Μετενεχθείσα [] υπό Ν.Ν. Παρίση. Τυπογραφείον Κορίννης, Αθήνα 1884.

Πουρναρόπουλος Γ.Κ.: Ιστορία της Ιατρικής δια μέσου των αιώνων. Εκδ. Β΄. Πρόλογος Αρ. Π. Κούζη. τεύχ. Α΄. Αθήνα 1952.

Δάμπασης Ι.Ν.: Η παλαιά Κυπριακή Ιατρική. Ιατρικά Χρονικά 17(173): 378-390, 1977 (και ανάτυπο).

Γεωργακόπουλος Κ.: Αρχαίοι Έλληνες Ιατροί. Εκδ. Ιασώ, Αθήναι 1998.

Ρηγάτος Γ.Α.: Εισαγωγή στη Λαογραφία της Ιατρικής. Ημερολόγιο 2012. Εκδ. Ascent, Αθήνα 2012.

Lyons A., Petrucelli I.: Medicine. An Illustrated History. Abradale Press, H.Abrams, New York 1987.

Magner L.N.: A History of Medicine. Marcel Dekker, New York - Basel - Hongkong 1992.

Γαληνός Κλαύδιος: Άπαντα. Claudii Galeni Opera Omnia. Tomes I-XX. Editionem Curavit D. Carolus Gottlob Kühn. Prostat in Officina Libraria Car. Knoblochii. Lipsiae 1821-1833. Reprint G. Olens, Hildesheim 1964-65.

Γαληνός: Προς τα ανττειρημένα τοις Ιπποκράτους Αφορισμοίς υπό του Ιουλιανού Βιβλίον. Εις C.G.Kühn, op.c., Vol XVIII A, p. 246-299.

Γαληνός: Προς Θρασύβουλον Περί της αρίστης Αιρέσεως. Εις C.G. Kühn, op.c., Vol XIX, p. 49-61.

Γαληνός: Περί της τάξεως των ιδίων βιβλίων προς Ευγενιανόν. Εις: C.G. Kühn, op.c., Vol. XIX, p.49-61.

Γαληνός: Περί των ιδίων βιβλίων. Εις C.G. Kühn, op.c., Vol. XIX, p. 8-48.

Δημητράκος Δ.: Μέγα Λεξικόν όλης της Ελληνικής Γλώσσης. Εκδ. Οργανισμός Ελληνική Παιδεία Τομ. 1-15, Αθήναι 1964 κ.εξ.

Ησύχιος ο Αλεξανδρεύς: Λεξικόν. Φιλολογική αποκατάστασις Maurigius Schmidt. Libraria Maukiana. Αναστατική επανέκδοσις Γεωργιάδης, Αθήναι 1971.

Εμμανουήλ Εμμ.: Ιστορία της Φαρμακευτικής. Αθήναι 1948.

Γαληνός: Περί κράσεως και δυνάμεως των απλών φαρμάκων. Βιβλία ΙΑ'. Εις: C.G. Kühn, op.c., Vol. XI, p. 379 κ. εξ., XII, p. 337 κ. εξ.

Γαληνός: Περί αντιδότων Βιβλία Β'. Εις C.G. Kühn, op.c., Vol. XIV, p. 1-209.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΟΝΟΠΡΑΚΤΩΝ

1. Ιπποκράτης

- Μεταδόθηκε από το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου (ΡΙΚ) στις 8 Απρ. 1965.
- Πρώτη δημοσίευση στον τόμο της «Φιλολογικής Κύπρου» του «Ελληνικού Πνευματικού Ομίλου Κύπρου» (ΕΠΟΚ). 1966.
- Αυτοτελής έκδοση στη σειρά «Μικρές Εκδόσεις» του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος», Λευκωσία 1966.
- Περιλαμβάνεται στη συγκεντρωτική έκδοση : Κύπρου Χρυσάνθη «Δραματικός Λόγος», εκδ. Πνευματική Κύπρος», Λευκωσία 1974, σελ. 147-162.

- Περιλαμβάνεται στο τομίδιο «Αλέκτορα οφείλομε στον Ασκληπιό» (βλ. βιβλιογρ. 1), σελ. 5-19.

2. Ηρόφιλος

- Μεταδόθηκε από το Ρ.Ι.Κ. στις 20 Νοεμβ. 1967 στο πρόγραμμα «Ελληνικός Πολιτισμός».
- Πρώτη δημοσίευση στο «Δελτίο των Καθηγητών του Παγκύπριου Γυμνασίου», 1968.
- Αυτοτελής έκδοση στη σειρά του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος», Λευκωσία 1969.
- Περιλαμβάνεται στο τομίδιο (βλ.βιβλιογρ. 1), σελ. 21-31.

3. Αέτιος Αμιδηνός

- Μεταδόθηκε από το Ρ.Ι.Κ. στις 17 Ιαν. 1968 στο πρόγραμμα «Ελληνικός Πολιτισμός».
- Πρώτη δημοσίευση στο «Δελτίο των Καθηγητών του Παγκύπριου Γυμνασίου», 1969.
- Αυτοτελής έκδοση στη σειρά της «Πνευματικής Κύπρου», 1969.
- Περιλαμβάνεται στο τομίδιο (βλ. βιβλιογρ. 1), σελ. 33-41.

4. Ο Γαληνός στην Κύπρο

- Μεταδόθηκε από το Ρ.Ι.Κ. το 1968.
- Πρώτη δημοσίευση στο «Δελτίο Χειρουργικής Εταιρείας Κύπρου», 1968.

Περιλαμβάνεται στο τομίδιο (βλ. βιβλιογρ. 1), σελ. 43-52.

BIBLIA TOY ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΡΗΓΑΤΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΥΠΡΟ ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Η Ιατρική στο λογοτεχνικό έργο του Κύπρου Χρυσάνθη. Εκδ. «Πνευματική Κύπρος, Λευκωσία 1992.

Για ένα Νόμπελ στην Κυπριακή Λογοτεχνία. Εκδ. Σελίδα, Αθήνα-Λευκωσία 1995.

For a Nobel Prize to Cyprus Literature. Translation Pavlos Pavlou. Selida Publ., Athens-Nicosia 1995.

Ο ίδιος έχει επιμεληθεί το αφιέρωμα στον Κύπρο Χρυσάνθη του περιοδικού ΟΜΠΡΕΛΑ, τευχ. 83, Δεκ. 2008-Φεβρ. 2009 (Συνεργασία με τον Νικόνορ Κάμπος).

Για τον Γεράσιμο Ρηγάτο βλέπε στο αφιέρωμα του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος», τευχ. 423, Σεπτ.-Δεκ. 2009.

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟ»

Χανιά-Κρήτης, 1-7-2013

Σεβαστή μας κ. Λούλλα
Καλό Καλοκαίρι με υγεία!

Σας στέλνω τὰ «Χανιώτικα Νέα», τὴ μεγαλύτερη – ὡς γνωστόν – ἔφημερίδα τῆς Κρήτης – ὅπου στὸ φύλλο τῆς 26-6-2013, σελ. 36ῃ ἔχω γράψει, πάλι, δύο γραμμὲς γιὰ τὴν ἀγαπημένη μας «Πνευματικὴ Κύπρο», ποὺ τιμᾷ τὰ Νεοελληνικά μας Γράμματα.

Θέλω νὰ δώσετε – ὅταν τὸ μπορέσετε – τοὺς χαιρετισμοὺς καὶ τὰ σεβάσματά μου στὸν κ. Νίκο Παναγιώτου, γνωστὸ ἀπ' τὰ παλιά καὶ στὴν κ. Ἥλιοφώτου, καὶ μπράβο γιὰ τὴ σωστὴ ἐνέργεια τῆς τιμητικῆς ἐκδήλωσης γιὰ τὸ ἔργο της, καθὼς καὶ τοῦ κ. Μαραθεύτη, ποὺ γνώρισα στὰ χρόνια τῆς Παιδαγ. Ἀκαδημίας Κύπρου καὶ ποὺ δὲν γνώριζα γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον λογοτεχνικὸ ἔργο του!

Μὲ πολλὴ ἀγάπη καὶ σεβασμὸ
Σταμ. Ἀ. Ἀποστολάκης

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Νίκου Παναγιώτου, *Απόφοιτοι του Παγκυπρίου Γυμνασίου 1917-1972, διακριθέντες κατά τη φοίτησή τους στο Σχολείο*, Λευκωσία 2013.

Μεγάλο χρέος νιώθει ὁ Νίκος Παναγιώτου πρὸς τὴν τροφὴ Σχολή, τὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο. Σ' ἓνα βιβλίο 350 σελίδων κατέγραψε ὅσους μαθητὲς καὶ μαθήτριες τιμήθηκαν με διάφορα βραβεῖα κατὰ τὴ φοίτησή τους στο Σχολείο, με πολλὴ υπομονή καὶ τεράστιο μόχθο – ἔργο επίπονο καὶ χρονοβόρο, ὅπως τὸ χαρακτηρίζει. Συνέλεξε πληροφορίες γιὰ τὸν καθένα, εἴτε ἀπὸ τοὺς ἰδίους προσωπικά εἴτε – διασκορπισμένους σ' ὅλο τὸν κόσμo – ἀπὸ δικούς τους, φίλους, συμμαθητὲς, συγγενεῖς καὶ μας ἔδωσε ἓνα βιβλίο χρήσιμο γιὰ ὅσους ενδιαφέρονται ποῖος εἶναι ποῖος. Πλην τῶν πληροφοριῶν ἀπὸ πρόσωπα, κατέφυγε σε βιβλία καὶ περιοδικὰ καὶ προέβη σε μιὰ επιστημονικὴ πράγματι ἔρευνα.

Γράφει ὁ ἴδιος : «Θέλοντας νὰ συμβάλω κι ἐγὼ με κάπως πιο μακρόπνοο ἔργο στους εορτασμοὺς γιὰ τὰ 200 χρόνια ἀπὸ τὴν ἰδρυση τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς, προδρόμου τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, τοῦ ὁποῖου υπῆρξα ἀπόφοιτος καὶ καθηγητῆς, ἐπιχείρησα τὴν παρούσα συμβολή, ποὺ ἀποσκοπεῖ στὸν ἐντόπισμό καὶ τὴν ἀνάδειξη τῶν ἀποφοίτων τοῦ σχολείου τῶν ἐτῶν 1917-1972, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴ διάρκεια τῆς φοίτη-

σής τους στο λαμπρό τούτο εκπαιδευτήριο έτυχαν κάποιας διάκρισης στα κατά καιρούς απονεμόμενα από το σχολείο βραβεία.»

Το βιβλίο δεν αποτελεί μόνο ταμείο πλείστων και ποικίλων πληροφοριών για λαμπρούς αποφοίτους του Παγκυπρίου αλλά και βάση για έρευνες κοινωνιολογικές και παιδαγωγικές.

«Το βιβλίο δεν περιορίζεται στην καταγραφή των διακρίσεων του καθενός, αλλά προχωρεί και στην παράθεση σύντομου βιογραφικού των διακριθέντων, μέσα από το οποίο σκιαγραφείται η όλη διαδρομή του καθενός στον επαγγελματικό και κοινωνικό τομέα.»

Το βιβλίο, χωρισμένο σε πέντε βασικά μέρη, περιλαμβάνει τα βραβεία κατά χρονολογική σειρά, στοιχεία για τα βραβεία, διακριθέντες μαθητές, αλφαβητικό κατάλογο με βιογραφικά στοιχεία των διακριθέντων και τέλος άλλους διακριθέντες σε διαγωνισμούς.

Πλούσιο σε περιεχόμενο το βιβλίο κεντρίζει τη μνήμη των χιλιάδων μαθητών του Παγκυπρίου και μπορεί να αποτελέσει πηγή μελέτης της κυπριακής εκπαίδευσης και ζωής.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Νίκου Παναγιώτου, *Απόφοιτοι του Παγκυπρίου Γυμνασίου 1917-1972, διακριθέντες κατά τη φοίτησή τους στο Σχολείο*, Λευκωσία 2013.

Το 2012 αποτελεί μια πολύ σημαντική επέτειο της Εθνικής ζωής της Κύπρου. Πριν 200 χρόνια, το 1812, ο εθνομάρτυρας Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός ίδρυσε την Ελληνική Σχολή, η οποία, στη διάρκεια των 200 χρόνων λειτουργίας της, έδρεψε σωρείαν δάφνινων στεφάνων όχι μόνο για τις αξιοσημείωτες επιδόσεις της στην πνευματική καλλιέργεια των μαθητών της και κατ' επέκταση της Κυπριακής κοινωνίας, αλλά και της εν γένει παραδειγματικής εθνικής της δράσης, ώστε να καταστεί άξια εύφημης μνείας ανά το πανελλήνιο.

Την ευτυχή αυτή συγκυρία, του εορτασμού των διακοσίων χρόνων ζωής της τότε Ελληνικής Σχολής και τώρα Παγκυπρίου Γυμνασίου επέλεξε ο γνωστός ιστοριοδίφης, ερευνητής-μελετητής και συγγραφέας Νίκος Παναγιώτου, για να εκδώσει το νέο του βιβλίο: «Απόφοιτοι του Παγκυπρίου Γυμνασίου, 1917-1972, διακριθέντες κατά τη φοίτησή τους στο Παγκύπριο Γυμνάσιο».

Η έκδοση αυτή δεν αποτελεί μόνο μια απλή καταγραφή των διακριθέντων αποφοίτων αλλά ένα επίπονο έργο, του οποίου η εύστοχη διάρθρωση του περιεχομένου και η καλολογική παρουσίαση τού κυρίως κορμού του, τιμά ιδιαίτερα τον συγγραφέα για τις άοκνες προσπάθειες που κατέβαλε «για να συμβάλει στους εορτασμούς για τα 200 χρόνια από την ίδρυση της Ελληνικής Σχολής, προδρόμου του Παγκυπρίου Γυμνασίου, του οποίου υπήρξε απόφοιτος και καθηγητής».

Το βιβλίο που αποτελείται από 348 σελίδες και τυπώθηκε στο τυπογραφείο Στ. Λειβαδιώτη Ατδ, χωρίζεται σε πέντε (Α'-Ε') μέρη. Στην αρχή, μετά τον κατάλογο των περιεχομένων καταχωρούνται τα ακόλουθα τρία σημαντικά και πολύ βοηθητικά για

τον αναγνώστη κεφάλαια: 1) αρχικόλεξα (σ. 10-15), 2) βιβλιογραφία (σ. 16-17) και 3) κατάλογος προσώπων που βοήθησαν στην έρευνα (σ. 19-21). Ο κατάλογος αυτός περιλαμβάνει τα ονόματα των διακόσιων περίπου προσώπων που πρόθυμα βοήθησαν τον ερευνητή στην πληρέστερη παρουσίαση των προσωπικών στοιχείων των βραβευθέντων. Τα προσωπικά στοιχεία των βραβευθέντων, που το σχολείο έχει καταχωρισμένα στα αρχεία του και πρόθυμα έθεσε στη διάθεση του ερευνητή, ήταν απλά το ονοματεπώνυμο, η καταγωγή και το όνομα του βραβείου που έτυχαν. Η με περισσότερες λεπτομέρειες αναφορά στους βραβευθέντες με στοιχεία από τη βιογραφία, την επαγγελματική και κοινωνική τους ανέλιξη, στηρίχτηκε στους πληροφοριοδότες οι οποίοι συνέβαλαν σε μεγάλο βαθμό στην κωδικοποίηση, καταγραφή και ευσύνοπτη παρουσίασή τους από τον συγγραφέα.

Η συλλογή των πληροφοριών αυτών αποτέλεσε για τον συγγραφέα αν όχι δυσκολότατο, ένα πολύ δύσκολο έργο. Ανέτρεξε στις ρίζες τριών ή και τεσσάρων προγενέστερων γενεών και με επιμονή και υπομονή ανέμενε στο ακουστικό του, έστω και μια ακόμη λεπτομέρεια για να συμπληρώσει με επάρκεια τον κύκλο ζωής των αποθανόντων και να καταθέσει τις επιτεύξεις των επιζώντων βραβευθέντων αποφοίτων. Γνωρίζουμε όλοι, ασφαλώς, την αναβλητικότητα που συντηρούμε στη ζωή μας. Γι' αυτό και θεωρώ μεγάλο επίτευγμα για τον συγγραφέα την αλίευση όλων των απαραίτητων στοιχείων που υποβοήθησαν στη συμπλήρωση της προσωπικής ζωής όλων σχεδόν των βραβευθέντων.

Πιο κάτω αναφερόμαστε αδρομερώς στα περιεχόμενα των πέντε μερών του βιβλίου.

Μέρος Α' (σ. 39-51). Σ' αυτό παρατίθεται ο κατάλογος των εξήντα δύο (62) βραβείων, κατά χρονολογική σειρά ίδρυσης, με το καθιερωμένο τους όνομα, το όνομα του αθλοθέτη και το όνομα του προσώπου στη μνήμη του οποίου καθιερώθηκε, το ιστορικό της ίδρυσης και λειτουργίας, τρόποι απονομής, διάρκεια ζωής και τυχόν διαφοροποιήσεις τους. Από τα εξήντα δύο (62) θεσμοθετηθέντα βραβεία μόνο τα 28 απονέμονται σήμερα στο Παγκύπριο Γυμνάσιο. Τα υπόλοιπα δόθηκαν μερικά για μια φορά, άλλα για λίγες μόνο χρονιές και άλλα μεταφέρθηκαν σε άλλα σχολεία υπαγόμενα στη Σχολική Εφορεία Λευκωσίας.

Μέρος Β' (σ. 53-59). Καταγράφονται τα ακόλουθα στοιχεία για τα βραβεία που υπάρχουν για κάθε σχολικό έτος της περιόδου 1917-1972: ο αριθμός και τα ονόματα των βραβείων (τακτικά και έκτακτα), ποια αναστέλλονταν και κάποια επανέρχονταν και τα νέα που αθλοθετούντο.

Μέρος Γ' (σ. 61-68). Παρατίθενται, για κάθε σχολικό έτος, τα ονόματα κατά αλφαβητική σειρά των μαθητών και μαθητριών που έτυχαν βραβείου, εύφημης μνείας ή επαίνου, νοουμένου ότι τελικά αποφοίτησαν από το Παγκύπριο Γυμνάσιο. Όσοι έτυχαν βραβείου σε μικρότερες τάξεις ή δεν αποφοίτησαν από το Παγκύπριο Γυμνάσιο καταχωρούνται στο Μέρος Ε' του βιβλίου.

Μέρος Δ' (σ. 101-335). Στο σημαντικότερο αυτό κεφάλαιο του βιβλίου καταγράφονται αλφαβητικά τα ονόματα όλων των διακριθέντων, με τις διακρίσεις του καθενός, ο κλάδος σπουδών, το έτος αποφοίτησης και σύντομο βιογραφικό σημείωμα.

Το βιογραφικό σημείωμα για κάθε ένα απόφοιτο, που κατορθώθηκε να συλλεγούν ικανοποιητικά στοιχεία, συνιστά ένα σύντομο αλλά περιεκτικό ιστορικό για την

προσωπική ανέλιξη κάθε αποφοίτου. Αποτελεί ταυτόχρονα κι ένα πολύ βοηθητικό έναυσμα για μελετητές-ερευνητές που θα ήθελαν να ασχοληθούν πληρέστερα για τη βιογράφιση κάποιου από τους αποφοίτους. Στο βιογραφικό των μαθητριών αναγράφεται και το συζυγικό τους όνομα.

Μέρος Ε' (σ. 337-348). Τα ονόματα των διακριθέντων που δεν πληρούσαν τα κριτήρια για καταγραφή στο Μέρος Δ' του βιβλίου, σημειώνονται εδώ, χωρίς όμως βιογραφικό.

Το νέο αυτό βιβλίο του Νίκου Παναγιώτου προσθέτει μια ακόμη πολύχρονη ψηφίδα στον μεγάλο κατάλογο των έργων του. Οξυδερκής μελετητής-ερευνητής, επιλέγει με ενστικτώδη επάρκεια, τις καταλληλότερες θεματικές της περιρρέουσας επικαιρότητας και αναλύεται στην πληρέστερη παρουσίασή τους. Αυτό κατώρθωσε να προσφέρει και πάλι με το νέο του βιβλίο, για να τιμήσει, καθώς ο ίδιος γράφει και προτάσσει στην αφιέρωσή του: «Τῇ τροφῷ Σχολῆ/ἐπὶ τῇ διακοσαετηρίδι αὐτῆς/τῆν βίβλον ταύτην/ἀνθ' ὧν παρ' αὐτῆς ἔλαβεν/ὁ ποιήσας/ἀνατίθησι.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΚΑΜΙΝΑΡΙΔΗΣ

Νίκου Παναγιώτου, *Απόφοιτοι του Παγκυπρίου Γυμνασίου 1917-1972, διακριθέντες κατά τη φοίτησή τους στο Σχολείο*, Λευκωσία 2013.

Για τους παλαιότερους φοιτήσαντες στο Παγκύπριο Γυμνάσιο είναι γνωστή η ιδιότητα του «πουλλιτζή» για άριστους συμμαθητές τους. Είναι οι μαθητές κάθε τάξης της περιώνυμης Σχολής που βραβεύονταν για το ήθος και την απόδοση τους στη σχολική χρονιά. Το βραβείο ιδρύθηκε το 1934 από τον Γεώργιο Πούλια (Αντιπρόεδρο της Σχολικής Εφορείας Λευκωσίας για σειρά ετών) και την αδελφή του Βιργινία Δάμτσα στη μνήμη του θείου τους Ιωάννη Βεργόπουλου εκ των δωρητών της σχολής.

Για την ιστορία της απονομής του πιο πάνω βραβείου και τις διαφοροποιήσεις του μέσα από τα χρόνια γράφει ο Δρ Νίκος Παναγιώτου στο τελευταίο του βιβλίο «Απόφοιτοι του Παγκυπρίου Γυμνασίου 1917-1972 Διακριθέντες κατά τη φοίτησή τους στο Σχολείο».

Ο συγγραφέας εντάσσει το βιβλίο στις εκδηλώσεις για τα 200 χρόνια από την ίδρυση από τον ηρωομάρτυρα Αρχιεπίσκοπο Κυπριανό της Ελληνικής Σχολής, πρόδρομο του Παγκυπρίου Γυμνασίου. Την επιθυμία του ο συγγραφέας συνοψίζει με τα πιο κάτω αρχαιοκλασικά που εισάγουν τον αναγνώστη στο βιβλίο του: «Τῇ τροφῷ Σχολῆ ἐπὶ τῇ εικοσαετηρίδι τῆς τῆν βίβλον ταύτην, ἀνθ' ὧν παρ' αὐτῆς ἔλαβεν, ο ποιήσας ἀνατίθησι».

Στις 350 σελίδες του καλαίσθητου αυτού βιβλίου, που είναι προϊόν επίπονης και επίμονης μελέτης και έρευνας πολλών μηνών, αναγράφονται τα ονόματα μαθητών και μαθητριών του Παγκυπρίου οι οποίοι στην περίοδο που καλύπτει το βιβλίο άριστευσαν και τους απονεμήθηκε ένα από τα πολλά βραβεία που κατά καιρούς περιλήφθηκαν στα αριστεία του σχολείου. Η περίοδος που καλύπτεται αρχίζει από την πρώτη σχολική χρονιά (1916-1917) κατά την οποία θεσμοθετήθηκε το πρώτο βραβείο, το *Σεβέρειο* και κλείνει με τη χρονιά 1971-1972 που ορίστηκε ως κατάληξη με το σκε-

πιτικό ότι οι αποφοιτήσαντες τη χρονιά εκείνη θα είναι σήμερα 57 χρόνων πλησιάζοντας την ολοκλήρωση της σταδιοδρομίας τους Στην περίοδο αυτή τα βραβεία που απονέμονταν διαφοροποιήθηκαν και ορισμένα καταργήθηκαν ή αντικαταστάθηκαν. Σήμερα επιδίδονται περίπου 90 βραβεία.

Η όλη διάταξη του βιβλίου του Δρα Παναγιώτου βεβαιώνει το έντονο ενδιαφέρον του συγγραφέα τόσο για τη θεματολογία με την οποία ασχολείται, όσο και την όλη παρουσίαση του περιεχομένου. Μαρτυρεί επίσης για μια ακόμη φορά την ενεργό εμπλοκή του στην εκστρατεία για την προστασία του χαρακτήρα και του ρόλου του Παγκυπρίου Γυμνασίου.

Σε ότι αφορά στο ίδιο το βιβλίο, ως βαθύς γνώστης των κανόνων που διέπουν την παρουσίαση αρχαιακού υλικού ο συγγραφέας την εφαρμόζει πιστά στο νέο του έργο, ώστε να μην παραμένουν κενά για την αποτελεσματική αναζήτηση σε αυτό των στοιχείων που αναζητεί ο χρήστης του. Τα περιεχόμενα περιλαμβάνουν κατάλογο επεξήγησης των αρκτικολέξεων που χρησιμοποιούνται, βιβλιογραφία, κατάλογο των προσώπων που βοήθησαν τον συγγραφέα στην έρευνα του, κατάλογο των βραβείων κατά χρονολογική σειρά της ίδρυσης τους, τα απονεμόμενα βραβεία κατά σχολικό έτος, τους διακριθέντες μαθητές κατά σχολικό έτος, αλφαβητικό κατάλογο και βιογραφικό των διακριθέντων μαθητών που αποφοίτησαν την περίοδο 1917 – 1972 και κατάλογο των άλλων διακριθέντων.

Στον πρόλογο του βιβλίου δίδονται στοιχεία για τη φιλοσοφία και τους στόχους και στην εισαγωγή αναλύεται η μεθοδολογία και το όλο περιεχόμενο.

Γράφει ο Δρ Παναγιώτου στον πρόλογο:

«Θέλοντας να συμβάλω κι εγώ με κάπως πιο μακρόπνοο έργο στους εορτασμούς για τα 200 χρόνια από την ίδρυση της Ελληνικής Σχολής, προδρόμου του Παγκυπρίου Γυμνασίου, του οποίου υπήρξα απόφοιτος και καθηγητής επιχειρήσα την παρουσία συμβολή που αποσκοπεί στον εντοπισμό και την ανάδειξη των αποφοίτων του σχολείου των ετών 1917 – 1972, οι οποίοι κατά τη διάρκεια της φοίτησης τους στο λαμπρό τούτο εκπαιδευτήριο έτυχαν κάποιας διάκρισης στα κατά καιρούς απονεμόμενα από το σχολείο βραβεία»

Πολύ δύσκολο το έργο που ανάλαβε ο Νίκος Παναγιώτου για εντοπισμό των μαθητών που βραβεύτηκαν. Όπως αναφέρει ο ίδιος «Πολλά από τα πρόσωπα που αναζητήθηκαν ήταν διασκορπισμένα σε όλα τα μήκη και πλάτη του κόσμου. Ο πανδαμάτωρ χρόνος είχε σκεπάσει με λήθη μερικά άτομα. Ενώ ο θάνατος ήταν ακόμη ένας εχθρός στην όλη προσπάθεια».

Σημειώνει με ικανοποίηση ο συγγραφέας ότι σχεδόν πάντοτε τα άτομα που προσεγγίζονταν για τον εντοπισμό τους εξεδήλωναν ενθουσιασμό για την πρωτοβουλία του, τον συνέχαιραν και ήσαν πρόθυμα να βοηθήσουν. Δεν έλειψαν βέβαια και περιπτώσεις που πρόσωπα που προσεγγίστηκαν δεν ανταποκρίθηκαν τελικά, ή ακόμη δεν απάντησαν σε επιστολές, τηλεφωνικά και άλλα μηνύματα. Σε ελάχιστες περιπτώσεις πρόσωπα που προσεγγίστηκαν αρνήθηκαν για δικούς τους λόγους να δώσουν στοιχεία.

Η έρευνα ήταν πολύμηνη και κοπιώδης. Σε πολλές περιπτώσεις συγκεντρώθηκαν στοιχεία, σε άλλες δόθηκαν υποσχέσεις που δεν τηρήθηκαν, ενώ υπήρξαν και περι-

πτώσεις που οι αναζητούμενοι δεν εντοπίστηκαν. Οι επανειλημμένες αναβολές στην τελική συγγραφή και έκδοση, εν αναμονή ολοκλήρωσης των στοιχείων, έπρεπε να τερματιστούν και το έργο να παρουσιαστεί έστω και με τις λίγες ελλείψεις του. Με υπόσχεση να συμπληρωθούν/διορθωθούν τα στοιχεία σε μια δεύτερη έκδοση, η οποία παρουσιάζεται σχεδόν βέβαιη μετά το μεγάλο ενδιαφέρον που επιδείχθηκε για το βιβλίο. Ενδιαφέρον επιδείχθηκε όχι μόνο από τους αποφοιτήσαντες αλλά και από απογόνους τους και άλλους μελετητές της πορείας της παιδείας στον τόπο μας.

Ο Νίκος Παναγιώτου δίδει τα χαρακτηριστικά του όρου «διακριθέντες» που αναφέρεται στον τίτλο του βιβλίου του:

«Ανάμεσα στις εκατοντάδες των αποφοίτων της υπό εξέταση περιόδου, που ανταποκρίθηκαν με επιτυχία στις υψηλές απαιτήσεις του σχολείου, υπήρξαν και εκείνοι – και σ' αυτούς επικεντρώνεται το βιβλίο – οι οποίοι «τύχη αγαθή» έδωσαν κατά τη διάρκεια της φοίτησης τους ξεχωριστά δείγματα ικανοτήτων, φιλοπονίας, σοβαρότητας και υπευθυνότητας, ανταποκρινόμενοι – στο πλαίσιο της άμιλλας που το σχολείο θεσμοθέτησε μέσω των βραβείων – σε μεγαλύτερο βαθμό από άλλους στις ακαδημαϊκές απαιτήσεις του σχολείου, στις οποίες ήταν προσανατολισμένα τα περισσότερα βραβεία. Όταν με την πάροδο του χρόνου τα βραβεία επεκτάθηκαν και σε άλλους τομείς των σχολικών δραστηριοτήτων, πέρα από τους γνωστικούς, όπως στις εικαστικές τέχνες, το θέατρο, τη μουσική, τον χορό και τον αθλητισμό, το εύρος της έννοιας «διάκριση» έγινε βέβαια μεγαλύτερο».

Στους διακριθέντες περιλαμβάνονται όχι μόνο όσοι υπάρχουν στα σχετικά βιβλία που καταγράφονται στη βιβλιογραφία, αλλά και στα αρχεία του σχολείου και στις Επετηρίδες του από το 1943/44 ως το 1971/72.

Οι αθλοθέτες ήταν σχεδόν πάντα Κύπριοι (άτομα και συλλογικά σώματα, όπως σχολικοί έφοροι, ο καθηγητικός σύλλογος, σωματεία, οργανώσεις. Στον πρώτο χρόνο της Κυπριακής Ανεξαρτησίας η Ελληνική Πρεσβεία βράβευσε τελειόφοιτους που είχαν διακριθεί στην επίδοση και το ενδιαφέρον στην Ελληνική ιστορία με δεκαπενθήμερη παραμονή στην Ελλάδα. Το Γαλλικό Προξενείο παραχώρησε το 1959/60 βιβλία σε όσους είχαν τη μεγαλύτερη επίδοση στα Γαλλικά και το 1961/62 η Γαλλική Πρεσβεία βράβευσε τους αριστεύσαντες στο μάθημα των Γαλλικών και από το 1964/1965 ως το 1968/1969 τον αριστεύσαντα στην εξέταση Alliance Francaise. Το 1970/1971 εισήχθη το Βραβείο Γαλλικών του Γαλλικού Μορφωτικού Κέντρου.

Στη διαδρομή τους τα βραβεία διαφοροποιήθηκαν τόσο στις προϋποθέσεις όσο και στον χρόνο κάλυψης. Ορισμένα απονέμονταν για επίδοση σε σειρά ετών ενώ άλλα μόνο για το έτος αποφοίτησης. Η απονομή κάποιων βραβείων συνεχίστηκε για ολόκληρη την περίοδο που καλύπτει το βιβλίο ενώ άλλα σε κάποια χρονική στιγμή καταργήθηκαν.

Στην ίδια περίοδο παρατηρείται και αλλαγή στην προέλευση των βραβευομένων. Τα πιο παλιά χρόνια φοιτούσαν στο σχολείο κατά κανόνα παιδιά αστικών οικογενειών και συνεπώς ανάμεσα στους διακριθέντες συναντώνται μαθητές με τέτοιο υπόβαθρο. Μετά την είσοδο στο σχολείο και μαθητών από αγροτικές κοινότητες παρατηρούμε και στην απονομή των βραβείων αλλαγή με την βράβευση και παιδιών από αυτές τις κοινότητες.

Από τα βιογραφικά των βραβευθέντων συνάγεται και η σταδιοδρομία που ακολούθησαν μετά την αποφοίτησή τους. Τα παλαιότερα χρόνια πολλοί βραβευθέντες έγιναν δάσκαλοι επειδή δεν είχαν την οικονομική ευχέρεια να επιδιώξουν σπουδές στο εξωτερικό. Μερικοί από αυτούς επεδίωξαν ανώτερες σπουδές σε μεταγενέστερο στάδιο.

Τέλος μια πληροφορία που αναδύεται από τον κατάλογο των βραβευθέντων μαθητών είναι η συχνότητα αρχαιοπρεπών ονομάτων που καταδεικνύει και μια πτυχή της πολιτισμικής μας ιστορίας. Η τάση αυτή ήταν εντονότερη τα παλαιότερα χρόνια με συνεχή παρουσία αρχαίων Ελληνικών ονομάτων όπως Άγις, Αθηνόδωρος, Αλέξανδρος, Αριστόδημος Αχιλλέας, Δαίδαλος, Ίκαρος, Θαλής, Θεμιστοκλής, Κλεάνθης, Πραξιτέλης, Σόλων, Φειδίας, Φοίβος, για να αναφέρουμε μερικά από τα ονόματα μαθητών εκείνης της περιόδου...

Ο συγγραφέας τονίζει ότι από τη δική του έρευνα προκύπτει ότι ο κατάλογος των θεμάτων μπορεί να διευρυνθεί ακόμη περισσότερο και τα αναφερόμενα δεν είναι εξαντλητικά αλλά νύξεις για να αποτελέσει το βιβλίο πρόκληση και για άλλους μελετητές και από αυτή την άποψη το βιβλίο του Δρα Νίκου Παναγιώτου γίνεται ακόμη πιο ωφέλιμο ως πρόκληση για έρευνα και ανάλυση πορισμάτων. Στην πρόκληση προς τους ερευνητές το πλούσιο έργο του Νίκου Παναγιώτου, εμπλουτισμένο και από το τελευταίο του χρονικά βιβλίο, προσφέρει ευρύ πεδίο δράσης.

ΠΡΙΑΜΟΣ ΛΟΪΖΙΔΗΣ

Δρος Ανδρέα Ν. Παπαβασιλείου, *Ευαγγελική μαρτυρία*.

Ένα νέο σημαντικό βιβλίο ήρθε να προστεθεί στα τριανταπέντε και πλέον έργα, έκτεταμένα ή βραχύτερα, του γνωστού θεολόγου και εκπαιδευτικού Δρος Ανδρέα Π. Παπαβασιλείου, πρώην επιθεωρητή Μέσης Εκπαίδευσης, μεταξύ των οποίων και τα πρόσφατα όγκωδη βιβλία του *Μητρώον Αγωνυμίας της Όρθοδόξου Εκκλησίας* (2002) και *Αληθινή Φιλία* (2010).

Το νέο αυτό βιβλίο, ή *Ευαγγελική Μαρτυρία* (Λευκωσία 2013) είναι αφιερωμένο στον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο για την είκοστή επέτειο της ανάρρησής του στον οικουμενικό πατριαρχικό θρόνο (1991-2011). Σε σχετικό *Μήνυμα* του Πατριάρχη προς τον συγγραφέα, ήμερομηνίας 2 Νοεμβρίου 2012, που καταχωρίζεται στην αρχή του βιβλίου, το έργο χαρακτηρίζεται, μεταξύ άλλων, καρπός πολυετούς έντρυψέως και αναλύσεως του θέματος της αληθοῦς μαρτυρίας.

Και όντως ή *Ευαγγελική Μαρτυρία*, έργο κατάθεσης πολλού μόχθου και χρόνου, είναι, όπως πληροφορούμαστε από τον Πρόλογο του βιβλίου, τὸ προϊόν μίας δεκαετοῦς και πλέον επεξεργασίας, ανάπτυξης, συμπλήρωσης και ενδιαφέρουσας ἐν ἐκτάσει διαπραγμάτευσης τῆς Εισήγησης πὸν ἔκαμε ὁ συγγραφέας ἀρκετὰ χρόνια πρὶν, στὸ πλαίσιο τῶν θρησκευτικῶν ἐκδηλώσεων γιὰ τὴν ἔξαρχη τοῦ γεγονότος τῆς συμπλήρωσης δυὸ χιλιετιῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ τῆς εἰσόδου στὴν τρίτη χιλιετία. Ἡ Εἰσήγηση παρουσιάστηκε τὸν Ἰούλιο τοῦ 2000 στὸ δεύτερο Πανορθόδοξο Συνέδριο πὸν ἔγινε στὴν ἱερὴ πόλη τῆς Ἱερουσαλὴμ μὲ τίτλο Ἡ μαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν τρίτην χιλιετίαν. Τὸ θέμα τῆς Εἰσηγήσεως ἦταν Τὸ εἰδολογικὸ περιεχόμενον τῆς μαρτυρίας. Ἐπέκταση καὶ σφαιρικὴ παρουσίαση τῆς Εἰση-

γησης αὐτῆς ἀποτελεῖ ἡ *Εὐαγγελικὴ Μαρτυρία* (σελίδες 275+ Εὐρετήριο κυρίων ὀνομάτων).

Τὸ βιβλίον εἶναι δομημένο σὲ τρία ἐκτενῆ κεφάλαια. Στὸ πρῶτο, μὲ τίτλο *Ἐννοιολογικὴ προσέγγιση τῆς μαρτυρίας*, ἀναλύονται, σχολιάζονται καὶ τεκμηριώνονται ἡ ἔννοια καὶ ὁ ὀρισμὸς τῆς μαρτυρίας, τὰ εἶδη τῆς καὶ ἡ ἀξιοπιστία τῆς. Ἡ μαρτυρία ὀρίζεται ὡς ὁμολογία διδομένη δημοσίως ἀπὸ τοὺς πιστοὺς μᾶς *θρησκείας* καὶ στὴν περίπτωση τῶν *Χριστιανῶν ἐπιβεβαίωση τῆς πίστεως τοὺς στὸν Χριστό*. Ὁ συγγραφέας ἀναλύει τὴν πολυμερῆ σημασία τῆς μαρτυρίας, ἡ ὁποία ἔχει διττὸ νόημα: *παρρησία – εὐθαρσῆς μαρτυρία καὶ μαρτύριο*, ἀφοῦ ὁ μαρτυρῶν διδάσκει, φανερώνει τὴν ἀλήθεια (λόγῳ καὶ ἔργῳ) γεγονότων, ἀπόψεων ἢ θέσεων ποὺ γνωρίζει ἐξ αὐτοψίας ἢ αὐτηκοίας, ἀλλὰ ἐξ αὐτῆς μπορεῖ νὰ ὀδηγηθεῖ καὶ σὲ μαρτύριο-θάνατο.

Καὶ στὸ κεφάλαιο αὐτό, ἀλλὰ ἀναλυτικότερα καὶ μὲ μεγαλύτερες ἐμβλαθύνσεις στὸ τελευταῖο κεφάλαιο, ἐξηγεῖται πῶς κατ' ἐξοχὴν *μάρτυρας* εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Συναφῶς ἀναπτύσσονται οἱ πλευρές: εἶδη μαρτυρίας, ἐγκυρότητα, ἀξιοπιστία καὶ ἀποτελεσματικότητά τῆς μαρτυρίας.

Στὸ δεῦτερο κεφάλαιο, *Γενικὴ θεώρηση τῆς μαρτυρίας*, παρουσιάζονται καὶ συζητοῦνται θέματα ὅπως εἶναι ὁ συμβολισμὸς καὶ τὸ νόημα τῆς *Σκηνης τοῦ Μαρτυρίου* στὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ προσφέρονται πλῆθος κατατοπιστικῶν καὶ ἐνδιαφερόντων στοιχείων γιὰ τὰ μαρτύρια στὶς τρεῖς ἐκδοχές τους: *κακώσεις-βασανιστήρια τῶν πιστῶν μέχρι θανάτου, σήματα (μνημεῖα) δηλοῦντα τὸν τόπο ταφῆς τῶν μαρτύρων καὶ κείμενα περιγράφοντα μαρτυρικοὺς θανάτους (Μαρτυρολόγια)*. Πρωτότυπες καὶ ἐνδιαφέρουσες εἶναι καὶ οἱ ἀναφορὲς στὰ *μαρτυρικὰ τροπάρια* στὶς ἀκολουθίες τῶν ἁγίων μαρτύρων ὅπως καὶ στὰ *μαρτυρικά* στὶς βαπτίσεις.

Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ ὀλοκληρώνεται μὲ τὴν ἀνάλυση τοῦ ἠθικοῦ χαρακτήρα τῆς μαρτυρίας, *τῆς μαρτυρίας τοῦ καθαρῶ συνειδήτος*, τῆς μαρτυρίας διὰ τῶν ἔργων καὶ τῆς *ἐλεγκτικῆς μαρτυρίας*, μὲ πολὺ ἐνδιαφέροντα δείγματα ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Κυρίου καὶ ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Πολὺ σημαντικὰ εἶναι καὶ ὅσα ἀναφέρονται στὰ *ἐπακόλουθα (ἐπίδραση, συνέπειες) τῆς μαρτυρίας* καὶ γιὰ τὸν μαρτυρῶντα καὶ γιὰ ὅσους (ἀπο)δέχονται τὴ μαρτυρία, βάσει, πάντοτε, τῶν συνθηκῶν μέσα στὶς ὁποῖες διεξάγεται ἡ *εὐαγγελικὴ μαρτυρία*.

Στὸ τρίτο κεφάλαιο, *Θεολογικὴ προσέγγιση τῆς ἀληθινῆς μαρτυρίας*, ὁ συγγραφέας ἐμβλαθύνει στὰ θέματα *μαρτυρία καὶ μαρτύριο* στὴν Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη, στὸ περιεχόμενο τῆς μαρτυρίας καὶ στὴ μαρτυρία σὲ σχέση μὲ τὸν Τριαδικὸ Θεὸ καὶ τὸν ἴδιο τὸν Σωτῆρα Χριστό. Στὰ τελευταῖα γίνονται βαθεῖες θεολογικὲς προσεγγίσεις, ἀφοῦ θίγονται σημαντικὰ δογματικὰ θέματα.

Στὴ διαπραγμάτευση τῶν πλευρῶν αὐτῶν τῆς μαρτυρίας ἐξετάζονται καὶ ἡ ἐπίκληση τοῦ Θεοῦ ὡς *μάρτυρος* στὶς (ὑπο)σχέσεις – συμφωνίες μεταξὺ προσώπων καὶ ἀναλύεται καὶ ἡ σχέση τῆς μαρτυρίας μὲ τὶς ἐτυμολογικῶς συγγενεῖς τῆς λέξεις (παράγωγες ἢ σύνθετες).

Ἀποκορύφωμα στὸ τρίτο κεφάλαιο εἶναι τὸ τελευταῖο μέρος, στὸ ὁποῖο προβάλλεται καὶ τεκμηριώνεται ὡς περιεχόμενο – ὡς ὁ πλέον ἀξιόπιστος δηλαδὴ *μάρτυρας – τῆς εὐαγγελικῆς μαρτυρίας ὁ ἴδιος ὁ Χριστός*, καὶ ὡς διδάσκαλος τῆς ἀνθρωπότητας (*ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ*) καὶ – διὰ τοῦ μαρτυρίου του – ὡς ἁγιασμὸς καὶ (ἀπο)λύτρωση τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

Τὸ περιεχόμενο τοῦ σημαντικοῦ καὶ πρωτότυπου αὐτοῦ βιβλίου τοῦ δρος Ἀνδρέα Ν. Παπαβασιλείου μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἀνάπτυξη τῶν τεσσάρων λέξεων τῆς προτροπῆς ποὺ ἀκούεται στὸ *Δοξαστικὸν τῶν Αἰῶνων τῆς Μεγάλης Τετάρτης* (βράδου τῆς Μεγάλης Τρίτης): *μὴ κρύπτετε λόγον Θεοῦ, μεῖ ὄλες τις σχετικὲς συνέπειες.*

Τὸ βιβλίο εἶναι γραμμένο μεῖ ἐπαγωγικὴ διαίρεση τῶν ἐνοιῶν, μεῖ σαφήνεια, τεκμηρίωση-πιστικότητα στὴν ἔκθεση τοῦ περιεχομένου, χωρὶς φλυαρία, μακρηγορίες καὶ κουραστικὲς ἀναλύσεις, μεῖ πλοῦτο στοιχείων καὶ ἀναφορῶν σὲ ἄλλους μελετητές, ποὺ προσήγγισαν τὸ θέμα, ἀλλὰ πρὸ πάντων στὴν ἴδια τὴν Ἁγία Γραφή καὶ στοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ συγγραφέας, ἐγνωσμένως ἐγκρατὴς τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης, κινεῖται, ὅπως ἦταν ἀναμενόμενο μεῖ γνώση καὶ ἄνεση στὸν χώρο τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τῶν Πατέρων καὶ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας, ἑλληνικῆς καὶ ξένης, ἐπιβεβαιώνοντας τὴν ἐγκυρότητα καὶ ποιότητα τοῦ ἔργου του ὅπως αὐτὲς ἀναδύονται καὶ ἀπὸ τὰ προηγούμενα βιβλία του. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ ἔργο τοῦ δρος Ἀνδρέα Ν. Παπαβασιλείου ἀποτελεῖ σημαντικὴ συμβολὴ στὴ θεολογικὴ βιβλιογραφία.

Προσθέτω, τέλος, καὶ τὴν ἐκδοτικὴ ἀριότητα τοῦ βιβλίου (ἐπιλογή γραμματοσειρῶν καὶ στοιχείων, δομὴ τῶν σελίδων, καθαρότητα ἐκτύπωσης) καὶ τὴν ἱκανοποίηση νὰ διαβάξει κανεὶς ἓνα βιβλίο χωρὶς τοὺς ἀκρωτηριασμοὺς ποὺ ἐπέβαλαν στὴ γραπτὴ γλῶσσα μας οἱ ἀπερίσκεπτες περιτομὲς τοῦ μονοτονικοῦ.

Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

Μιχαλάκη Ι. Μαραθεύτη, *Μνήμες καὶ Δάφνες ἀπὸ τον Αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-1959*, Λευκωσία 2013.

Με ἰδιαίτερη συγκίνηση διάβασα το τελευταῖο βιβλίο του πολυγραφότατου, χαλκέντερου παιδαγωγοῦ καὶ θερμότατου μαχητῆ για τὴν ἐκπλήρωση του ονείρου του Κυπριακοῦ λαοῦ για τὴν ἐλευθερία του, κ. Μιχαλάκη Ι. Μαραθεύτη, με τίτλο «Μνήμες καὶ Δάφνες ἀπὸ τον Αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-1959». Μετροφυλλώντας το αισθάνεσαι τὴ δροσερὴ αὐρα τῆς ἐλευθερίας να χαϊδεύει το πρόσωπό σου τα δε μηνύματα τοῦ περιεχομένου του, να συνταράζουν τις μνήμες, κυρίως, ὅσων βίωσαν τὴν περίοδο του ἀπελευθερωτικοῦ αγώνα καὶ να προβληματίζουν ταυτόχρονα τους ἀπογόνους τῆς γενιάς των αγωνιστῶν τῆς ΕΟΚΑ.

Ἡ καλαίσθητη αὐτὴ ἐκδοση συμπληρώνει δυο προηγούμενες ἐκδόσεις: «Ἀκτινοβολίες του '55» (1993) καὶ «Ἡρωϊκοὶ Απὸηχοι του '55» (2006). Στὸ περιεχόμενο καὶ των τριῶν αὐτῶν βιβλίων ἐξυμνεῖται ἡ δράση των μαχητῶν τῆς ΕΟΚΑ καὶ διερευνῶνται τα ἱστορικὰ γεγονότα που συνδέθηκαν με τους ἀγῶνες των μελῶν τῆς ἀπελευθερωτικῆς αὐτῆς οργάνωσης.

Τὸ βιβλίο ἀποτελεῖται ἀπὸ 182 σελίδες καὶ χωρίζεται σε τρία μέρη. Το Α' μέρος, *Ἱστορικὲς Ἀναδρομὲς*, περιλαμβάνει οκτὼ κεφάλαια. Ὁ συγγραφέας με τὴ διεισδυτικὴ ἐπιστημονικὴ οξυδέρκειά του ἀναλύει κυρίως θέματα που ἔχουν ἀμεση σχέση με τον ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα τῆς ΕΟΚΑ. Αναφέρεται στὴν παιδεία καὶ ἐκπαίδευση στὴν Κύπρο ἐπὶ Ἀγγλοκρατίας καὶ στὴν προσπάθεια των Κυπρίων να διατηρήσουν ζωντανὰ τα εθνικὰ τους φρονήματα (σ. 11-32). Ἀναλύει με λεπτομέρειες τις μακρο-

χρόνιες προσπάθειες του Ελληνικού Κυπριακού λαού για απελευθέρωση από τον Οθωμανικό ζυγό και την Αγγλική διακυβέρνηση και κυρίως την πνευματική προετοιμασία του Απελευθερωτικού Αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-1959 που αποτέλεσε τον ακρογωνιαίο λίθο για της επιτυχίες του (σ. 33-34). Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (1945) και τη νίκη των συμμαχικών δυνάμεων ενάντια στις δυνάμεις του Φασισμού-Χιτλερισμού, δόθηκε η εντύπωση πως οι καταπιεζόμενοι από αποικιακά καθεστώτα λαοί θα ετύγχαναν του ευεργετήματος της αυτοδιάθεσης. Δυστυχώς η ηθική κατάρπτωση που δημιουργήθηκε από τα ιμπεριαλιστικά καθεστώτα κατέπνιξε τις ελπίδες των υποδουλωμένων λαών και τα ανθρώπινα δικαιώματα συνέχιζαν να καταπατούνται. Τη συμπεριφορά της άρχουσας τάξης των ισχυρών τότε κρατών σε συσχέτιση με το Κυπριακό πρόβλημα, αναλύει με σαφήνεια ο συγγραφέας (σ. 46-59). Η ζωή και το έργο του Πάφιου εκπαιδευτικού Παύλου Παυλίδη (1903-2004) αναλύεται με ιδιαίτερη αναφορά στις πολυποίκιλες εκπαιδευτικές και εθνικές δραστηριότητές του (σ. 60-66).

Παρά τις φαινομενικές προσπάθειες της Αγγλικής διακυβέρνησης να φανεί γενναιόδωρη με την άρση των περιοριστικών μέτρων της *Παλμεροκρατίας*, ευθύς μετά τη νικηφόρα έκβαση του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η ενδόμυχη υστεροβουλία της Βρετανίας καλλιεργούσε τη διατήρηση της αποικιακής διακυβέρνησης επ' αόριστον. Όλες αυτές τις συμπεριφορές αναλύει ο συγγραφέας συσχετίζοντάς τις με το Κυπριακό πρόβλημα (σ. 67-71). Ακολουθεί σκιαγράφηση της ζωής και του έργου του διαπρεπούς Κύπριου θεολόγου Νικολάου Π. Βασιλειάδη (σ. 72-77), που ζει στην Ελλάδα. Με το ποικίλο συγγραφικό του έργο και τα κηρύγματά του ζωντανεύει στους ακροατές του τις προσπάθειες του Κυπριακού λαού για απελευθέρωση από τον Βρετανικό ζυγό. Σε σχετική ομιλία του, ο συγγραφέας ανέλυσε την ποικιλόμορφη σταδιοδρομία του Ν. Π. Βασιλειάδη και αναφέρθηκε στους αγώνες συμπαρατάσας του προς τον Κυπριακό λαό.

Στην εισαγωγή, που ο συγγραφέας έγραψε στο βιβλίο του Ανδρέα Αγγελόπουλου *Υμνος Ελευθερίας. Μνήμες Ανδρέα Αγγελόπουλου από τον αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-1959 και η συμβολή του στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης*, κωδικοποιείται η όλη πολύπτυχη εθνική δραστηριότητα του Ανδρέα Αγγελόπουλου (σ. 78-83).

Στις σελίδες 84-92 αναφέρεται το ήθος που επέδειξε η οικογένεια Χατζηθεοδοσίου, από τους Στύλλους, στη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα 1955-1959.

Το Β' μέρος του βιβλίου «Στέφανοι Τιμής» (σ. 95-131) περιλαμβάνει επτά ομιλίες του συγγραφέα: 1) Οι ήρωες της Αγχόνης, 2) Αρχιμανδρίτης Κωνσταντίνος Λευκωσιάτης, η προσφορά του στον αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-1959, 3) Αποκαλυπτήρια προτομής Παπακώστα Λεωνίδα, 4) Στο μνημόσυνο των μελών της ΟΧΕΝ Λευκωσίας που έπεσαν στον αγώνα της ΕΟΚΑ, 5) Αποχαιρετισμός στον Ανδρέα Χατζημηνά, 6) Αποχαιρετισμός στον Κωνσταντίνο Θ. Λοΐζου, και 7) Μνημόσυνο των ηρωομαρτύρων της Λύσης.

Το Γ' μέρος του βιβλίου «Παρουσίαση βιβλίων και προσφωνήσεις» (σ. 135-157) περιλαμβάνει έξι ομιλίες του συγγραφέα: 1) Τα όρια του λογοτέχνη στον αγώνα της ΕΟΚΑ, 2) Εισαγωγική ομιλία στην παρουσίαση του βιβλίου των Α. Αγγελόπουλου, Ν. Βάκη και Χ. Χατζηχαράλαμπος «Στρατόπεδο Συγκέντρωσης Πολεμίου. Μια κόλαση ανάμεσα στις τουλίπες», 3) Νίκου Τσαρδελή: «Γι' αυτήν την πατρίδα», 4) Νίκου Παπαναστασίου: «Λάμπρος Καυκαλίδης», 5) Χαιρετισμός στην παρουσίαση των βιβλίων

του Φρίξου Δημητριάδη και 6) Παρέμβαση Μ.Ι. Μαραθεύτη στο συνέδριο: «ΠΕΚΑ-Παθητική Αντίσταση». Γιατί καθυστέρησε η έναρξη της παθητικής αντίστασης.

Στο Επίμετρο (σ. 163-179) αναλύεται η πολυδύναμη και πολυδιάστατη προσωπικότητα του Μιχαλάκη Α. Τριανταφυλλίδη. Γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην πρωτοβουλία του να ιδρύσει την «Επιτροπή για την αποκατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σ' ολόκληρη την Κύπρο», και κωδικοποιούνται όλες οι δραστηριότητες της Επιτροπής.

Τα μηνύματα που αναδύονται από το περιεχόμενο του βιβλίου «Μνήμες και Δάφνες» οφείλουν να αφυπνήσουν τα συναισθήματα του Ελληνικού Κυπριακού λαού, να τον προβληματίσουν και να τον βοηθήσουν να ιεραρχήσει τις κινήσεις του, να αναλάβει τις ευθύνες του στον αγώνα για την επίτευξη των στόχων των αγωνιστών και με δέος να εναποθέσει τις δάφνες της Τιμής και της Δόξας στους τάφους τους, όταν η ελευθερία θα καταυγάσει αμέριμνη στα καθηγιασμένα, αλλά ελεύθερα πια, καταπονεμένα χώματα της πατρίδας μας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΚΑΜΙΝΑΡΙΔΗΣ

Γιώτας Παρασκευά-Χατζηκώστα, Ένα νέο αστέρι στον ουρανό. Ο Άγιος Επίσκοπος και Γιατρός Λουκάς Βόινο Γιασενέτσι.

Όταν οι ηδυμελίφθογοι χριστιανικοί και αγωνιστικοί παλμοί της καρδιάς του Αγίου Λουκά Βόινο - Γιασενέτσι ενώνονται αρμονικά και λειτουργικά με την ευαίσθητη καρδιά της συγγραφέως Γιώτας Παρασκευά-Χατζηκώστα, η οποία επιτυγχάνει μ' έναν εκπληκτικά γλαφυρό και παραστατικό τρόπο να τους μεταφέρει στην ψυχή μας, μέχρι σημείου που να αναβλύζουν δάκρυα στα μάτια μας, διερωτώμαι τι άλλο μπορώ να γράψω προκειμένου να αξιολογήσω ένα βιβλίο που είναι γραμμένο με τόση λεπταισθησία, με τόση διεισδυτική αγάπη και με τόσο θαυμασμό για την ηρωική και αγία μορφή του νεοφανούς αυτού Αγίου της Ορθόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας.

Και όντως μέσα από κάθε σελίδα του βιβλίου της, μέσα από κάθε γραμμή και πίσω από κάθε λέξη, η συγγραφέας υφαίνει την αγία και αγωνιστική προσωπικότητα του μαρτυρικού Αγίου, του ιατρού της αγάπης. Καθώς απορροφάσαι από τη μελέτη του βιβλίου, σου δημιουργείται η αίσθηση ότι η συγγραφέας βρίσκεται δίπλα του και παρακολουθεί, όχι μόνο ως δρώσα αλλά προ παντός ως συμπάσχουσα, έναν προς έναν τους αγωνιστικούς και μαρτυρικούς παλμούς της ψυχής του και τους καταγράφει μ' έναν γλαφυρό και συναρπαστικό τρόπο.

Παράλληλα δε, επιτυγχάνει, με τον ίδιο ευαίσθητο και ενορατικό τρόπο, που η σύζυγός του Άννα «τον βοηθούσε σ' όλες τις εγχειρήσεις, διάβαζε στα μάτια του και του προμήθευε το ιατρικό εργαλείο που χρειαζόταν κάθε φορά, προτού προλάβει να της το ζητήσει» να διεισδύει στην ψυχοσύνθεση του ιατρού της αγάπης και να μας εκφράσει με κάθε συγκινητική λεπτομέρεια τους παλμούς της αγίας και αγωνιστικής του ψυχής, του πάθους της αγάπης που ένοιωθε για τις χιλιάδες των πασχόντων ασθενών, τους οποίους χειρουργούσε και θεράπευε.

Όπως σημειώνει η Γ. Χατζηκώστα, ο ιατρός Λουκάς «έκανε από τις πιο λεπτές ως τις πιο σοβαρές επεμβάσεις με απίστευτη επιτυχία. Τα χέρια του επιδέξια, ευκί-

νητα, καθώς χειρουργούσε, έμοιαζαν να καλλιτεχνούν. Ήταν σαν χέρια πιανίστα που εκτελούσαν με τέχνη μια μουσική συμφωνία [...] προσπαθώντας να μαζέψουν το αίμα και τον πόνο, απλώνοντας φτερούγες ιαματικές πάνω στις ανοικτές πληγές που δημιουργούσαν στα ανθρώπινα κορμιά οι κάνες των όπλων».

Κι εμείς, μέσα από το κείμενό της, νοιώθουμε βιωματικά ότι τα χέρια της έγραφαν με επιδεξιότητα και απέδωσαν με ανεπανάληπτη μοναδικότητα τα πιο λεπτά αισθήματα του θαυμασμού της για τη μεγαλειώδη πορεία του γιατρού της αγάπης. Μιας πορείας που δεν έχει σχέση βέβαια με τις δόξες και τα μεγαλεία του κόσμου τούτου αλλά με το μαρτύριο, τον πόνο και την αυτοθυσία για τον πάσχοντα συνάνθρωπό του, για την τλήμονα Πατρίδα του και για τη δραματική του αγωνία για τη διωκόμενη Ορθοδοξία του.

Ο ίδιος, λίγο προτού κοιμηθεί χριστιανικά και οσιακά, όντας πια τελείως τυφλός, υπαγορεύοντας την «Πνευματική του Διαθήκη» προς τα παιδιά του, τους έγραφε με το γνωστό μείλιχο ύφος του, τη δόκιμη πατρική του στοργή αλλά και την «πεπληρωμένη εν Κυρίω χαράν»: «Ήταν σκληρή και δύσκολη η ζωή μου, αλλά ουδέποτε προσευχήθηκα στον Θεό να γίνει εύκολη. Διότι είναι 'στενή η πύλη και τεθλιμμένη η οδός η απάγουσα εις την ζωήν'». (Ματθ. 7,14)[...].

Έζησε έντεκα χρόνια διώξεων για το όνομα του Χριστού μέσα στις φυλακές και τις σκληρές εξορίες, «μάλλον ελόμενος συγκακουχίσθαι τω λαώ του Θεού ή πρόσκαιρον έχειν αμαρτίας απόλαυσιν, μείζονα πλούτον ηγησάμενος», «της δόξης των ανθρώπων», «τον ονειδισμόν του Χριστού. Απέβλεπε γαρ εις την μισθαποδοσίαν» (Εβρ. 11, 25-26).

Και όντως αυτός ο «ονειδισμός του Χριστού», αποτελούσε πάντοτε το εσωτερικό του καύχημα και ήταν γι' αυτόν μια ενσυνείδητη πορεία που τον οδήγησε προς το μαρτύριο και τα βασανιστήρια της Σιβηρίας, αλλά ταυτόχρονα προς την αγιότητα.

Μέσα από το κείμενό της Γιώτας Παρασκευά νοιώθεις και συ τα δάκτυλά της να υφαίνουν, σαν σε λευκαρίτικο κέντημα, μια δαντελωτή καλλιτεχνική αγιογραφία του γιατρού Γιασενέτσι. Μόνο που το κάλλος της δεν βρίσκεται στην οπτική εμφάνιση, αλλά στην εσωτερική πνευματικότητα και αγωνιστικότητα, στην ιώβεια υπομονή που επέδειξε μπροστά στα μαρτύρια, στις εξορίες και στα βασανιστήρια. Τα νοιώθεις να την υφαίνουν απαλά και μεθοδικά, περιγράφοντας τη γολγόθεια πορεία του ιατρού Λουκά, μέσα από τους παγωμένους ποταμούς της Σιβηρίας, μέσα από τις αγωνιώδεις επιστολές του προς τα παιδιά του, κατά παρόμοιο τρόπο που τα επιδέξια δάκτυλα του διακεκριμένου Έλληνα ζωγράφου Δομήνικου Θεοτοκόπουλου, ζωγράφισαν τον περίφημο πίνακα «Ο Ιησούς αίρων τον Σταυρόν Αυτού», στον οποίο εξέφρασε τη σταυρική Του οδύνη κυρίως, μέσα στο τεθλιμμένο Του βλέμμα!

Τούτη τη μουσική συγχορδία της προσφοράς και της αγάπης, του πόνου και της οδύνης, που ιδιαίτερος ένοιωθε όταν βρισκόταν εξόριστος στη Σιβηρία, για τα παιδιά του, για τους ασθενείς του, για την Πατρίδα του, για τη Θρησκεία του, αλλά και τις προσδοκίες του Ουρανού και της Ανάστασης, η συγγραφέας την μεταφέρει και στις δικές μας ψυχές «δι' ελέους αγάπης και συμπαθείας».

Με τη λεπτή και ευέλικτη γραφή της πέτυχε μέσα από το βιβλίο της να μας παρυσιάσει τις απύθμενες και πολυκύμαντες πτυχές της μαρτυρικής ζωής του Αγίου Λουκά, σ' όλο τους το τραγικό μεγαλείο με μια γλαφυρότατη βιωματική επιτυχία,

ώστε «ο γιατρός Βαλεντίν Βόινο-Γιασενέτσκι να υψωθεί στη συνείδησή μας σαν κυπαρίσσι ριζωμένο στην αγάπη, σαν φοίνικας με πολλά κλαδιά, που καθώς σαλεύουν σκορπίζουν την ελπίδα, σαν τον κέδρο τον πολύριζο που μάς προσφέρει ασφάλεια και προστασία. Και τούτο διότι «το παν γι' αυτόν ήταν η ζωή του πνεύματος και η προσφορά στον πάσχοντα συνάνθρωπό του. Αυτά αποτελούσαν την πηγή της αστείρευτης δύναμής του».

Τούτα τα ανεπανάληπτα βιώματα της αγάπης, της αυτοθυσίας προς τον πάσχοντα συνάνθρωπό μας και της πνευματικής ανάτασης, που μάς ενεφύσησε η Γιώτα Παρασκευά - Χατζηκώστα μέσω της εξαγιασμένης ήδη μορφής του Αγίου Λουκά, του ιατρού της αγάπης, «που ρούφηξε μέχρι την τελευταία σταγόνα το ποτήρι του πόνου, δικού του και ξένου, που καθάρισε μέσα στο μαρτύριο και έλαμψε ανάμεσα στους ανθρώπους, για να φωτίζει πια σαν βόρειο σέλας στον παράδεισο, ανάμεσα στους αγίους και τους αγγέλους», συνειδησιακά καλούμαστε να τα μεταποιήσουμε εις οσμήν ευωδίας πνευματικής προς τον πάσχοντα και αγωνιώντα συνάνθρωπό μας, που αποτελεί την έμψυχη εικόνα του Θεού, σαν μια ταπεινή μίμηση του «εν ταις θλίψεσι και διωγμοίς και δεσμοτηρίοις και εξορίαις και αλύσεσι βαρείαις» διελθόντος τη ζωή του Αγίου Επισκόπου του Γιατρού ΛΟΥΚΑ ΒΟΪΝΟ-ΓΙΑΣΕΝΕΤΣΚΙ.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡ. ΓΙΑΓΚΟΥ

Δημήτρη Χρ. Μποσινάκη, *Παράθυρο χωρίς θέα, Διήγημα.*

Κάθε φορά που διαβάζω κείμενα του γνωστού και διακεκριμένου λογοτέχνη Δημήτρη Μποσινάκη, διηγήματα, δοκίμια ή ποίηση σκέπτομαι σε ποιό από τα τρία αυτά είδη λογοτεχνίας υπερέχει. Είναι περισσότερο διηγηματογράφος, ποιητής ή δοκιμογράφος; Όμολογώ ότι δεν μπορώ να επιλέξω πρώτο και δεύτερο. Θεωρώ ότι είναι έξ ίσου δυνατός και ταλαντούχος και ως διηγηματογράφος και ως ποιητής και ως δοκιμογράφος.

Γράφω τα παραπάνω με άφορμή το νέο του βιβλίο, την καινούργια συλλογή διηγημάτων με τον τίτλο «Δωμάτιο χωρίς θέα» (Αθήνα 2010, σελ. 134). Πρόκειται για μια καλαίσθητη έκδοση, με χαρακτηριστικό έξωφυλλο, γεμάτο συμβολισμό. Περιλαμβάνει 15 διηγήματα, δημοσιευμένα σε διάφορα περιοδικά και έφημερίδες της Αθήνας, της Καλαμάτας και της Κύπρου. Είναι η τέταρτη συλλογή διηγημάτων του, έπειτα από τις: «Το τελευταίο τσιγάρο» (1976), «Μονόδρομος» (1984), «Έτσι ήθελε ή ανησυχία» (1992). Δύο από τις συλλογές έχουν βραβευτεί από την Έθνική Έταιρεία Έλλήνων Λογοτεχνών και από την Έλληνική Έταιρεία Χριστιανικών Γραμμάτων.

Διάβασα τα διηγήματα της συλλογής. Από τις πρώτες σελίδες είναι έμφανές το ταλέντο του Μποσινάκη ως πεζογράφου. Με το δικό του προσωπικό ύφος στήνει μπροστά μας άληθινούς ανθρώπινους χαρακτήρες, με τις άσχημες αλλά και την όμορφα της ψυχής τους. Δίνει έμφαση στα μικρά καθημερινά πράγματα και τις μικροχαρές της ζωής. Ό ήρεμος και λιτός λόγος του, δοσμένος με ρεαλισμό, στοχαστική διάθεση και με έντονο το ψυχογραφικό στοιχείο (άλλωστε έχει σπουδάσει και ψυχολόγος), συγκινεί και γοητεύει αλλά και προβληματίζει. Το μήνυμα των διηγημάτων του Μποσινάκη ίσως κάποτε να μην φαίνεται καθαρά. Ό αναγνώστης όμως το νιώθει. Είναι μήνυμα χριστιανικής πίστεως και ελπίδος, μήνυμα αγάπης και δικαιοσύνης.

Οι κριτικοί έχουν γράψει επαινετικά για τὸ λογοτεχνικὸ ταλέντο τοῦ Μποσινάκη, ιδίως γιὰ τὸ ταλέντο τοῦ διηγηματογράφου. Ὁ λογοτέχνης καὶ ἱστορικὸς Δημ. Σταμέλος γράφει: «Ἡ ἀφήγηση ἔχει μιὰν ἐντυπωσιακὴ ἀμεσότητα καὶ οἱ ἥρωες στήνονται ἀληθινοί, γνήσιοι...». Ὁ λογοτέχνης καὶ κριτικὸς Δημ. Γιάκος σημειώνει: «Ἀξιόλογο στοιχεῖο εἶναι ἡ συντομία τῶν διηγημάτων του. ἡ ἀποβολὴ κάθε περιττοῦ. Διήγηση ἀπλῆ, σαφής, ἀκριβολόγος καὶ πυκνὴ, ποὺ κρύβει ὡστόσο μιὰ μεγάλη ἀλήθεια, τὴ σοφία τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς». Καὶ ὁ ποιητὴς καὶ κριτικὸς Νίκος Τυπάλδος τὸνίζει: «Διαπιστώνουμε τὸ πλούσιο ταλέντο του. Ἡ αφήγηση ἔχει ἀμεσότητα. ὁ διάλογος εἶναι ζωντανός, πείθει, εἰκονίζει τὸν ἐσωτερικὸ χαρακτήρα τῶν ἡρώων του».

Ἀπὸ τὰ καλύτερα διηγήματα τῆς συλλογῆς εἶναι, κατὰ τὴ γνώμη μου, ὁ «λευκὸς γάμος» καὶ ἡ «ἀράχνη». Χωρὶς, βέβαια, νὰ ὑστεροῦν καὶ τὰ ἄλλα. Τὸ πρῶτο, μάλιστα, μοῦ θύμισε σελίδες τοῦ Παπαδιαμάντη. Πρόκειται γιὰ ὑψηλὴ ἔμπνευση, ἀληθινὸ ἀριστούργημα.

Ὁ Δημ. Χρ. Μποσινάκης ἔχει γεννηθεῖ στὴ Φαλάνθη τῆς Κορώνης. Σπούδασε στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴ Γερμανία καὶ ἐργάστηκε ὡς κλινικὸς ψυχολόγος. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ λογοτεχνικά του ἔργα ἔχει γράψει καὶ περὶ τὶς 25 ψυχολογικὲς ἐργασίες. Γενικά, εἶναι ἓνας λαμπρὸς λογοτέχνης καὶ πνευματικὸς ἄνθρωπος, ποὺ τιμᾷ ὄχι μόνο τὰ Γράμματα ἀλλὰ καὶ τὸν τόπο του, τὴ Μεσσηνία.

Γ.Δ. ΚΟΥΒΕΛΑΣ

Γιάννη Μουγογιάννη, *Το χρονικό μιας φιλόδοξης ζωής.*

Διαβάζοντας «Το χρονικό μιας φιλόδοξης ζωής» θα ἔλεγα, χωρὶς νὰ υπερβάλω, ὅτι ὁ Γιάννης Μουγογιάννης ἐξακολουθεῖ ἐν πολλοίς τὸν μεταπολεμικὸ Ἕλληνα, ποὺ κυνήγησε τὸ ὄνειρο τῆς οικονομικῆς καὶ κοινωνικῆς καταξίωσης μέσα σὲ δύσκολες συνθήκες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Παραπέμπει, τηρουμένων τῶν ἀναλογιών, στὸν Ὀμηρικὸ Ὀδυσσεά ἢ ἀκόμη, στὸν Ζορμπά του Ν. Καζαντζάκη, ποὺ σχεδιάζουν καὶ μάχονται γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς Ἰθάκης. Πολλοὶ μιλοῦν γιὰ χίμαιρες καὶ ουτοπίες, γιὰ τυχοδιωκτισμὸ καὶ δονκιχωτισμὸ, ὅμως συμφωνοῦμε, πιστεύω, ὅλοι με τὴν ἀποψη ὅτι «εἶναι προτιμότερο νὰ ἀγωνίζεται κανεὶς ἀκόμα καὶ μάταια, παρά νὰ ζεῖ μάταια».

Ὁ Μουγογιάννης με τὴν ἐμπειρὴ συγγραφικὴ του πέννα καὶ τὴν ἀφηγηματικότητά του, μας χάρισε με τὸ νέο αὐτὸ πόνημά του ὄχι μόνο ἓναν ἀρχαιτυπικὸ Ἕλληνα, ἀλλὰ καὶ μιὰ συνοπτικὴ ἀφήγηση τῶν ἱστορικῶν γεγονότων ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰ. μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, δίνοντας ταυτόχρονα τὴν περιρρέουσα ἀτμόσφαιρα, πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ οἰκογενειακὴ. Ὁ «πολύπλαγκτος» ἥρωας τῆς ἱστορίας με τὶς περιπέτειές του συγκινεῖ τὸν ἀναγνώστη καὶ παρουσιάζει ἰδιαίτερο ενδιαφέρον. Σημειώνει χαρακτηριστικά: «Μία ζωὴ γεμάτη ἐπίμονες κι ἀνήσυχες ἀναζητήσεις, κυνήγι χιμαιρῶν, ἀπογοητεύσεις καὶ ἐπαναδραστηριοποιήσεις με τὸν ἴδιο πάντα στόχο. Περιπλανήσεις καὶ ἀδιάκοπα εγχειρήματα γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῆς ουτοπίας καὶ τοῦ ἀνέφικτου. Ἀπ' ἀλλοῦ ξεκίνησε ὁ Κώστας κι ἀλλοῦ βρέθηκε ζώντας μιὰν ἐξίσου πραγματικὴ ἀλλὰ καὶ ἀνεξακρίβωτα μυθοποιημένη ζωὴ...»

«Το χρονικό μιας φιλόδοξης ζωής» ἀνήκει στις «Ἀφηγήσεις ζωής», ποὺ εἶναι ἀφηγημένες περιπέτειες ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ δρῶν πρόσωπο ἢ, ὅπως εἶναι στὴν περίπτω-

σή μας, από τρίτο ή συγγενικό πρόσωπο. Ο Μουγογιάννης εξακολουθεί να πλουτίζει όχι μόνο την ιστοριογραφία αλλά και τη λογοτεχνία, κάτι που διαπιστώνουν όλοι και ιδιαίτερα ο επαρκής αναγνώστης.

Β.Δ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ομότιμος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

ΒΙΒΛΙΑ

Θεόδωρου Παπαδόπουλου: Η εκατόμβη της 9ης Ιουλίου. Ιστοριογραφική-Ποιητική-Εκκλησιαστική Τεκμηρίωσις, Λευκωσία 2013.

Τάσου Αριστοτέλους: Η Χαϊκού Λεμεσός μου, 35 χαϊκού. Εικόνες-Στιγμές-Αιώνας, Τον καιρό των αμαξιών, παιδικά διηγήματα.

Δημήτρη Μποσινάκη: Το άλογο του Πατέρα. Διηγήματα, 2011.

Γεώργιου Ι. Χριστογιάννη: Urbi et Orbi, Ποιήματα 2011.

Νίκου Παναγιώτου: Απόφοιτοι του Παγκυπρίου Γυμνασίου 1917-1972 διακριθέντες κατά την φοίτησή τους στο σχολείο 2013.

Γεωργίου Χατζηκωστή: Κεράμιον Ύδατος Β. Συναγωγή Κειμένων 2013.

Δανάη Παπαστράτου: «Στη Χίο με μια πυξίδα», μυθιστόρημα 2013.

Θεοκλή Κουγιάλη: Η Πολυκατοικία. Θέατρο σε τρεις εικόνες, 2013.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ισραηλίτικα Χρονικά, τομ. 36, Ιανουάριος-Μάρτιος 2013, Απρίλιος-Ιούνιος 2013.

Άνευ, τεύχος 47. Άνοιξη 2013, τεύχος 48 Καλοκαίρι 2013.

Κυπριακή Βιβλιοφιλία, Αφιέρωμα: τεύχος 25 Κωνσταντίνος Καβάφης και Κύπρος, τεύχος 26 αφιερώματα στον Κωστή Παλαμά και Κύπρος και στην Ανδρεανή Ηλιοφώτου.

Κυπριακός Ελληνισμός, φύλλο 67, Μάρτιος-Απρίλιος 2013.

Σύνδεσμος, τεύχος 478. Απρίλιος 2013, τεύχος 479 Μάιος 2013, τεύχος 480 Ιούνιος-Ιούλιος 2013.

Ελληνορθόδοξη πολύτεκνη οικογένεια, τεύχος 137, 2013.

Νέα Εποχή, τεύχος 316. Άνοιξη 2013.

3η Χιλιετία, Απρίλιος-Μάιος-Ιούνιος 2013. Αφιέρωμα στον Καβάφη 150 χρόνια από τη γέννησή του.

Θέματα, εκδόσεις Αριστοτέλους, τεύχος 13, 2013.

Φωνή Ορθοδοξίας, τεύχος 392-394 Ιανουάριος-Μάρτιος 2013, τεύχος 395-397, Απρίλιος-Ιούνιος 2013.

Νέα Αριάδνη, τεύχος 77, Ιανουάριος-Φεβρουάριος-Μάρτιος 2013.

Η «Πνευματική Κύπρος» ευχαριστεί τη Νέα Αριάδνη που αφιερώνει σελίδες με αναφορά στην Κύπρο, με ποιήματα όπως της κ. Καίτης Λειβαδά με τίτλο «Μνήμη και Χρέος», της κ. Παυλίνας Μπεχράκη ποίηση-θρήνος για την τουρκική εισβολή 1974 με τίτλο *Κύπρος*, άλλο ποίημα με τίτλο «Ταξιδεύοντας με τους θρύλους», «Η Γλυκεία νήσος θρηνεί», «Με τράπουλα σημαδεμένη». Σε σημείωμα γράφει για την 25 Μαρτίου που αμαυρώθηκε με τον οικονομικό πόλεμο και καταλήγει «Οι Έλληνες δεν γίνεται να ξεχάσουν την ιστορία τους» και «Οι Μούσες είναι κόρες της Μνημοσύνης». Υπάρχει ποίημα του Τάσου Αριστοτέλους με τίτλο Χαϊκού. Στο περιοδικό υπάρχει κριτική του Μίμη Σοφοκλέους για το έργο του Τάσου Αριστοτέλους «Σ' όλη τη Φύση», «τον Έρωτα και την Ζωή» μας ποιητική σύνθεση Χαϊκού. Γίνεται αναφορά στις εκδηλώσεις στο σπίτι της Κύπρου και την παρουσίαση του βιβλίου του Νίνου Φένεκ Μικελλίδη «Κάθαρση». Ο Μικελλίδης είναι ιστορικός του κινηματογράφου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ (Συνέχεια)

Άνδρεανή Ήλιοφώτου: <i>Η άφηγηματική δημιουργία του Γιώργου Χαριτωνίδη</i>	109
Άντώνης Μοδινός: <i>Hirundo urbica</i>	111
Γ. Χατζηκωστής: <i>Τò «σχήμα ύπαλλαγής» στους «Προσανατολισμούς» του Έλύτη</i>	112
Τούλα Μπούτου: <i>Άλέξανδρος ό Μέγας</i>	117
Λάμπης Γ. Κωνσταντινίδης: <i>Διατί ή Έλλάς τò όφείλει εις τήν ιστορίαν της νά όρθοποδήση και πάλιν</i>	118
Λάμπης Γ. Κωνσταντινίδης: <i>Ό άμείλικτος πόλεμος κατά του γράμματος «ν»</i>	122
Άντώνης Πιλλάς: <i>Άγιον Όρος</i>	124
Γεράσιμος Ρηγάτος: <i>Ίατροϊστορικά σχόλια σε τέσσερα μονόπρακτα του Κ. Χρυσάνθη</i>	125

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ: Έπιστολές πρòς τήν «Πνευματική Κύπρο» – *Στέλιος Παπαντωνίου*: Νίκου Παναγιώτου «Απόφοιτοι του Παγκυπρίου Γυμνασίου 1917-1972, διακριθέντες κατά τή φοίτησή τους στο Σχολείο» – *Γεώργιος Σ. Καμναρίδης*: Νίκου Παναγιώτου «Απόφοιτοι του Παγκυπρίου Γυμνασίου 1917-1972, διακριθέντες κατά τή φοίτησή τους στο Σχολείο» – *Πρίαμος Λοϊζίδης*: Νίκου Παναγιώτου «Απόφοιτοι του Παγκυπρίου Γυμνασίου 1917-1972, διακριθέντες κατά τή φοίτησή τους στο Σχολείο» – *Γ. Χατζηκωστής*: Δρος Άνδρέα Ν. Παπαβασιλείου «Ευαγγελική Μαρτυρία» – *Γεώργιος Σ. Καμναρίδης*: *Μιχαλάκη Ι. Μαραθεύτη* «Μνήμες και Δάφνες από τόν Άγώνα τής ΕΟΚΑ 1955-1959» – *Ίωάννης Χρ. Γιάγκου*: Γιώτας Παρασκευά - Χατζηκώστα «Ένα νέο άστέρι στον ούρανό» – *Γ. Δ. Κούβελας*: *Δημήτρη Χρ. Μπoσινάκη* «Παράθυρο χωρίς θέα» – *Β.Δ. Άναγανωστόπουλος*: *Γιάννη Μουγογιάννη* «Τò χρονικό μιās φιλόδοξης ζωής».

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ & ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΟΥFFLON

Διατηρούμε ένα μεγάλο απόθεμα γενικών τίτλων, νέων, εξαντλημένων και σπάνιων. Δημοσιεύουμε επίσης ένα ευρύ φάσμα γενικών και ειδικών τίτλων.

Βιβλία λογοτεχνίας: ποίηση, πεζογραφία, θεατρικά έργα, δοκίμια, βιογραφίες, περιοδικά, επιστολές και ημερολόγια.

Βιβλία κυπριακής λογοτεχνίας στην ελληνική γλώσσα αλλά και σε μετάφραση (αγγλικά, γαλλικά, ρώσικα, ιταλικά, γερμανικά κ.ά.)

www.moufflon.com.cy
www.moufflonpublications.com

ΟΔΟΣ ΣΟΦΟΥΛΗ 38, 1096, ΛΕΥΚΩΣΙΑ
PO Box 22375, 1521 ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

Τηλ. : +357 22-665155

Φαξ : +357 22-668703

bookshop@moufflon.com.cy

publishing@moufflon.com.cy

NESCAFÉ®

